

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra výchovy ke zdraví

Bakalářská práce

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra výchovy ke zdraví

**Sledování změn v hodnotové orientaci u klientů ze sociálně
slabých rodin vlivem týdenního zotavovacího pobytu**

Bakalářská práce

Autor: Radka Hašková

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Výchova ke zdraví

Vedoucí práce: Mgr. Vlasta Kursová, Ph.D.

České Budějovice, duben 2010

University of South Bohemia in České Budějovice

Faculty of Education

Department of Health Education

**Tracking changes of value orientation of clients from socially
handicapped (weak) families during week convalescence camp**

Bachelor Thesis

Author: Radka Hašková

Study programme: Pedagogical Specialization

Field of study: Health Education

Supervisor: Mgr. Vlasta Kursová, Ph.D.

České Budějovice, April 2010

Jméno a příjmení autora: Radka Hašková

Název bakalářské práce: Sledování změn v hodnotové orientaci u klientů ze sociálně slabých rodin vlivem týdenního zotavovacího pobytu

Pracoviště: Katedra výchovy ke zdraví, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Vlasta Kursová, Ph.D.

Rok obhajoby bakalářské práce: 2010

Abstrakt:

Bakalářská práce je zaměřena na vytvoření týdenního zotavovacího pobytu pro klienty ze sociálně slabých rodin. Teoretická část se zaměřuje na sběr informací a dat, objasnění základních pojmů z oblasti sociálně handicapovaného prostředí, sociálního zdraví a rodiny jakožto primární socializační skupiny. Praktická část je věnována přípravě, realizaci programu a jeho ověření v praxi. Program absolvovaly dvě skupiny o 20ti a 18ti probandech. Stanovené odborné otázky směřovaly k ověření realizovatelnosti programu v praxi.

Klíčová slova:

zdraví, postoje, rodina, socioekonomický statut, dítě, sociální skupina, stereotyp, handicap, deprivace, subdeprivace, program, proband, vedoucí, oddíl, hra.

Name and surname of author: Radka Hašková

Title of Bachelor Thesis: Tracking changes of value orientation of clients from socially handicapped (weak) families during week convalescence camp

Department: Department of Health Education, Faculty of Education, University of South Bohemia in České Budějovice

Supervisor: Mgr. Vlasta Kursová, Ph.D.

The year of presentation: 2010

Abstract:

Bachelor thesis is specialized on creation of week convalescence camp for clients from socially handicapped (weak) families. A theoretical part of my thesis is about data collection, clarification of basic terms from sphere of socially handicapped environment, social health and family as a primary socialization group. A practical part of my thesis is about preparing and realising my program and about its verification in practice. Two groups about 20 and 18 probands passed this program. Appointed special questions aimed to verify feasibility of the program in practice.

Keywords:

health, attitudes, family, socioeconomic status, child, social group, stereotype, handicap, deprivation, subdeprivation, program, proband, instructor, team, game.

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně, s využitím zdrojů a pramenů, uvedených v seznamu literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v plném rozsahu ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 20. 4. 2010

.....
Radka Hašková

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce, paní Mgr. Vlastě Kursové Ph.D., za odborné vedení a pomoc při vypracování mé bakalářské práce

OBSAH

1 ÚVOD	8
2 ROZBOR LITERATURY	9
2.1 Pojem zdraví	9
2.2 Postoje člověka a jejich charakteristika	10
2.2.1 Vývoj postojů a vzorců chování.....	11
2.2.2 Změna postojů	12
2.3 Sociálně slabá rodina	14
2.3.1 Význam rodiny pro vývoj osobnosti dítěte	15
2.3.2 Rodina jako jeden ze zdrojů postižení či handicapu	17
2.3.3 Deprivace, subdeprivace	19
2.3.4 Význam vzdělání, školní neprospěch	22
2.3.5 Specifika postojů ke vzdělání u romského etnika	25
2.3.6 Týrání, zanedbávání a zneužívání v rodině – syndrom CAN	28
2.3.7 Týrání fyzické, psychické	29
2.3.8 Zanedbávané dítě	30
2.3.9 Sexuálně zneužívané dítě.....	31
2.4 Zotavovací pobyt, jeho charakteristika, právní rámec.....	34
3 PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
3.1 Cíl práce	37
3.2 Úkoly práce	37
3.3 Odborné otázky.....	37
4 METODIKA.....	38
4.1 Metody práce.....	38
4.2 Charakteristika souboru.....	38
4.3 Organizace experimentálního šetření	39
5 VÝSLEDKY A DISKUZE	65
5.1 Výsledky - nedokončené věty	65
5.2 Výsledky a diskuse k odborným otázkám	86
6 ZÁVĚR A DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	87
7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	88

1 ÚVOD

Před několika lety jsem se coby dobrovolník zúčastnila svého prvního letního pobytu pro děti ze sociálně slabých rodin. Zde jsem měla možnost nahlédnout do osudů dětí, které se často setkávají s nepodnětným prostředím, předsudky, neúspěchem. Tyto děti bývají často označovány za méně nadané, nešikovné, problematické. Na vlastní oči jsem se však mohla přesvědčit, že pod kvalitním vedením se děti mohou v mnoha směrech dále rozvíjet. Každý člověk má svůj skrytý potenciál, je na rodině a okolí pomoci jedinci jej odkrýt a naplno využít. Pobyt na mne velice zapůsobil. Zkušenosti, které jsem po několik let sbírala, se staly základem pro vypracování mé bakalářské práce.

Ve výběru a konkretizaci tématu jsem byla ovlivněna i absolvováním řady předmětů v průběhu studia oboru Výchova ke zdraví. Především sociální pedagogika, pedagogická a školní psychologie, patopsychologie, rodinná a sexuální výchova, multikulturní výchova a mnoho dalších. V průběhu studia jsem získala na problematiku sociálně slabých rodin pohled i z jiných úhlů. Pokud chceme naplno prožít náš život, je nutné a naprosto nezbytné, abychom byli zdraví lidé. A to jak po stránce fyzické, tak psychické a sociální. Po té, co jsem si uvědomila tuto skutečnost, rozhodla jsem se pro konkrétní téma bakalářské práce: vytvořit týdenní zotavovací pobyt pro děti ze sociálně slabých rodin, v průběhu kterého by bylo možné na děti působit po všech stránkách zdraví.

Moje práce je rozdělena do sedmi hlavních kapitol. První je věnována úvodu, ve kterém popisuji výběr a volbu tématu práce. Ve druhé se věnuji rozboru literatury a elektronickým zdrojů, díky kterým přibližuji zvolenou problematiku. Ve třetí kapitole se zabírám cíly práce, úkoly práce a odbornými otázkami. Čtvrtá kapitola se týká metodiky. Výsledky a diskuse k nim jsou popsány v páté kapitole. Šestá je věnovaná závěrečným doporučením pro praxi. Sedmou tvoří výčet všech užitých zdrojů.

Zvolenou problematikou bych se chtěla zabývat i nadále, ve svém profesním životě.

2 ROZBOR LITERATURY

2.1 Pojem zdraví

Zdraví je podle Světové zdravotnické organizace (dále jen WHO) chápáno jako stav kompletní fyzické, duševní a sociální pohody, a nejenom nepřítomnost nemoci (WHO, 2009, on-line).

Podle KŘIVOHLAVÉHO (2001) může být zdraví prostředkem dosažení našich životních cílů nebo cíl sám o sobě, ideál, kterému se chceme přiblížit a kterému jsme schopni zasvětit celý život. Uvádí několik teorií, které se z různých úhlů dívají na pojem zdraví. Zdraví je ideální stav člověka, kterému je dobře (wellnes), zdraví ale také může znamenat stav dobrého fungování (fitness), či pouhopouhé zboží na trhu, a v neposlední řadě může být zdraví chápáno jako jakýsi druh síly.

Z uvedených definic a pohledů na pojem zdraví je naprosto patrné, že zdraví se sestává z několika složek. Je tedy důležité, aby všechny složky byly pokud možno v rovnovážném stavu. Jedna složka bez druhé netvoří zdraví v celém jeho rozsahu. Můžeme si však povšimnout že u některých lidí není pojem zdraví zachován se všemi jeho složkami, například u lidí s postižením pohybového aparátu, přesto se mohou cítit zdraví, složka duševní a sociální může být na hranici pohody. Naopak tělesně zdravý člověk, který nemá uspokojivé sociální zázemí, strádá jak sociálně, tak psychicky a jak se dozvíme v dalších kapitolách této práce i fyzicky.

O sociálním zdraví se zmiňuje i Parmahans svámí Mahéšvaránanda v díle Systém Jóga v denním životě (2006). Tato složka zdraví nám umožňuje být šťastní a šťastnými učinit i druhé. Obnáší pěstování komunikace a kontaktu s druhými lidmi, převzít zodpovědnost ve společnosti a pracovat pro ni. Jsme tak schopni odpočívat a prožívat život v celého jeho kráse (MAHÉŠVARÁNANDA, 2006).

Sociální zdraví je schopnost plnit životní role, jež nám společnost předurčila (dítě, matka, zaměstnanec, občan) a jež jsme získaly záhy po narození (např. role v závislosti na pohlaví jedince). První sociální vztah má člověk v rámci rodiny, zde získává dovednosti, návyky a vzorce chování. Díky rodině si každý utváří systém hodnot a postojů či návyků. Jedná se například o návyky stravovací a hygienické, postoje k sociálním skupinám, politickým názorům a hodnotovému systému, který spoluutváří životní směr, ke vzdělání, zdraví jako nepřítomnosti nemoci, úspěchu, pracovnímu nasazení apod. Z tohoto důvodu bychom se měli více zaměřit na zdraví sociální či psychosociální (KŘIVOHLAVÝ, 2001).

KŘIVOHLAVÝ (2001) uvádí jednotlivé charakteristiky sociálních potřeb, které jsou-li uspokojené, mohou být považovány za vyvážené sociální zdraví:

- 1) Potřeba afiliace - potřeba sociálního kontaktu, styku s druhými lidmi,
- 2) potřeba přátelského vztahu - mít člověka, kterému je možno důvěřovat,
- 3) potřeba sociálního připoutání - vztah mezi matkou a dítětem,
- 4) potřeba vzájemnosti - být někým opečováván, ale zároveň pečovat o někoho,
- 5) potřeba sociální komunikace - s někým mluvit, vést rozhovor, sdílet nejen sdělovat,
- 6) potřeba sociálního porovnání (komparace) - sebe s druhými lidmi,
- 7) potřeba spolupráce (kooperace) - překračovat omezení individuální možnosti,
- 8) potřeba zajištění sociálního bezpečí - být zabezpečen proti nežádoucím útokům druhých lidí,
- 9) potřeba kladného sociálního hodnocení (evalvace) - potřeba uznání vlastní hodnoty,
- 10) potřeba respektu a úcty - sociální uznání, pochvala,
- 11) potřeba sociálního zařazení, začlenění - být někým v rámci sociální skupiny,
- 12) potřeba lásky - být milován, vážen, uznáván, potřeba někoho milovat

(KŘIVOHLAVÝ, 2001).

2.2 Postoje člověka a jejich charakteristika

Postoje se v minulosti snažilo definovat mnoho autorů. Například Fishbein a Ajzen je definovali jako naučené predispozice k celkově příznivé nebo nepříznivé reakci na daný objekt, osobu či událost. Definice zdůrazňuje tři rysy postojů: jsou naučené, jsou konzistentní a týkají se příznivých nebo nepříznivých reakcí (HAYESOVÁ, 2007).

Postoj má svůj vnitřní i vnější projev. Vnitřní součástí tvoří složka citová a kognitivní. Ty mají za úkol poznání a celkové hodnocení situace, včetně určení významu, který pro člověka má. Vnější projevem je tendence reagovat na daný podnět určitým, dosti podobným a tudíž predikovatelným způsobem chování. Všechny složky - citová, kognitivní a konativní ovšem nemusí být v každém postoji vždy stejně intenzivně vyjádřeny (VÁGNEROVÁ, 2001).

Další definici postojů, kterou uvádí HAYESOVÁ (2007), předložili již Krech, Crutchfield a Ballachey (1962). Postoje jsou stabilní systémy pozitivního či negativního hodnocení, emočních pocitů a technik jednání, které se týkají sociálních cílů (HAYESOVÁ, 2007). Z této definice je patrné, že zdůrazňuje i postoje, které se týkají činnosti a jednání.

Shrneme-li názory autorů, které jsem zmínila, je patrné, že se v některých bodech svých charakteristik shodují. Postoje jsou naučené vzorce, kterými reagujeme na danou aktuální situaci, přičemž využíváme svých předchozích zkušeností, díky nimž jsme schopni reagovat rychleji a mnohdy i efektivněji. Nejsme tak nuceni událost, kterou je třeba řešit nebo k ní zaujmout nějaké stanovisko, znovu celou analyzovat. Díky neustálé konfrontaci s okolním světem a světem vně nás, máme bohatou zásobu vzorců a návodů, jak se zachovat v situacích, které v nás mohou vyvolávat libé ale i nelibé pocity. S každou novou událostí se náš repertoár rozšiřuje. Do opozice těmto teoriím se staví jiná, která vysvětluje vznik postojů naprosto odlišným způsobem.

Eysenck a Wilson zastávají názor, že postoje jsou z velké části vrozené. Vycházejí především z toho, že pro utváření postojů jsou důležité i charakterové vlastnosti, se kterými se již rodíme (HAYESOVÁ, 2007).

Podle mého názoru, bychom při tvorbě definice postojů měli brát v úvahu i zmíněný charakter každého jedince. Charakter je individuální zvláštnost člověka, jedná se o soubor vlastností, které jsou u daného jedince dominantní. Pro každé individuum je tedy typické určité chování, které se zakládá na dominantních vlastnostech, dobarvené další složkou osobnosti a tou je temperament. Temperament udává způsob a rychlost odpovědi. Každá osoba je různě vnímavá.

2.2.1 Vývoj postojů a vzorců chování

Jsme lidé a jsme charakterističtí nezaměnitelnými individuálními vlastnostmi. Se všemi těmito vlastnostmi jsme se nenarodili, ale některé jsme si utvořili až v průběhu života vlivem interakce s okolním prostředím. Nejsem jediné bytosti na světě, neustále se účastníme procesu vzájemného působení (KERN, MEHLOVÁ, NOLZ A KOL., 2000).

Postoje nejsou vrozené, každý člověk je získává prostřednictvím sociokulturních vlivů prostým učením či napodobováním druhých. Kultura, ve které žijeme, upřednostňuje přijetí daných postojů před ostatními. Jiné postoje může dokonce trestat. Obecně lze říci, že postoje slouží k snadnější a jasnější orientaci ve světě. Tím také ovlivňují naše chování. Pevně dané, zakořeněné postoje mohou vykazovat až prvky rigidity, čím dochází ke stereotypizaci. Stereotyp bývá opět nástrojem snadné orientace, jedná se o fixaci názoru či postoje. Dochází ke kategorizaci a chápání reality, která není běžná a může vyvolat pocit ohrožení či nelibosti.

Díky zakotveným postojům se stáváme čitelnějšími ve svém chování pro okolí. Otázkou je, zda lze takovéto postoje alespoň částečně měnit, či ovlivnit (HADJ-MUSSOVÁ, 2000).

Jistou roli hrají postoje i v sociálním přizpůsobení. Posilují pocit sounáležitosti se skupinou. Obzvláště pak, máme-li stejný názor jako naše referenční skupina, nemusíme být jejími členy, ale vyjádřením stejného postoje se jí můžeme alespoň přiblížit. Podobně můžeme dát najevo nesouhlas s postojí sociální skupiny, se kterou nechceme být spojováni tím, že vyjádříme postoj opačný nebo jiný, než má daná skupina (HAYESOVÁ, 2007).

Všichni jsme ovlivňováni společností, ve které žijeme. Aktuální sociokulturní kontext prezentující určité hodnoty klade důraz na vlastnosti a dovednosti, které daná společnost upřednostňuje. Ne vždy se jedná o pozitivní působení, může se stát, že na nás vlivem společnosti působí i nepříznivé tendence (VÁGNEROVÁ, 2001).

Sociální tlak ovlivňuje způsob interpretace podnětů, které vnímáme, například vnímání lidí. I pouhá smyslová percepce může být ovlivněna názorem skupiny. Zde se objevují prvky stereotypu, sociální postoje – například vztah k určitým sociálním skupinám. Proto se nám může zdát, že například všichni asiáté jsou stejní. Postoje a stereotyp při vnímání rozdílů hraje tak významnou úlohu, že si jednotlivé drobné rozdíly neuvědomujeme. Nečiníme tak záměrně (VÁGNEROVÁ, 2001).

Podle Smithe, Brunera a Whita (in HAYESOVÁ, 2007) je jednou z funkcí postojů externalizace. Jedná se o spojování nevědomých motivů či vnitřních stavů s něčím, co právě probíhá v bezprostředním okolí. Takovéto spojení bývá často zcela nevědomé a může ústít ve vytvoření postoje k danému vnějšímu objektu. Tak vyjadřujeme některé vnitřní stavy či konflikty.

2.2.2 Změna postojů

Postoje lze do jisté míry ovlivňovat a měnit. Záleží na tom, jak míry jsou u dané osoby zpevněné. Podle Festingera (in HAYESOVÁ, 2007) je hlavním nástrojem změny postoje kognitivní disonance.

Významné postoje se mění obtížněji, spíše docílíme změny intenzity postoje (ať již v pozitivním či negativním směru) než konverze (extrémní změny). Postoje lze změnit na základě korektivní zkušenosti silný zážitek, životní krize, apod. (UNIVERSITA JANA EVANGELISTY PURKINĚ, on-line, 2010).

Haider (in HAYESOVÁ, 2007) zastává názor, že všichni lidé usilují o rovnováhu mezi postoji svými a postoji ostatních. Případná kognitivní nerovnováha funguje jako stresor. Kognitivní disonance je stav, kdy si naše postoje nebo přesvědčení odporují. Se vzniklým tlakem se vyrovnáváme buď změnou současného postoje či přidáním jiného, který nám umožní interpretovat situaci přijatelnějším způsobem.

Lidé s vyhraněnými názory mají ale tendenci filtrovat přijímané informace tak, aby jejich postoj neohrozily, případně je ignorují nebo přetransformují. Tímto způsobem se vyhnou případné kognitivní disonanci a nutnosti tuto nerovnováhu řešit. Při změně postojů hrají důležitou roli proměnné. Celkem je můžeme rozdělit do tří kategorií: proměnné týkající se zdroje sdělení (atraktivita, důvěryhodnost mluvčího), proměnné týkající se sdělení a proměnné příjemce sdělení (HAYESOVÁ, 2007).

Důvěryhodnost zdroje informace ovlivňuje změnu postoje jen po dobu, kdy jsme schopni si tuto informaci pamatovat. Jedná se o tzv. časový efekt (sleepers effect). Důvěryhodnost prohlubuje i odbornost člověka, který nám novou informaci předává. Odborníka si všimneme spíše, než ostatních lidí, a to i tehdy, nevíme-li nic o skutečných znalostech a dovednostech dotyčného odborníka. Odbornost zdroje je tedy významným faktorem ovlivňujícím změnu postoje. Dalším, neméně důležitým faktorem, je atraktivita mluvčího. Pokud zdroj pojednává o něčem, co je nám blízké, je v užším okruhu našeho zájmu, přikládáme mu větší váhu, věnujeme mu větší pozornost (HAYESOVÁ, 2007).

Proměnné týkající se samotného sdělení, zahrnují i strukturu a obsah zprávy. Obsah sdělení můžeme podtrhnout emočním zabarvením sdělení. Obsahem sdělení se zabýval i Hovland (in HAYESOVÁ, 2007), který zkoumal vliv efektu primarity. Zjistil, že se uplatňuje ve dvou případech. První nastane, když respondenti netuší, že jim bude nabídnut druhý pohled na problém, obzvláště, přednese-li oba problémy jeden řečník. Druhý nastane v momentě, kdy se respondenti mají vyjádřit ke stanovisku, ještě předtím než si vyslechnou druhé. Zadáni úkolu – vyjádřit se pouze k jednomu stanovisku patrně zaměří jejich pozornost na první sdělení, což vyvolá identifikaci s tímto sdělením. Hovland, Lumsdaine a Sheffield (in HAYESOVÁ, 2007) se zabývali tím, zda je možné přesvědčit respondenta na základě sdělení argumentů pro jednu stranu nebo zda je účinnější vést argumenty pro obě strany. Reakce respondentů se lišily podle úrovně vzdělání. Lidé s nižším vzděláním se nechali snáze přesvědčit jednostrannými argumenty, které byly přesvědčivě podány. Naopak lidé s vyšším vzděláním dali přednost argumentům obou stran, své rozhodnutí opřeli o argumenty té strany, pro kterou vyznívaly přesvědčivěji. Tento výzkum se prováděl na osobách, které k danému

problému neměly žádný postoj. Nelze tudíž vyvozovat závěry i pro osoby, s vyhraněnými postoji a názory.

Podle NAKONEČNÉHO (2000) dochází ke změně postojů v několika fázích:

1. Prolomení hodnotové struktury,
 - sám začne pochybovat,
2. Vytvoření motivace pro přijetí nového hodnocení,
 - neustálý pocit viny, narušení sebeuznání,
3. Cvičení nového postoje,
 - po zničení identity jedinec přijme nový postoj.

2.3 Sociálně slabá rodina

V historii nalezneme mnoho příkladů, na kterých můžeme demonstrovat moc rodin, klanů. Rodiny mají sociální vliv ve společenství jak regionálním, tak místním. I v demokratických společnostech utvářejí rodiny společenské vrstvy a elity s rozdílným společenským vlivem a mocí. Prostupnost těchto vrstev není omezována zjevnými příkazy vycházejícími z legislativy nebo náboženství, jak je tomu např. v Indii, kde je společnost rozdělena na kasty. Vrstvení společnosti je ovlivňováno vzděláním a ekonomikou. Přechod z jedné vrstvy do druhé, se nazývá vertikální sociální mobilitou. Pro společnost je důležité, aby tato mobilita byla co nejsnazší. To umožní následně využít potenciál sociálně nejnižšího obyvatelstva. Tím by došlo k vytvoření sociální konkurence. Je patrné, že rodiny s vyšším socioekonomickým statutem se snaží udržet daný post i pro své potomky. Takové počínání nazýváme hereditou. Pokud tedy rodina z nižší sociální vrstvy má snahy k sociálnímu vzestupu, je do jisté míry handicapována. Rozhodující vliv na vertikální mobilitu má vzdělávací systém a výchova. Tržní přístup ke vzdělání, který umožňuje kvalitní vzdělání dětem z majetných rodin (za lepší vzdělání je nutné si zaplatit), podporuje sociální hereditu na úkor dětí se sociálně slabších rodin, které jsou znevýhodněné svým ekonomickým statutem (HINTNAUS, 1998).

V České republice je souvislost se sociálně ekonomickým statutem v mezinárodním měřítku nejsilnější. Můžeme říci, že děti pocházející ze sociálně znevýhodněných rodin, mají vstup na elitní školy téměř uzavřený, bylo vysloveno několik teorií, které se snaží tento problém vysvětlit (ŠEĐOVÁ, 2004).

Socioekonomický statut je proměnná, která bývá zkoumána nejčastěji. Opakovaně se prokázal jeho pozitivní vztah se školní úspěšností. Tento statut bývá konstruován na základě vzdělanostní úrovně rodičů, lze tedy vyvodit jednoduchý závěr: čím vzdělanější jsou rodiče, tím vyššího vzdělání patrně dosáhnou jejich děti. Děti stejně nadané, které pocházejí z jiných rodin, nedosáhnou stejných výsledků. Děti z rodin s vyšším socioekonomickým statutem mají tendence vstupovat do elitních škol – gymnázií, děti s nižším statutem navštěvují spíše střední školy technického typu či učiliště. Je tedy jasné, že pro vzdělanostní úroveň dítěte má zásadní vliv úroveň vzdělání rodičů, zejména matky (Matějů, Řeháková in ŠEĐOVÁ, 2004).

2.3.1 Význam rodiny pro vývoj osobnosti dítěte

Rodinou rozumíme první sociální skupinu, se kterou se dítě setkává. Základním sociálním vztahem dítěte je jeho vztah k rodičům, zvláště k matce v prvním období. „Tento vztah je základním pilířem vývoje osobnosti dítěte. Už v prvních kontaktech mezi matkou a dítětem se vytváří základní životní pocit jistoty dítěte“ (HADJ-MUSSOVÁ, 2000, s. 95).

Dítě je ovlivňováno různými faktory již v prenatálním období. Prenatální faktory mohou negativním způsobem ovlivnit zdravý vývoj plodu. Například je-li matka kuřačka, užívá-li nevhodné léky, drogy, požívá alkohol. Různé faktory ohrožující vývoj plodu jsou souhrnně označovány jako teratogenní. Matka a později i zbytek rodiny se stává pro dítě zdrojem jistoty a bezpečí, ale i informací o něm samém. Rodina je vychovává a stimuluje, rozvíjí jeho schopnosti a dovednosti, předává mu určitý hodnotový systém (VÁGNEROVÁ, 2003a).

Dítě si skrze svůj vztah k matce utváří vlastní identitu a způsob interpretace všech dalších sociálních vztahů. Proto je kvalita a charakteristika prvních sociálních vztahů v rodině zásadní pro zdravý a plný rozvoj dítěte. Na základě svého vztahu s rodiči buduje i ostatní vztahy, čímž vytváří a upevňuje svoji vlastní představu o sobě samém (HADJ-MUSSOVÁ, 2000).

Postnatální faktory lze shrnout do bio-psycho-sociálního komplexu. Velice důležité je působení sociálního prostředí. „Sociální prostředí zahrnuje různé faktory, jde o vliv jednotlivých sociálních skupin i celkového společenského kontextu“ (VÁGNEROVÁ, 2003a, s. 14).

Malé sociální skupiny mohou mít na jedince poměrně velký vliv, protože působí přímo, prostřednictvím mezilidských vztahů a kontaktů. Mohou být zdrojem jak zátěžových tak protektivních (ochranných) vlivů. Člověka chrání vědomí, že někam patří, cítí se v bezpečí, respektovaný a milovaný, ale i naopak. Může se cítit ohrožený, pokud je odmítán a negativně hodnocen. Vztahy a vazby v rámci rodiny slouží jako model, který dítě napodobuje, popřípadě se s ním identifikuje. Jestliže jsou vztahy v rodině disharmonické, zkreslují jeho představu o realitě. Rodina bývá zdrojem informací, které dítě zobecňuje a předpokládá, že se tak budou chovat i ostatní lidé. V krajním případě může taková situace dítě traumatizovat nebo narušit. Pokud je jedinec nepříznivě disponován, může trauma stimulovat nevhodné chování. Rodina poskytuje primární zkušenost, ze které vychází a na které závisí interpretace a prožívání všech dalších sociálních podnětů. Proto má největší význam z hlediska rozvoje psychických poruch. Partnerský vztah rodičů a celé rodinné zázemí ovlivňuje psychickou pohodu i v dospělosti (VÁGNEROVÁ, 2003a).

V rodinách stejně jako ve všech ostatních sociálních skupinách se vyskytují oblíbení a méně oblíbení jedinci. Tento nevyvážený vztah může mít jeden rodič k jednomu z dětí a druhý rodič k dalšímu. Takto rozdělené role neprospívají zejména sourozeneckým vztahům. Bylo zjištěno, že vztahy mezi sourozenci mohou být závislé na počtu a pořadí dětí v rodině. Všeobecně jsou vztahy mezi sourozenci idealizované, mezi sourozenci neustále probíhá boj o sociální pozice. Největší soupeření je mezi sourozenci s malým věkovým rozdílem. U sourozenců narozených ve větším časovém rozestupu nabývají vztahy spíše ochranného charakteru ze strany staršího. Což můžeme vidat v rodinách, kde nalezneme dvě děti. V rodinách se třemi a více potomky bývá situace snazší, v těchto rodinách je dost prostoru pro rozdělení rolí. Výjimečnou roli mají v rodině jedináčkové. Jsou do jisté míry handicapováni tím, že nikdy neměli šanci prožít soupeření o sociální postavení v rodině, tím pádem přichází do běžného života nepřipraveni. Tento handicap lze vyvážit některými kladnými stimuly sociálními i výchovnými (mateřské školy, zájmová volnočasová činnost). Traduje se, že jedináčkové mají sklon k nesamostatnosti, nedůvěřivosti, volní liknavosti, hypochondrii, sobectví a mnoha dalším negativním vlastnostem. Díky častějším kontaktům s dospělými osobami dochází u takových dětí k předčasné dospělosti. O charakteristických rysech jedináčkovství pojednává Neter a Adler (HINTNAUS, 1998).

Podobné charakterové vlastnosti jsou do jisté míry přičítány i benjamínkům, čili nejmladším dětem v rodině. Vlastnosti nejstarších dětí v rodině jsou naprosto odlišné, je jim přisuzována schopnost být rozumný, ustoupit mladšímu sourozenci, být za ostatní děti v rodině do jisté míry zodpovědný. Taková očekávání mohou na nejstarší dítě v rodině vyvíjet

tlak a vyvolávat u něj stres. Výhodou je, když má dítě v rodině sourozence druhého pohlaví, což umožňuje snáze si osvojit role pohlaví (HINTNAUS, 1998).

„Ze základního významu vztahu mezi rodiči a dítětem vyplývá mimořádná závažnost jeho působení. Zároveň však znamená, že za určitých okolností mohou rodiče situaci svého dítěte zhoršovat, mohou být přímo i zdrojem nebo jednou z hlavních příčin problémů dítěte“ (HADJ-MUSSOVÁ, 2000, s. 95).

Složitě sociální vztahy nastávají také v rodinách, které jsou z různých důvodů rekonstruované. Může se jednat o změnu v důsledku úmrtí jednoho rodiče, rozvodu či adopce. Děti do věku 7 let navazují nové vztahy bez větších problémů. Mezi 7. a 10. rokem je dítě stažené samo do sebe, zasněné, schizoidní. Po 10. roce se projevuje jistá rozmrzelost, osamostatňování, předčasná dospělost, dívky mohou projevovat snahu suplovat roli matky. Na dítě je vyvíjen tlak i v případě, že se v nově utvořené rodině objeví jiné, na které starší sourozenci mohou žárlit a mít pocit vytěsnění na okraj rodiny, mohou ztrácet pocit bezpečí a jistoty kam patří. Další zátěžová situace vzniká i v případě, kdy žena musí přijmout dítě, které do vztahu přivedl nový partner. Vystává zde nová role být: matka i cizímu dítěti a nutnost vyrovnat se s možnou představou macechy. Neméně důležité jsou i vztahy s prarodiči. Hintnaus se zmiňuje o málo popsaném jevu role otce v rodině. „Zatím co matka je ve výchově soustředěna na dítě, otec si uvědomuje i vnější svět a realitu života“ (HINTNAUS, 1998, s. 37). Komunikace s dětmi není tak častá jako komunikace matky. Od otce se především očekává korektní uplatňování autority a vyvarování se agresivity a případného ponížení dítěte. Otec je jedna z prvních autorit, se kterou se dítě setkává, což umožňuje socializaci dítěte. Jednoznačně definované a srozumitelné požadavky jsou pro rozvoj přínosnější než-li neurčitost a nejistota (HINTNAUS, 1998).

2.3.2 Rodina jako jeden ze zdrojů postižení či handicapu

„Každá sociální vrstva má své vlastní kulturní preference, vkus, postoje, normy, chování“ (ŠEĎOVÁ, 2004, str. 25).

Podle Bouridera produkuje sociální strukturu hlavně výchova a kultura (in ŠEĎOVÁ, 2004). Zásadním pojmem této teorie je kapitál. Jedná se o zdroje, které má jednotlivec k dispozici a které určují jeho místo ve společnosti. Dříve byl dětem předáván kapitál spíše ekonomický, dnes se stává důležitějším kapitál sociální (konexe, síť známých lidí a kapitál

kulturní. Ten lze dále rozdělit do třech složek: kapitál kulturní (postoje), objektivizovaný kapitál (vlastněné kulturní předměty, knihy, obrazy), institucionalizovaný kulturní kapitál (doklady o dosaženém vzdělání). Ve škole je ale požadován kulturní kapitál typický pro dominantní sociální vrstvu. To znamená, že děti z ostatních rodin jsou v takovém prostředí handicapovány (ŠEĐOVÁ, 2004).

Sociokulturní handicap představuje omezení v oblasti zkušeností, které jsou odlišné nebo nedostatečné. (Jedná se např. o děti z jiného etnika, emigranty nebo děti sociálně zanedbané). Tyto děti chodí do běžných škol, jsou tedy integrovány do majoritní školní populace, protože na úrovni předpokladů ke zvládnutí školních nároků se nemusí vyskytovat žádné překážky. Jde o nedostatky či odlišnosti v oblasti dosavadního působení vnějších, specifických sociokulturních faktorů. Zařazení do školy pro tyto děti představuje zátěž vlivem nahromaděním větších nároků, na které nejsou zvyklé, případně nutností přeučení (jazyka, sociálních norem, způsobu chování apod.). Typickými představiteli této kategorie bývají děti pocházející z jiného etnika, z jiné sociokulturní oblasti. Český učitel se nejčastěji setká s dětmi z romského etnika, ale může mít ve třídě i děti emigrantů z nejrůznějších, více či méně odlišných oblastí (VÁGNEROVÁ, 1997).

Problémy, které mohou vycházet z působení rodiny: působení rodičů může být nedostatečné kvantitativně, tj. dětem se nedostává optimální množství podnětů v době, kdy tyto podněty potřebují pro svůj vývoj. Popřípadě jsou poskytované podněty nevhodné kvalitativně, tj. jsou takového rázu, že ovlivňují negativně vývoj dítěte. V případě nedostatku podnětů je důležité jak jejich nedostatečné množství, tak i chybějící kvalita. Podněty některého druhu mohou chybět nebo dochází k nedostatku kvalitních podnětů apod. Oba typy působení mají za následek kvalitativní změny v osobnosti dítěte (VÁGNEROVÁ, 2004).

Mezi sociálně slabé lze tedy zařadit například rodiny romského etnika, rodiny s jedním rodičem, rodiny kde úlohu rodiče zastávají prarodiče, rodiny ostatních národností, které do České republiky imigrovaly a nejsou schopny se aktivně zapojit do majoritní společnosti, z nejrůznějších důvodů (jazyková bariéra, ekonomická situace, nedostatečné vzdělání, apod.).

Děti ze sociálně slabých rodin se na první pohled neliší od dětí z rodin vyššího socioekonomického statutu. Rozdíly můžeme pozorovat například v oblékání či jejich vybavenosti (osobní počítač, mobilní telefon, mp3 přehrávače apod.). Pokud máme možnost si s dětmi pohovořit, můžeme u některých pozorovat nesprávné vyjadřování, špatnou skladbu řeči, omezenou slovní zásobu, emoční labilitu, snahu o zvýšenou pozornost či naopak vyhýbání se kontaktu. Při konzultaci s vyučujícími těchto dětí zjistíme, že většinou dosahují

horších výsledků než děti z ostatních rodin, mají více kázeňských problémů. Příčina může spočívat v psychické deprivaci či subdeprivaci (viz následující text).

2.3.3 Deprivace, subdeprivace

Podle Vágnerové (1997) můžeme mnohé projevy chování těchto dětí přičítat citové deprivaci v raném dětství. Matějček a Langmeier popisují psychickou deprivaci jako negativní zkušenost, která vzniká díky neuspokojování základních psychických potřeb v dostatečné míře a po dostatečně dlouhou dobu (VÁGNEROVÁ, 1997).

Chceme - li aby se osobnost dítěte správně vyvíjela, je nutné uspokojovat potřeby biologické(teplo, bezpečí, potrava a jiné) ale zároveň i psychické. Tyto potřeby můžeme rozdělit do pěti celků podle Matějčka, Bubleové a Kovaříka (1997):

„1. Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů“ (MATĚJČEK, BUBLEOVÁ, KOVAŘÍK, 1997, s. 8). Uspokojení této potřeby umožňuje organismus aktivovat na žádoucí úroveň.

„2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech, tj. smysluplného světa“ (MATĚJČEK, BUBLEOVÁ, KOVAŘÍK, 1997, s. 8). Díky systematickosti podnětů, se postupně sestaví v ucelené poznatky a pracovní strategie. Jedná se o základní podmínku pro jakékoliv učení.

„3. Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobě matky a k osobám dalších primárních vychovatelů“ (MATĚJČEK, BUBLEOVÁ, KOVAŘÍK, 1997, s. 8). Díky uspokojení těchto potřeb dítě nabývá pocitu životní jistoty. Zároveň se jedná o základní podmínku k utvoření vnitřní integrace osobnosti dítěte.

„4. Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty“ (MATĚJČEK, BUBLEOVÁ, KOVAŘÍK, 1997, s. 8), jejíhož uspokojení vychází z zdravé uvědomění svého vlastního já a své identity. Uvědomělé já a identita jsou základem pro vytváření společensky uplatnitelných rolí, hodnotných cílů, které dávají směr celoživotnímu snažení.

„5. Potřeba otevřené budoucnosti nebo životní perspektivy“ (MATĚJČEK, BUBLEOVÁ, KOVAŘÍK, 1997, s. 8). Tato potřeba podněcuje člověka k jeho životní aktivitě, dává lidskému bytí časové rozpětí.

„Deprivační zkušenost může ovlivnit další vývoj osobnosti dítěte a projeví se typickými změnami v jeho prožívání i chování“ (VÁGNEROVÁ, 1997, s. 99). Základní psychickou potřebou každého dítěte, která se objevuje ihned po narození, je pozitivní vztah s matkou, který naplňuje pocit bezpečí a jistoty. Matka tak umožňuje dítěti získat základní důvěru ve svět a v závislosti na tom i pocit sebedůvěry a životní jistoty (VÁGNEROVÁ, 1997).

Pokud matka ve vývoji dítěte chybí nebo je-li dočasně na nějakou dobu dítě separováno, dítě projevuje citové strádání až deprivaci. Bowlby (in HINTNAUS, 1998) popisuje reakce dítěte při krátkodobé separaci od matky třemi fázemi:

- „1. období protestu - křičí a projevuje tíseň,
2. období beznaděje - je rezervované,
3. období separace - ztrácí zájem o rodiče“ (HINTNAUS, 1998, s. 33).

Odezva na separaci se projevuje u dětí do 6ti let věku, ve věku 3 měsíců se projevuje apatií a od 6ti měsíců anaklinickou depresí. Po 1. roce dochází k opoždění vývoje, regresi IQ, poruchám sociability. Následky jsou tím závažnější, čím více předcházejí 3. roku života (HINTNAUS, 1998).

Uspokojivý vztah s matkou nebo jinou mateřskou osobou je tudíž pro další rozvoj osobnosti dítěte naprosto nezbytný. Primární zkušenost s citovým vztahem, který funguje jako zdroj jistoty a bezpečí, představuje základ pro další rozvoj osobnosti dítěte. Prostřednictvím této zkušenosti získává schopnost uchovat si pocit vnitřní jistoty a vyrovnanosti a schopnost navazovat a udržet trvalejší a relativně spolehlivé vztahy s dalšími lidmi. Zdá se, že jiným způsobem tuto zkušenost získat nelze. Nemůže ji zastoupit zkušenost z jiné oblasti, protože je naprosto odlišná a má i odlišnou funkci (VÁGNEROVÁ, 1997).

K deprivaci podobné následkům krátkodobé separace dochází i u dětí, které si nevytvoří vztah s jednou mateřskou osobou, ale s několika jedinci. Dalším tématem k diskusi je problematika vlivu rané dětské deprivace na jedince v dospělém věku. Prokázána byla větší labilita deprivovaných osob, ale hypotézy o sklonu k delikvenci a nezvratnosti disharmonického vývoje osobnosti nebyly potvrzeny. Schmidt - Kollmerová poukazuje na výskyt období zvýšené sociální nedůvěřivosti dítěte (např. v 8. měsíci), zatímco v dalším vývoji, cca kolem druhého roku věku dítěte spontánně závislost na matce mizí, pouto se postupně uvolňuje a dítě začíná hledat širší sociální kontakty (HINTNAUS, 1998). Hintnaus též velmi výstižně cituje E. Fromma, který vychází z psychoanalýzy role matky, která je symbolem lásky ale i strachu, otci je svěřena výchovná socializace:

Mateřská osoba je zároveň dárkyní i ničitelkou života, je milována i obávána.

Osoba otce naopak funguje odlišně. Představuje mužem vytvořený zákon a pořádek, sociální normy a povinnosti, otec je ten, kdo trestá nebo odměňuje.

Jeho láska je podmíněčná a dá se získat tím, co se dělá, co se vyžaduje..., ale euforistický pocit úplné a bezpodmínečné lásky, jistoty a ochrany dává matka

(HINTNAUS, 1998, s.35).

Senzorická a kognitivní deprivaci hrozí dítěti zvláště v rodině na nízké sociální a kulturní úrovni. Citové potřeby dítěte mohou být v takové rodině uspokojovány přiměřeně, chybí však zcela podněty pro jeho mentální rozvoj, protože rodiče nejsou schopni takové podněty dítěti dodat. V podobných rodinách nacházíme často velký počet dětí se sníženou mentální úrovní, což je velmi pravděpodobně způsobeno právě deprivací (VÁGNEROVÁ, 2001).

Psychická deprivace jako taková, se všemi svými typickými znaky, dnes v rodinách natolik patrná není. Jedná se o deprivaci v lehčí formě, její znaky jsou méně patrné, deprivace sama je lehčího průběhu. Pro tento jev se užívá označení subdeprivace. Avšak stejně jako děti deprivované i děti trpící subdeprivací dosahují ve škole horšího prospěchu (při prokázané průměrné inteligenci), v rámci třídní oblíbenosti zůstávají spíše v pozadí, jsou méně sociálně vyspělé, bývá u nich pozorováno více drobných zdravotních obtíží. Pokud se tyto projevy kumulují, svědčí o prognóze obtížného či rizikového budoucího vývoje, který ovšem nemusí vždy nastat. Vhodnou rehabilitací je možné rizikové chování eliminovat. Oproti mužům/chlapcům mohou být dívky v mladším věku bezproblémové, v dospělém věku v období mateřství mohou mít s touto úlohou problémy. Patrně se jedná o nedostatek modelových situací ze strany jejich matek, nezažily jak, se projevuje mateřský cit a ani samy nejsou schopny ho svému dítěti dát. Subdeprivace se projevuje u nechtěných dětí, dětí z rozvedených rodin či jinak problémových rodin (MATĚJČEK, BUBLEOVÁ, KOVAŘÍK, 1997).

V průběhu dětství získává větší vliv vrstevnická skupina. Vrstevníci jsou důležitá skupina, která slouží k rozvoji určitých schopností a dovedností jiného druhu než ty, které rozvíjí rodina nebo škola (VÁGNEROVÁ, 2003a).

Zamilování v mladistvém věku je obecně bráno jako ukazatel duševního zdraví a psychosociální zralosti. Naopak neschopnost či neúnosné problémy v této oblasti bývají běžně uváděny mezi typickými pozdními následky psychické deprivace či subdeprivace v dětství (MATĚJČEK, BUBLEOVÁ, KOVAŘÍK, 1997).

Dítě, které je nějakým způsobem znevýhodněné, může být vrstevníky odmítáno a negativně hodnoceno. Může získat špatnou pozici, což ovlivňuje jeho sebehodnocení a sebeúctu. V průběhu dospívání se dítě postupně odpoutává od rodiny a vytváří si vazbu na vrstevnickou skupinu. Zároveň se zvyšuje potřeba přijetí touto skupinou, pod jejím vlivem se mohou někteří dospívající začít chovat rizikovým nebo sociálně nepřijatelným způsobem (VÁGNEROVÁ, 2003a).

Děti psychicky deprivované mohou svůj handicap nedostatku podnětů a lásky hledat v zástupných podnětech, které v dané situaci jsou schopné uspokojit, např. přejídání, narcistické tendence, agresivita vůdči slabším, masturbace, jiné autoerotické aktivity, šikana, žalování, trápení zvířat apod. (MATĚJČEK, BUBLEOVÁ, KOVAŘÍK, 1997).

Opodstatněná je i námitka, že vliv matky na vývoj dítěte není možné redukovat pouze na citovou sféru. Matka má nezastupitelnou úlohu při rozvoji intelektu a motoriky (HINTNAUS, 1998).

Ve středním školním věku nastává přijetí životní role pohlaví, je též dobou dozrávání instinktivního rodičovského chování vůdči malému dítěti. Mají-li se tyto tendence správně rozvinout, je třeba, aby byl jedinec ještě před středním školním věkem vystaven takovému chování, ze kterého si bude moci dané vzorce přebrat a uchovat pro svůj rodinný a společenský život (MATĚJČEK, BUBLEOVÁ, KOVAŘÍK, 1997).

Rodiče, především matka či mateřská osoba, mají vliv na školní prospěch dítěte a na rozsah sociálního učení. Toto učení ovlivňuje i celková kulturní úroveň rodiny. Při rozvoji kognitivního vývoje je rozhodující řečová komunikace matky s dítětem, ve kterém se zrcadlí poznávací styl matky a druh uplatňované kontroly. Potomci matek kulturně na výši jsou vedeny k uvědomování si svého chování, naopak matky kulturně zaostalé se uchylují k výchově stylem imperativních příkazů. Podle Hintnause je rozhodující především kognitivní styl, jež matka dítěti předává než-li množství informací. Naprosto zásadní vliv mateřské osoby či matky se projeví i při rozvoji školní motivace, obzoru a především slovní zásoby dítěte (HINTNAUS, 1998).

2.3.4 Význam vzdělání, školní neprospěch

Na úroveň vzdělání má vliv i socioekonomický statut rodin, ze kterých děti pocházejí, o kterém jsem se zmiňovala již dříve. Mezi subtilnější charakteristiky rodiny, které ovlivňují školní úspěšnost a míru dosaženého vzdělání, jež tolik nesouvisí se sociokulturním statutem, patří tzv. mimoekonomické charakteristiky. Jedním z těch, kteří se na tyto charakteristiky zaměřili Bempechat a kol. (in ŠEĐOVÁ, 2004).

Pozornost svého zkoumání přenesli na vliv rodičovské podpory. Pozorováním úspěšných dětí, které pocházely z chudých a etnicky minoritních skupin dospěli k závěru, že rozdíl mezi těmito dětmi a jejich vrstevníky z podobných skupin je v podpoře rodičů, kteří

se zapojují do jejich vzdělávání. Oceňují jejich úspěchy, a co je velmi důležité, jejich neúspěchy nepřipisují jejich neschopnosti. Tím jim dávají motivační podporu, předávají jim poselství o hodnotě vzdělání a důležitosti úsilí, jež je třeba vynaložit při jeho dosahování. Nabízejí jim pomoc při plánování času a diskutují s nimi o vzdělávacích cílech (ŠEĎOVÁ, 2004).

Nemalý vliv má sociální vrstva, k níž rodina nebo jedinec patří, protože se může vymezovat jinými hodnotami, normami a stylem života. Což je patrné v odlišnosti důrazu na vzdělání, způsobu sebeprosažení. „Nižší sociální vrstva nepovažuje vzdělání za důležité, resp. dosažitelné, váží si jiných schopností, např. fyzické síly“ (VÁGNEROVÁ, 2003a, s.15).

Na vliv rodiny na školní prospěch dětí je dnes nahlíženo z mnoha pohledů. Může se jednat o socioekonomický statut rodiny, rodičovské hodnoty, domácí kulturu, vztah mezi rodinou a školou, zapojení do širších sociálních sítí atd. (ŠEĎOVÁ, 2004).

Školní úspěšnost a následné kariérní umístění je podmíněno motivací dítěte, kterou mu zprostředkovává rodina. Proto bych ráda tomuto tématu věnovala další kapitolu své práce.

Na školní prospěch má zásadní vliv postoj rodiny, ze které dítě pochází ke vzdělání a škole jako instituci. Na postoje, hodnoty a názory rodiny má vliv i sociální prostředí, ve kterém žije, etnikum.

Rodina a škola jsou v oblasti vzdělávání komplementární role. Podle T. Kellaghana (in ŠEĎOVÁ, 2004) se tyto dvě instituce liší svými prioritami, požadavky a očekáváními, v organizaci času a prostoru, ve vztahu jaký zaujímají vůči dětem, v míře formálnosti a v řadě dalších aspektů. Mají však společný cíl – zajistit optimální vývoj dětí (ŠEĎOVÁ, 2004).

Basila Bernstein (in ŠEĎOVÁ, 2004) tvrdí, že nerovnost šancí na vzdělání a potažmo i na profesní dráhu je způsobena odlišnými způsoby komunikace používanými příslušníky dané sociální vrstvy. Rozlišuje tzv. omezený kód, který je charakteristický pro děti z nižších sociálních vrstev a rozvinutý kód, který běžně ovládají děti ze středních a vyšších sociálních vrstev. V omezeném kódu se objevují neplnovýznamová slova a nevyslovené předpoklady. Podobný kód používá i střední vrstva v rozhovorech s rodinou, přáteli, ale zároveň kromě omezeného kódu zná a dokáže užívat kód rozvinutý. „Rozvinutý kód je explicitní a univerzální - porozumět mu může každý, umožňuje zobecňovat a abstrahovat“ (ŠEĎOVÁ, 2004, s. 24). Děti si osvojují kód, kterým se mluví v jejich rodině, ale ve škole je požadován kód rozvinutý. Děti z nižších vrstev, které kód neovládají, dosahují proto horších školních výsledků (ŠEĎOVÁ, 2004).

Na podobný problém poukazuje VÁGNEROVÁ (1997) u dětí zanedbávaných. Charakter prostředí, ve které dítě vyrůstalo, se spolupodílí nejen na celkové úrovni

inteligence, ale i na jeho typických rysech. Struktura inteligence zanedbávaných dětí mívá typické znaky, které signalizují nedostatečnou zkušenost danou málo podnětnou rodinou. Tyto děti bývají opožděné v rozvoji řeči, nemají dostatečnou slovní zásobu, jejich řeč není na dobré úrovni ani z hlediska skladby či adekvátnosti vyjádření. Důvodem je absence dobrého modelu verbálního projevu. Jejich rodiče se vyjadřují podobným způsobem. S tím souvisí i nižší úroveň verbální inteligence, malý rozsah znalostí, které neměly kde získat. Naopak, ve srovnání s tím mívají relativně dobrou praktickou inteligenci, kde se dostatečně projevují jejich dispozice. Často je to proto, že bývají již od raného věku ve zvýšené míře odkázány samy na sebe. Jejich paměť i pozornost je netréňované, děti nemají ani potřebné pracovní a sociální návyky, které by ve škole potřebovaly.

Tato teorie byla potvrzena i v našich podmínkách. Šed'ová uvádí výsledky šetření Knausové, která hodnotila písemné a ústní projevy žáků šestých tříd, na vzorku 322 dětí. Ukázalo se, že děti ze sociálně slabších vrstev, užívající omezený řečový kód, dosahují horších známek v hodinách českého jazyka a literatury. Potvrdila se souvislost mezi školní úspěšností a řečovým kódem. Vliv na školní úspěšnost má i uspořádání rodiny, ze které dítě pochází. Jedná se hlavně o velikost rodiny a o pořadí jeho narození mezi sourozenci. Je prokázána negativní korelace mezi velikostí rodiny a mírou školního úspěchu. Nepotvrdilo se, že počet dětí v rodině a jejich případná školní neúspěšnost nemusí být jen v rodinách s nízkým sociálním statutem a nižším vzděláním rodičů. Zhoršený školní prospěch vlivem většího počtu dětí v rodině byl konstatován i ve středních a vyšších vrstvách kde můžeme nalézt rodiče s vysokoškolským vzděláním, či vzděláním ukončeným maturitou. Vysvětlení tohoto jevu může spočívat podle Zajonce (in ŠEĎOVÁ, 2004) tzv. intelektuální úrovni domácnosti při narození některého z dětí. Intelektuální úroveň lze vyjádřit jako „průměr momentálních intelektuálních schopností členů rodiny“ (ŠEĎOVÁ, 2004, s. 28). Čím více je tedy v rodině dětí, tím je tato úroveň nižší (ŠEĎOVÁ, 2004).

Konkrétně uvádím příklad z díla Psychologie problémového dítěte školního věku, od Vágnerové (1997), která věnovala několik kapitol problematice vzdělání u romského obyvatelstva. U dětí z romských rodin je naprosto běžná stereotypizace a stigmatizace, malá jazyková vybavenost, vysoký počet dětí v rodině, které nemají jen jednu přesně vymezenou mateřskou osobu. Především kultura tohoto etnika je se svými postoji a hodnotami naprosto specifická.

2.3.5 Specifika postojů ke vzdělání u romského etnika

Romské dítě přichází z prostředí, které je odlišné od prostředí běžných českých rodin. Jeho zkušenosti se zcela logicky projevují i v chování a prožívání. Nelze opomíjet ani odlišnost některých dispozic (např. temperamentových), které v této souvislosti také hrají podstatnou roli. Postoj romských rodičů ke škole je ovlivňován jejich obecným zaměřením, se kterým je nutno počítat i v tomto případě. Škola má smysl jako prostředek k dosažení určitých budoucích výhod (lepší profesní uplatnění dítěte a vyšší sociální status), to znamená, že přijetí školního úspěchu jako hodnoty vyžaduje určitou míru plánování a úvahy o budoucnosti. Tento postoj je pro romskou rodinu atypický. Romové jsou zaměřeni na přítomnost a poukazování na budoucí hodnotu čehokoliv, odporuje jejich zaměření. Romské dítě nemá v rodině individuální význam, není na ně koncentrována veškerá pozornost a péče, protože je zpravidla od samého počátku členem velké rodinné skupiny, kde je vždycky více dětí. Vzhledem k počtu dětí v rodině, není přikládána takový význam úspěchům jednotlivce. Ctižádost a motivovanost k výkonu je záležitostí sebepojetí, vyplývajícího ze silně individualizovaného výsledku, prosazení se mezi ostatními apod. Jestliže chybí důraz na individuální identitu, což je v romské rodině běžné, ztrácí zde zdravá ctižádost smysl. V romské rodině chybí i jakákoliv pevná struktura, schází diferencovanost denního programu, vymezení osobního teritoria a osobních věcí. Děti nepravidelně jí, mají nepravidelný denní režim. Potřeba nových podnětů, nechuť ke stereotypizaci života je v rozporu s normami školy a projevuje se nejen neschopností pravidelné přípravy do školy, ale i pozdními příchody, záškoláctvím, touláním apod. (VÁGNEROVÁ, 1997).

Je tedy patrné, že na děti z romského etnika zpravidla neklade nikdo z rodiny důraz jako na jednotlivce, není ani požadováno mít dobrý prospěch ve škole. Šed'ová (2004) cituje studii Sandersové, která zjistila, že rodičovská podpora příznivě ovlivňuje chování dětí ve škole. Děti se lépe chovaly, když cítily vnímavost, podporu a povzbuzování ze strany rodičů. Také na akademické sebepojetí má rodičovská podpora kladný vliv. Akademické sebepojetí je schopnost odhadnutí vlastního studijního potenciálu, stanovení aspirací a přesvědčení o důležitosti vzdělání.

Romské etnikum zastává naprosto odlišné normy, děti mají méně povinností a poměrně dost volného času, nikdo je neomezuje v jejich činnosti jak časově tak obsahově. Školní systém se svými pravidly a přesným časovým harmonogramem je tedy pro děti z romského etnika poměrně náročný. Děti se musí přizpůsobit, mnohdy se jejich chování může jevit jako problémové. Stěží mohou pochopit, že ze školy si nemohou odejít kdykoliv

během dne, nemohou z ničeho nic ustat v činnosti, která jim byla zadána. Takové jednání je pro majoritní společnost téměř asociální, zatímco pro romskou rodinu je takové chování považováno za přirozené a normální (VÁGNEROVÁ, 1997).

Davé (in ŠEĎOVÁ, 2004) shrnul několik důležitých charakteristik založených na interakci mezi členy rodiny, které ovlivňují míru školní úspěšnosti. Mezi zmíněné charakteristiky patří:

- „ (1) tlak na úspěšnost – rodičovské aspirace a očekávání;
 - (2) jazyk – příležitosti pro rozvoj různých úrovní jazykového vyjadřování;
 - (3) akademické vedení – dostupnost a kvalita pomoci s prací do školy;
 - (4) aktivita rodiny – množství rodinných volnočasových aktivit nesouvisejících přímo se školou;
 - (5) intelektulizovanost – vytváření příležitostí pro děti k přemýšlení a rozvoji představitivosti při denních aktivitách;
 - (6) pracovní návyky – důraz na pravidelnost v organizaci prostoru a času“
- (ŠEĎOVÁ, 2004, str. 27).

Pro romskou komunitu je atraktivní taková aktivita, která přináší okamžité osobní uspokojení, ve většině případech materiálního charakteru. Z tohoto hlediska se jeví vzdělání jako poměrně málo významná hodnota. Romská rodina může být většinou pod nějakým sociálním tlakem formálně ochotna ke spolupráci. Ale i v těchto případech jde zpravidla o pouhou proklamaci, která nemá žádné praktické důsledky. Klíma (in VÁGNEROVÁ, 1997) uvádí typické rysy osobnosti romského školáka, které mohou být pro adaptaci na školu nevýhodné. Obecně jsou tyto vlastnosti podmíněné kombinací genetických dispozic a specifických vlivů sociálního prostředí. Některé z nich se vyskytují i u romských dětí, které žijí od narození či raného věku v neromském prostředí. Emotivita romského dítěte je charakteristická vzrušivostí, impulsivitou a výbušností, mnohdy i větší intenzitou prožívaných emocí. Větší problém spočívá ve skutečnosti, že romské děti (i dospělí) nedovedou své emoční projevy dostatečně ovládat. Obtíže v chování vyplývají též z nedostatků sociálního učení. I když se nakonec naučí různým společenským normám, jejich socializace je z pohledu majoritní společnosti formální: s obecně platnými normami se neidentifikují, protože nejsou ve shodě s pravidly, která platí v romském etniku. Dítě pak nemá pocit viny, jeho čin neodporuje jeho vnitřním normám a tak se z jeho pohledu jednoznačně nejeví jako prohřešek. Trest či pokárání jsou potom prožívány jako nespravedlivost a stejně tak jsou přijímány. Zde se jednoznačně projevuje vliv rodinného společenství, tj. vnějších faktorů.

Romským dětem chybí tendence k sebepoznávání a sebecítění, nezabývají se svými prožitky. Akceptují svou osobnost, jaká je, i v době dospívání, kdy by se už měla projevit potřeba změny a aktivního rozvoje vlastní identity. U romských pubescentů tomu tak není, jejich identita většinou neobsahuje žádný ideál, který by byl v rozporu s aktuálním sebeobrazem a zároveň mu sloužil jako model (VÁGNEROVÁ, 1997).

Klíma (in VÁGNEROVÁ, 1997) dále uvádí, že myšlení romských dětí je nápadně infantilně emotivní. Je motivováno zaměřením na bezprostřední užitek a prožitek, poukazuje na dobrou schopnost řešit běžné situace, související s uspokojením aktuálních potřeb. Cokoliv je mimo rámec osobní užitečnosti, bývá pro romského žáka hůře pochopitelné (dokonce i tehdy, jde-li o zdánlivě snadný, názorový úkol). Logické operace na žádné úrovni nemají velký osobní význam. Děti nejsou tvořivé, akceptují skutečnost jaká je, a nesnaží se ji změnit ani na úrovni uvažování. Nepociťují větší potřebu poznávat cokoliv, z čeho nemají aktuální osobní zisk. Většinou bývají netrpělivé a málo svědomité. V poznávacích procesech romských dětí se na druhé straně neobjevuje sklon ke stereotypu a rigiditě.

Z výše uvedeného lze tedy konstatovat, že na školní úspěšnost a následnou profesní dráhu má vliv socioekonomický statut rodiny, ve které dítě vyrůstalo, což souvisí s množstvím omezených rodičovských zdrojů, jež má každé dítě v rodině k dispozici a které jsou nutné pro zvládnutí studia. Zároveň však nelze tento poznatek kategoricky zobecnit. Musíme přihlídnout i k míře rodičovské podpory a způsobu hodnocení případného školního neúspěchu. Dále je důležitým faktorem schopnost dítěte porozumět a aktivně užívat jazykový kód, který je vyžadován společností a školou, bez ohledu na to jakým jazykovým kódem se hovoří v rodině dítěte. Je prokázána přímá souvislost mezi rozvinutým jazykovým kódem a vysokým socioekonomickým statutem. Záleží i na velikosti rodiny a počtu dětí v ní. Není však prokázáno, podle jakých zákonitostí se snižuje míra profesní kvalifikace ve vícečetných sourozeneckých rodinách. Nakonec je nutné podotknout, že na kvalitu přípravy a chování ve škole má vliv i spolupráce rodiny se školou, diskuze o důležitosti vzdělání a v neposlední řadě čas, který je dětem v rodinách věnován. Děti ze sociálně nižších vrstev většinou nemají potřebné zázemí a podporu rodičů pro úspěšné absolvování školní docházky, pro některá etnika je vzdělání nepodstatnou hodnotou. Zároveň si musíme uvědomit, že společnost průchodnost napříč celým spektrem sociálních vrstev prostřednictvím vzdělání poměrně znesnadňuje. Již jsem zde zmínila vertikální mobilitu sociálně slabých vrstev, kdy tržní charakter vzdělání znevýhodňuje děti ze sociálně slabých rodin.

2.3.6 Týrání, zanedbávání a zneužívání v rodině – syndrom CAN

Uvažujeme-li o rodině jako o možném zdroji handicapu dětí, nelze opominout rodiny, ve kterých dítě trpí chováním rodičů k němu. V obecné představě je rodina prostředím, kde je dítě milováno a přijímáno, postavy rodičů a to především matky, jsou vždy chápány jako milující. Přesto se v realitě velmi často setkáváme s rodinami, ve kterých dítě nejen že není zahrnováno láskou, ale kde trpí, kde je dokonce týráno či zneužíváno. Přestože nejde o obecně přijímanou normu chování, je nutno se tímto problémem zabývat, protože se jedná o poměrně rozšířený jev. Příčiny takového jednání mohou být různé, mnohdy se jedná o podobnou zkušenost, kterou jeden nebo oba rodiče nabyli v dětství. V podstatě se jedná o aplikaci vzorců chování, které si rodiče osvojili ve své rodině. Velmi často lze v anamnéze týrajících rodičů nalézt osobní zkušenost s týráním v období jejich dětského věku. Míra špatného zacházení, která je již kvalifikovatelná jako týrání, je různá s ohledem na kulturní a sociální prostředí. Je důležité, zda se v dané kultuře přijímá fyzický trest jako výchovný prostředek. V naší kultuře považujeme fyzický trest za přijatelný výchovný prostředek (HADJ-MOUSSOVÁ, 2001).

Syndrom týraného dítěte (child abuse and neglect syndrome , dále již pouze CAN) je definován jako „poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby“ (VÁGNEROVÁ, 2003b, s. 72).

Základní charakteristikou syndromu CAN je necitlivost a bezohlednost k dítěti, jeho využití k uspokojení potřeb dospělého, k jeho podřízení. Jedná se o zneužití postavení psychické nadřazenosti k dítěti a zneužití fyzické síly. Týráním a zanedbáváním jsou ve stejné míře postiženi chlapci i dívky. Přesný počet nelze stanovit, vzhledem k tomu, že mnoho případů zneužívání a zanedbávání péče není zachyceno. Sexuálním zneužitím jsou ohroženy více dívky než chlapci, udává se poměr 2:1 (VÁGNEROVÁ, 2003b).

Z názvu syndromu CAN můžeme postřehnout podoby tohoto typu zacházení s dítětem. Rozlišujeme týrání dítěte, které má nejčastěji podobu fyzického ubližování, zanedbávání - nedostatek péče o dítě a zneužívání dítěte, které má nejčastěji podobu sexuálního zneužívání (HADJ-MOUSSOVÁ, 2001).

2.3.7 Týrání fyzické, psychické

Týrání fyzické či psychické, se vyskytuje ve zvýšené míře v rodinách, kde jsou vztahy mezi členy narušené. Nakumulované napětí, jehož zdrojem může být neschopnost rodiny zvládnout její problémy, se může vybit na agresivním chování vůči dítěti, které je nejslabším členem rodiny. Tímto jednáním ze strany rodičů jsou více ohroženy děti, které se odlišují od normy, jejich chování je méně srozumitelné či rodiče více zatěžuje, dítě může trpět některým druhem postižení, což může vyvolávat jejich nechuť a odpor (HADJ-MOUSSOVÁ, 2001).

V souvislosti s týráním a zanedbáváním dítěte, je zde především zapotřebí uvést lehkou mozkovou dysfunkci (nyní častěji syndrom ADHD – poruch pozornosti a hyperaktivity). Tato porucha není na první pohled viditelná, projevuje se zejména změnami v chování dítěte. Jsou neklidné, těžko se soustředí a dokážou svými obtížemi značně rozčilovat své okolí. Jsou neobratné, hlučné, mají potíže s navázáním sociálního kontaktu a obzvláště odolné se zdají být vůči jakémukoliv výchovnému působení. Díky této poruše se stávají velmi často terčem tvrdých disciplinárních opatření ze strany rodičů. Chování rodičů neznamena v pravém slova smyslu negativní vztah k dítěti, ale spíše naprostou výchovnou bezradnost. Tělesné tresty a tvrdá opatření na dítě s LMD zpravidla nepůsobí, situaci spíše zhoršují, protože zvyšují neklid a úzkost dítěte (HADJ-MOUSSOVÁ, 2001).

Podle Matějčka (in VÁGNEROVÁ, 2003b) je důležitý i význam situačních faktorů, které mohou působit jako spouštěče agresivního chování. Např. Medein komplex, kdy partner trestá druhého prostřednictvím dítěte bitím, slovními útoky, výhružkami, protože dospělého napadnout nemůže.

Příčinou ublížení na zdraví dítěti jeho rodiči je překročení míry tělesného trestu, to znamená, že ublížení není cílem, ale „nehodou“. Často však můžeme zaznamenat hrubé zacházení s dítětem, cloumání, strkání a podobně, které nejsou trestem za chování dítěte, ale obvyklým způsobem chování rodičů (HADJ-MOUSSOVÁ, 2001).

Tělesné týrání může mít charakter nadměrného tělesného bití či trestání, odpírání jídla, spánku apod. Tělesné týrání je propojeno s týráním psychickým, které je hůře rozpoznatelné, jeho dílčí následky jsou nejednoznačné, ale pro další rozvoj dítěte mohou být mnohem závažnější. Projevuje se odmítáním, častou a nadměrnou kritikou, ponižováním, citovým vydíráním, deptáním apod. Jakákoliv forma týrání představuje pro dítě, které je takovému jednání vystaveno, celý komplex zátěžových situací a velmi silný stres. V krajním případě může dojít až k úmrtí dítěte v důsledku fyzického týrání. Fyzické násilí páchané na dítěti má vliv i na jeho další budoucí rozvoj a to i v očekávání budoucnosti. Dítě velmi často není

schopno hledat pomoc, jednak ze strachu před dalším trestem či nedokáže sdělit tento problém kompetentní osobě z důvodu své nevyzrálosti. Obecně platí, že riziko poškození dalšího vývoje je tím větší, čím mladší je věk týraného dítěte, ať už se jedná o týrání fyzické či psychické. Dalším aspektem je délka trvání a míra takové zátěže (VÁGNEROVÁ, 2003b).

2.3.8 Zanedbávané dítě

Zanedbávání dítěte vede k poškozování v důsledku nedostatečného uspokojování jeho potřeb. Typický je nedostatek, který lze charakterizovat jako strádání - deprivaci. Velmi vážné důsledky může mít především psychická deprivace, čili nedostatečné uspokojování citových potřeb dítěte a také výchovné zanedbání, které je zapříčiněno nedostatečně podnětným prostředím, čímž je zpomalován rozvoj dítěte. Podle Matějčka (in VÁGNEROVÁ, 2003b) jsou ohroženy hlavně děti, které nejsou schopné své rodiče zaujmout nebo děti znevýhodněné, postižené či nemocné.

Rodiče mohou projevovat svůj negativní vztah k dítěti nejen aktivně i pasivně. Pasivní agresivita se projevuje spíše zanedbáváním dítěte nebo neuspokojováním jeho základních potřeb. Může se jednat o zanedbávání nedostatečnou péčí (potrava, teplo, čistota), jedná se spíše o biologické potřeby. Psychicky dítě strádá v rodině, kde se mu nedostává uspokojení základních psychických potřeb.

(Viz předcházející text o psychické deprivaci, kapitola 2.3.3, s. 19) (HADJ-MOUSSOVÁ, 2001).

Specifickou kategorii tvoří tzv. pseudooligofrenie. Vzniká vlivem nedostatečného či nepřiměřeného výchovného působení, zanedbaností. Lze ji definovat jako sociální poškození vývoje rozumových schopností, přičemž příčinou není poškození centrální nervové soustavy, ale nedostatek přiměřených podnětů. Z výše uvedeného vyplývá, že je stavem získaným, lze jej zlepšit umístěním dítěte do podnětnějšího prostředí (VÁGNEROVÁ, 1999).

2.3.9 Sexuálně zneužívané dítě

V případě sexuálního zneužívání dochází ke zneužívání dítěte pro sexuální uspokojení dospělého. Tohoto jednání se nejvíce dopouští jedinci morálně narušení a sexuálně nevyzrálí, eventuálně ti, kteří z jakéhokoli důvodu ztrácejí schopnost kontroly nad svými pudy. Nejedná se vždy o muže s pedofilním sexuálním zaměřením. Ohroženy jsou především dívky či děti, které jsou nějakým způsobem postižené nebo znevýhodněné, díky tomu, že jsou závislejší a bezbrannější. V případě vyššího stupně postižení, především mentálního se pro útočníka snižuje riziko vyrazení (VÁGNEROVÁ, 2003b).

Dítě může být zneužito rodiči či sourozenci – v tom případě se jedná incest. Dalšími zneužívajícími mohou být příbuzní více či méně vzdálení, nevlastní rodiče či partneři vlastního rodiče, u něhož dítě žije. Může také dojít ke zneužití lidmi, kteří nejsou příbuzní, ale získávají z nějakého důvodu přístup do rodiny. Ve výzkumech sexuálního zneužívání dětí jsou uváděna data, jež potvrzují, že vlastní rodiče dítěte (s velkou převahou otců) jsou častými pachateli zneužívání.

Nebezpečí incestu hrozí především dívkám, chlapci jsou častěji zneužíváni osobami cizími, které s nimi nejsou v příbuzenském vztahu (HADJ-MOUSSOVÁ, 2001).

Vágnerová (2003b) uvádí jednotlivé formy sexuálního zneužívání, jedná se o:

- 1) Nekoitální aktivity, například verbální komentář se sexuálním obsahem, voyerismus, exhibicionismus, obscénní telefonáty aj.
- 2) Kontaktní sexuální aktivity, což jsou veškeré praktiky, vyžadující kontakt agresora se zneužívaným dítětem. Dále je můžeme rozdělit na penetrativní (koitus) a nepenetrativní (osahávání). Při penetrativním sexuálním zneužití či dlouhodobém zneužívání může dojít k somatické traumatizaci dítěte. Podle Hadj-Moussová (in VÁGNEROVÁ, 2003b) musí takový kontakt dospělému přinášet sexuální uspokojení. Je nutné rozlišovat mezi běžným mazlením s dítětem, které je především u velmi malých dětí naprosto přirozenou potřebou a projevem citové vazby.
- 3) Sexuální zneužívání dětí k výrobě pornografie a prostituci. Může mít komerční charakter, bývá spojeno i s potřebou sexuálního uspokojení, které může být tímto jednáním dosaženo (VÁGNEROVÁ, 2003b).

Sexuální zneužití dítěte vyvolává řadu negativních důsledků. Primárně je dítě poškozeno samotným aktem, zvláště v případech brutálních forem sexuálního zneužití. Sekundárně však nastupují i další negativní důsledky, které zasahují osobnostní a emocionální

vývoj dítěte a týkají se i dětí, které nebyly sexuálním zneužitím přímo fyzicky poškozeny. Dítě může být poškozeno i pokusy o sdělení tohoto traumatického zážitku a reakcemi sociálního okolí na ně (HADJ-MOUSSOVÁ, 2001).

Sexuální zneužívání intrafamiliární (v rámci rodiny) může mít za následek vznik tzv. home alone syndromu - odcizení, opuštění uvnitř rodiny. Má tyto typické znaky: Agresorem je člověk, který je dítěti velmi blízký, který by mu měl poskytovat ochranu a bezpečí. Tím pádem dítě není traumatizováno pouze samotným aktem, ale také ztrátou pocitu bezpečí v rámci rodiny. Rodina tak přestává plnit jednu ze svých naprosto zásadních funkcí. Dítě si rodinu spojuje s místem, kde je k něčemu nuceno, čeho se bojí, co mu může působit i bolest. Pro zneužívání v rodině je typické i to že se opakuje. Dítě je vystaveno traumatickým zážitkům po delší časový úsek, opakovaně se s nimi musí vyrovnávat a zároveň ví, že je může v budoucnosti znovu očekávat. Následky jsou trvalejší a závažnější. Tím, že je v rodině zneužíváno dítě, se nemění jen celkové klima, ale i role vně rodiny. Sexuální chování stírá mezigenerační rozdíly, které jsou ve fungujících rodinách běžné. Pohlavní kontakt dospělého s dítětem deformuje i vztahy mezi dospělými. Narušuje jak citový tak sexuální vztah dospělých partnerů. Odhalení sexuálního zneužívání je spjato se zavržením agresora, vyvozením důsledků takového jednání a hrozí rozpadem rodiny, partnerství. Rodina se může na úkor obětování dítěte snažit zachovat integritu a zdání normality navenek. Dochází k sociální izolaci z obav před vyzrazením a následnou sociální stigmatizací (VÁGNEROVÁ, 2003b).

U dívek jsou jako následky sexuálního zneužívání v rodině uváděny afektivní poruchy, úzkost a nevhodné sexuální chování. U jedné pětiny tyto problémy dosahují až klinickou úroveň (Mian, Marton, LeBaron, in HADJ-MOUSSOVÁ, 2001). Důsledky zneužívání působí také v dlouhodobém horizontu, ovlivňují budoucí chování zneužívané dívky v roli ženy a matky. Ukazuje se, že sexuální zneužití v anamnéze je spojeno s negativnějším viděním sebe sama jako rodiče, tělesné tresty jsou těmito matkami používány častěji, než u žen, které nebyly v dětství vystaveny zneužívání. Sexuální zneužití v dětství lze tedy považovat za rizikový faktor pro vlastní rodičovství zneužívané dívky (Baynard in HADJ-MOUSSOVÁ, 2001).

Pro zneužívané dítě je důležitá i reakce okolí, především matky, pokud se jí svěří. Chování matky zásadním způsobem ovlivňuje řešení takové situace. V naprosté většině matka sama není aktérem sexuálního zneužívání dítěte, v některých ohledech ji můžeme považovat také za oběť takového jednání. Matky zneužívaných dětí se cítí být též traumatizovány, poníženy a zrazeny ze strany partnera - útočníka. Na ohrožení dítěte reagují hněvem, tendencí

k sebeobviňování, depresi, pocitu zoufalství a úzkostí, vzhledem k dalším událostem, které na základě zjištění zneužívání musí vyvstat. Obecně platí, že pokud ke zneužívání dochází opakovaně, matky o tom bývají informovány. Pak je důležité, do jaké míry bude matka ochotna situaci řešit i za možného vzniku konfliktu či rozpadu rodiny a společenské stigmatizace. Tato řešení můžeme rozdělit do dvou kategorií. Matka začne situaci řešit a dítěti poskytne ochranu i za cenu vlastní sociální újmy. Takové jednání lze posuzovat jako správné, neboť dítěti poskytne pocit jistoty a bezpečí, podpory a spojení. Tím pádem by se zneužívání v této rodině nemělo již opakovat. Druhý typ řešení je opačný. Matka dítěti nevěří, respektive popírá, že by se něco takového mohlo stát. Není schopná situaci řešit. V některých případech může dojít k obviňování dítěte, že si za vzniklou situaci může samo. Pokud je zneužívaným dítětem starší dívka, může matka nabýt pocitu křivdy a ponížení ve smyslu její ženské role. Mohou dítě vydírat, aby vše uchovaly v tajnosti a zachovaly rodinu. Mnohdy se útočníka samy bojí. V těchto rodinách je zneužívání dlouhodobé (VÁGNEROVÁ, 2003b). Mnoho obětí zneužívání, týrání a zanedbávání mohou trpět v pozdějším věku disociačními poruchami. Jedná se o důsledek působení traumat či konfliktů a neuspokojených potřeb. Ty mohly být vytěsňeny a staly se nevědomými. Nevznikají vědomě, protože by si je jedinec přál, nejsou ani projevem somatického onemocnění ačkoliv se tak mohou v některých případech jevit. Při těchto potížích se uplatňují dva mechanismy, které mají obrannou funkci:

- 1) Disociační projevy, které narušují normální, integrující funkci vědomí. Tyto projevy pracují tak, že jsou sice vytěsňeny z vědomí, ale i nadále skrytě působí, bez kontroly vědomí. Jejich projevy jsou jiné než doposud. Obranný mechanismus působí pouze omezeně. Problém který daného jedince trápí, nezmizel, není vyřešený, nadále jej ovlivňuje a skrytě působí.
- 2) Konverze představuje přeměnu daného zatěžujícího afektu, přání nebo myšlenky v tělesný projev. Ten se může projevovat jako somatický aniž by se jednalo o fyzické onemocnění či poruchu. Nemocný ke svým potížím zaujímá velmi zvláštní postoj, může o nich hovořit se zřetelným odstupem, rádoby nezaujatě, či naopak poněkud teatrálně (VÁGNEROVÁ, 1990).

Disociační poruchy můžeme nalézt spíše ve výjimečných případech. Dnešní doba nepřeje emočním výlevům, citové projevy jsou považovány za něco nepřijatelného. Z toho důvodu mohou tyto poruchy nabýt nové podoby - jsou potlačovány na úkor vnějších projevů. Jejich prožitková složka se mnohdy nemusí změnit, má stále svoji energii, která se nepromítá navenek. Z toho vyplývá, že na první pohled ubylo hysterie (dřívější označení pro disociační poruchy, užívané některými autory a v praxi dodnes), ale přibýlo jiných potíží. Vacek

(in VÁGNEROVÁ, 1990) uvádí, že při potlačování emočních projevů narůstá vnitřní stres, který se může projevit jako bolest žaludku, zvýšený krevní tlak nebo deprese. Je tedy patrné, že z psychické poruchy se může stát psychosomatické onemocnění, které sebou nese vážné zdravotní problémy (VÁGNEROVÁ, 1990).

Na závěr této kapitoly bych jen ráda shrnula slova VÁGNEROVÉ (1997): výše zmíněnými způsoby trpí více dětí, než je společnost schopna zachytit. Zarážející je i postoj laické veřejnosti vůči rodičům a případným pachatelům týrání, zanedbávání či zneužívání, který je sice negativní a odsuzující, ale v první řadě je pasivní. Potřeba vyhnout se případným nepříjemnostem je vede k chování s tendencí nemíchat se do cizích záležitostí, raději proto ani na podezření ohledně ohroženého dítěte neupozorňuje. Oběti samy velmi často nejsou schopny hledat pomoc, sdělit svůj problém. Jednak z důvodů nezralosti, jednak ze strachu před možným trestem a zavržením.

2.4 Zotavovací pobyt, jeho charakteristika, právní rámec

Zotavovací akcí je organizovaný pobyt 30ti a více dětí ve věku do 15ti let na dobu delší než 5 dnů, jehož účelem je posílit zdraví dětí, zvýšit jejich tělesnou zdatnost, popřípadě i získat specifické znalosti nebo dovednosti. Za zotavovací akci se považuje i výchovně rekreační tábor pro děti (podle zákona o sociálně - právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. § 43 - Výchovně rekreační tábory pro děti:

- (1) Výchovně rekreační tábory pro děti se zřizují zpravidla v době školních prázdnin a jsou určeny zejména pro děti uvedené v § 6 odst. 1. Pobyt ve výchovně rekreačním táboře se dítěti poskytuje na žádost zákonných zástupců dítěte nebo s jejich souhlasem.
- (2) Účelem pobytu ve výchovně rekreačních táborech pro děti je výchovné působení na děti směřující k odstranění nebo potlačení poruch chování a k získání potřebných společenských a hygienických návyků., a to i v případě, že se ho účastní mladiství (PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY ČESKÉ REPUBLIKY, on-line, 2010).

Osoba pořádající tuto akci musí být starší 18ti let (dále jen pořádající osoba). Pořádající osoba je povinna zajistit umístění zotavovací akce, její zásobování vodou a odstraňování odpadků a splaškových vod v souladu s hygienickými požadavky, dodržet

hygienické požadavky na prostorové a funkční členění staveb a zařízení, jejich vybavení a osvětlení, ubytování, úklid, stravování a režim dne. Dále je povinna jeden měsíc před zahájením zotavovací akce ohlásit příslušnému orgánu ochrany veřejného zdraví:

- termín a místo konání akce,
- počet dětí zúčastněných na zotavovací akci,
- způsob zabezpečení pitnou vodou,
- způsob zajištění stravování účastníků zotavovací akce.

(PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY ČESKÉ REPUBLIKY, on-line, 2010).

Pokud není zásobování pitnou vodou zajištěno z veřejného vodovodu nebo z jiného oficiálního zdroje pitné vody, musí být součástí ohlášení i protokol o kráceném rozboru jakosti pitné vody. Pořádající osoba také zajistí zdravotní doklady od dětí a fyzických osob účastnících se na zotavovací akci a péči praktického lékaře dostupného z místa konání zotavovací akce, s výjimkou putovní zotavovací akce.

Zotavovací akci lze ohlásit osobně, písemně nebo elektronicky. Je nutné obrátit se na místně příslušný orgán ochrany veřejného zdraví, to znamená na územní pracoviště Krajské hygienické stanice (dále jen KHS) v místě konání zotavovací akce. Dále je pořádající osoba povinna kontaktovat pracovníky oddělení hygieny dětí a dorostu místně příslušného územního pracoviště KHS v místě konání zotavovací akce.

Při konání zotavovací akce musí dítě účastnící se na zotavovací akci mít doklad o zdravotní způsobilosti. Zdravotní způsobilost dítěte posuzuje praktický lékař pro děti a dorost, u kterého je dítě registrováno. Součástí posudku o zdravotní způsobilosti je i doklad o pravidelném očkování dítěte nebo doklad, že je proti nákaze imunní nebo že se očkování nemůže podrobit pro trvalou kontraindikaci. Posudek o zdravotní způsobilosti dítěte má platnost po dobu jednoho roku od data vystavení, pokud během této doby nedošlo ke změně zdravotní způsobilosti dítěte. Dalším dokladem je písemné prohlášení zákonného zástupce dítěte o tom, že dítě nejeví známky akutního onemocnění a dva týdny před odjezdem nepřišlo do styku s infekčním onemocněním nebo s osobou podezřelou z nákazy a není mu nařízeno karanténní opatření. Toto potvrzení nesmí být starší než jeden den. Osoby činné při stravování musí splňovat podmínky pro výkon činností epidemiologicky závažných, tj. musí mít zdravotní průkaz a znalosti nutné k ochraně veřejného zdraví. Zdravotní průkaz vydává praktický lékař, který fyzickou osobu registruje nebo zdravotnické zařízení státu vykonávající závodní preventivní péči nebo osoba provozující nestátní zdravotnické zařízení vykonávající zdravotní preventivní péči.

Fyzické osoby účastníci se zotavovací akce jako dozor nebo zdravotník musí být k této činnosti zdravotně způsobilé. Zdravotní způsobilost posuzuje a posudek vydává praktický lékař, který fyzickou osobu registruje. Tato povinnost se nevztahuje na zdravotnické a pedagogické pracovníky. Pořádající osoba je povinna zajistit patřičné zdravotní zajištění všech osob, účastnících se zotavovací akce. Zdravotník musí způsobilý k výkonu, za způsobilou se považuje fyzická osoba, která má alespoň úplné střední odborné vzdělání v oborech všeobecná sestra, dětská nebo porodní asistentka, student lékařství po ukončení třetího ročníku, a fyzická osoba, která absolvovala kurz první pomoci se zaměřením na zdravotnickou činnost při škole v přírodě nebo zotavovací akci. Zároveň je povinen zajistit vedení zdravotnického deníku, seznamu účastníků, prohlášení a výpisu z posudku o zdravotní způsobilosti s uchováním těchto dokumentů po dobu šesti měsíců po skončení zotavovací akce, informovat osobu, která má dítě v péči, o zdravotních potížích, které dítě v průběhu zotavovací akce prodělalo a o případném kontaktu s infekcí. Dále je nutné zajistit péči praktického lékaře dostupného z místa konání zotavovací akce s výjimkou putovní zotavovací akce, zajistit vybavení lékárničky pro zotavovací akci podle druhu akce (minimální rozsah vybavení lékárničky je uveden v příloze č. 4 vyhlášky o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti) (PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY ČESKÉ REPUBLIKY, www.portal.gov.cz, 2009, on-line).

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Cíl práce

Cílem mé práce bylo sledování změn v hodnotové orientaci probandů ze sociálně slabých rodin, vlivem týdenního zotavovacího pobytu, který jsem navrhla a zrealizovala. Pro sledování změn v hodnotové orientaci jsem použila standardizovaný test nedokončené věty (VÁLKOVÁ, 2000), který jsem aplikovala před počátkem a na konci pobytu. Ze zjištěných poznatků jsem vyvodila doporučení pro praxi.

3.2 Cíl práce

1. Vyhledání odporných literárních pramenů.
2. Obsahová analýza českých i zahraničních publikačních zdrojů (odborné časopisy, knižní literatura, vědecké databáze).
3. Objasnění zvolené tematiky v širším kontextu edukačního charakteru.
4. Zpracování rámcového programu týdenního zotavovacího pobytu pro zvolenou klientelu.
5. Zjištění hodnotové orientace sledovaných osob před intervencí.
6. Aplikace programu v praxi.
7. Zjištění hodnotové orientace po aplikaci pobytu.
8. Utřídění a vyhodnocení zjištěných dat.
9. Diskuse.
10. Stanovení závěrů.
11. Doporučení do praxe.

3.3 Odborné otázky

1. Předpokládám, že prostřednictvím zotavovacího pobytu dojde u všech probandů k pozitivní změně hodnotové orientace.
2. Předpokládám, že nadpoloviční všech probandů bude mít zájem o účast na dalším zotavovacím pobytu.

4 METODIKA

4.1 Metody práce

Při sběru dat pro vypracování bakalářské práce, kterou nyní předkládám, jsem použila analýzu a syntézu odborných publikačních zdrojů. Týkala se všech odborných pojmů souvisejících se zvolenou problematikou.

V praktické části jsem použila metodu standardizované projektivní metody „nedokončené věty“ podle Válkové (2000). Tyto metody vypovídají o „vnitřním světě“ sledovaného jedince, který často není ochoten prezentovat. Zachycují jeho prožitkovost, hodnotovou orientaci a hodnocení vlastní osoby i okolí.

Při aplikaci jsem se snažila dodržet předepsanou metodiku. Na závěr jsem provedla kategoriální analýzu.

Metoda je cílený postup, striktně vymezené jednání a myšlení, kterým lze dosáhnout cíle či řešení. Jedná se o souhrn racionálních a logických postupů. Ve vědeckém pojetí, je metoda souhrn přesně vymezených způsobů poznávání jevů reálné skutečnosti. Jedná se o organicky a logicky skloubený systém poznávacích analyticko-systematických postupů a operací, které slouží k získání vědeckých poznatků, k vypracování jejich soustavy (ŠTUMBAUER, 1989).

4.2 Charakteristika souboru

Zaměřila jsem se na dvě skupiny dětí ve věku 6 - 15 let ze sociálně slabých rodin z kraje Vysočina. Hlavním kritériem byl sociální status rodiny, ze které pocházejí, dále pak stáří spadající do mladšího a středního školního věku. V obou skupinách byla zastoupena obě pohlaví. V první bylo celkem 20 probandů. Z toho 12 chlapců a 8 děvčat. Průměrný věk všech probandů činil 12, 7 let. Průměrný věk děvčat byl 14,0 a chlapců 11, 8. Tato skupina absolvovala pobyt v termínu od 18. 7. - 25. 7. 2009 ve Vanově u Telče. Druhá skupina čítala celkem 18 probandů, z toho bylo 8 děvčat a 10 chlapců. Průměrný věk této skupiny probandů byl 10,9. Průměrný věk děvčat činil 11,3 a chlapců 10,6. Pro tuto skupinu byl pobyt zorganizován v termínu od 25. 7. - 1. 8. 2009 tamtéž. Na oba vzorky probandů byl aplikován tentýž program, pod vedením stejného personálního obsazení. Data o věku a pohlaví byla získána z přihlášek k pobytu.

Před začátkem pobytu probandi vyplnili poprvé nedokončené věty. Na konci vlastního pobytu proběhlo výstupní měření stejného charakteru. O významu a charakteru dotazníku a odpovědí nebyli klienti podrobně informováni. Pouze byli upozorněni na to, že se jedná o anonymní hru. Každý počátek věty byl přečten nahlas, poté byl poskytnut čas na jejich dokončení. Náповědy (tzn. instrukce začínající větou) nebyly poskytovány. Během čtení začátků vět se examinátor vyvaroval užití citoslovců a hlasového zabarvení, které by mohli probanda v dokončení věty ovlivnit. Účastníci věty zapisovali sami, pokud psaní někomu činilo problém, byla zapsána experimentátorem a to doslovně.

Dotazník se skládal z devíti nedokončených vět a tří přání. Konkrétně:

1. Rád(a) bych.....
2. Přejí si, abych.....
3. Kdybych tak.....
4. Doufám.....
5. Jsem.....
6. Nejraději bych.....
7. Nejlepší je, když.....
8. Lidé si myslí, že já.....
9. Někdy přemýšlím o.....
10. Kdybych měl(a) tři kouzelná přání, která se vyplní, přál(a) bych si:
 - 1.....
 - 2.....
 - 3.....

(VÁLKOVÁ, 2000, s. 59)

4.3 Organizace experimentálního šetření

S vlastní prací jsem začala v květnu 2009 sběrem a tříbením informací. Poté jsem se věnovala přípravě pobytu. Především bylo nutné v dostatečném předstihu vybrat lokalitu a rezervovat ubytovací kapacity. Započala jsem s přípravou samotného obsahového rámce celého týdenního zotavovacího pobytu. Během příprav jsem čerpala ze svých několikaletých zkušeností z účasti na pobytech podobného typu.

Již v dubnu roku 2009 jsem oslovila osoby spadající do základního praktického šetření, s nabídkou účasti na programu v pozici vedoucího a zdravotníka. Podmínkou bylo

pedagogické vzdělání a čistý výpis z rejstříku trestů. Zdravotník musí mít úplné zdravotnické střední odborné vzdělání - zdravotní sestra, dětská sestra, porodní sestra, či být studentem lékařské fakulty s úspěšně zakončeným třetím ročníkem studia, popřípadě má kurz první pomoci se zaměřením na zdravotnickou činnost na táboře (TABORY YMCA, 2010, on-line).

Pro oba týdny byla zvolena lokalita Vanov u Telče. Splňovala základní kritéria: hygienické normy, sportovní a společenské zázemí: basketbalové a volejbalové hřiště, travnaté fotbalové hřiště, jídelna, společenská místnost, sociální zařízení. Mimo jiné blízkost města Telče, dostupnost zdravotní péče, vzdálenost od místa bydliště probandů, blízkost vodní nádrže Smrk, les.

Rámcový program týdenního zotavovacího pobytu pro zvolenou klientelu:

Zotavovací pobyt je koncipován pro chlapce a dívky ve věku v rozmezí 7 až 15 let. Délka pobytu zahrnuje 8 dní (od soboty do soboty), 8. den dopoledne bude určen k předání ubytovacích prostor a cestě domů, čímž docílíme 7 dnů čistého času k realizaci programu.

Hlavním cílem tohoto pobytu je navrhnout a v praxi účinně aplikovat rámcový program na dětskou populaci v daném věkovém rozsahu ze sociálně slabých rodin. Primárně by měl celý pobyt výchovně působit na rozvoj komunikace, zmírnění poruch chování, získání hygienických a společenských návyků. Mimo jiné i k nabídce smysluplného trávení volného času, tudíž k předcházení patologickému chování, závislosti a páchání přestupkové či trestné činnosti. V neposlední řadě i k případné změně hodnotové orientace klienta.

Struktura vedoucích: 1 hlavní vedoucí, 1 zdravotník, vedoucí oddílů, 2 - 3 praktikanti. Jejich úlohou je pomoci dětem s potřebou intenzivního a individuálního přístupu.

Hlavní vedoucí zajišťuje styk s táborníky a zázemím místa, kde se týdenní program koná. Má na starosti plynulý chod celého týdne. Nemá vlastní oddíl, ale je připraven pomoci při náročnějších hrách. Pomáhá s jejich realizací a přípravou v době poledního klidu a vede Sedánek, poradů vedoucích. Sedánek je ve své podstatě nástup všech oddílů, na kterém se dozví program dne, pochvaly a pokárání, je určena služba na další den. Název jsem zvolila proto, že toto setkání, jež se koná každý den, je zbaveno oficiálních formalit (družstva stojí v útvaru, podává se hlášení apod.). Všichni sedí v kruhu na zemi, jednotliví členové oddílů pohromadě. Atmosféra je neformální, uvolněná.

Zdravotník má na starosti evidenci všech úrazů, které si zaznamenává do zdravotnického deníku. Spravuje lékárníčku, ošetřuje zranění, v případě nutnosti zajistí převoz do zdravotnického zařízení. Vede v evidenci kartičky zdravotních pojišťoven, prohlášení rodičů o zdravotním stavu dětí, pravidelném užívání medikamentů. Léky po příjezdu vybere a dohlíží na jejich užívání.

Praktikanti jsou přiděleni k oddílům, v nichž je dítě, které potřebuje individuální přístup ve zvýšené míře. Pokud je to nutné, absolvuje s ním jednotlivé herní disciplíny, pomáhá mu se samostatnými úkoly. Pomáhá s realizací her, organizací dne.

Vedoucí mají za úkol dbát o svůj oddíl, jak v době her, tak v poledním klidu. V průběhu dne ví, kde který klient tráví čas. Pomáhají službě, ostatním vedoucím při realizaci a přípravě her.

Všichni zúčastnění vedoucí, praktikanti a zdravotník jsou připraveni řešit konfliktní situace, pomoci motivovat a podporovat účastníky k aktivitě. Budují důvěru, jistotu a bezpečí v rámci oddílu a celé skupiny čítající všechny účastníky. Při řešení prohrášek postupují jednotně. Dbají na dodržování pravidel.

Týden je tematicky laděn, v jeho rámci probíhá i motivační celotýdenní táborová hra. Každá skupina si zvolí pokřik, název a vytvoří svoji vlajku. Tyto symboly budou prezentovat na nástupech, pokřik před hrami. Žádoucí je aby, se zapojili všichni účastníci, tzn. nesmírně důležitým aspektem je motivace všech klientů.

Pro tvorbu jednotlivých her, či celých bloků je důležitá dramaturgie. Podle autorů (KIRCHNER, HNÍZDIL, 2005), kteří citují Hanuše a kol.z roku 2004, je dramaturgie naplánovanou cestou, dlážděnou konkrétními programy a hrami, skrze které kráčíme k cíli projektu. Jedná se o zhmotnění ideálů, myšlenek, představ, přání a potřeb organizátorů projektu. Základ tvoří výchovné cíle, časoprostorové určení, prostředí, finanční možnosti, kvality organizátorů a věkových specifik. Produktem dramaturgie by měl být scénář akce. Logicky se pak cílem úspěšné dramaturgie stávají následující aspekty:

1. Namíchat z rozmanitých zdrojů a prostředků obsah, který bude vhodný pro všechny účastníky. Měl by respektovat předem stanovené cíle a zároveň by měl vyhovovat mentalitě a zájmům účastníků.
2. Vybrat z každého zdroje nejvhodnější aktivity pro danou konkrétní situaci a pro přítomný kolektiv.
3. Předložit vybrané programy v pravý čas, tzn. ve správný moment a ve správné návaznosti (KIRCHNER, HNÍZDIL, 2005).

Klienti jsou rozděleni do oddílů v počtu pět dětí na dva vedoucí, což umožní maximální individuální přístup ke každému jednotlivci a vyhovění jeho individuálním potřebám. Oddíly budou smíšené (chlapci, dívky), věkově se budeme snažit do každého oddílu zařadit děti z celé věkové škály. Chceme docílit toho, aby díky věkovému rozřazení byly skupiny vyrovnané. Záměrem je podnítit spolupráci ve skupině, snahu pomoci slabšímu,

umět využít každého člena skupiny na cestě k dosažení cíle. Každá osoba je plnohodnotným členem.

V průběhu týdne má každý oddíl povinnosti spojené s denním chodem. Na každý den bude vyhlášena služba - oddíl, který bude mít na starosti přípravu jídelny před stolováním, úklid po jídle, svolávání na společné aktivity, kontrolu a úklid společných prostor. Cílem je umožnit prožít zkušenost, při které si mohou ověřit, zda dokáží plnit zodpovědně dané úkoly s vědomím, že je na nich závislý chod celého dne a všech účastníků.

Účastníci budou ubytováni odděleně podle pohlaví, zohledníme i věk a vazby, které na sebe některé děti mají (sourozenci, kamarádi). Pokoje tedy nebudou obsazovány s ohledem na oddíl ve kterém je dítě registrováno, vedoucí s přihlédnutím na individuální potřeby zajistí příslušnou péči.

Do programu celého týdne je zařazena hra na dobrého skřítko. Každé z dětí si vylosuje jedno jméno osoby, které bude celý týden dělat skřítko. Jeho cílem je pozorovat osobu kterou si vylosoval, usoudit čím lze dotyčnému pomoci, udělat radost apod. Snahou není ihned se odhalit, ale opatrně pomáhat. Vzhledem k tomu, že každý bude dělat skřítko a zároveň sám bude někým vylosován, měl by si všímat i toho, kdo se k němu jak chová, zda u někoho nedošlo ke změně vůči jeho osobě. Kdo se k němu chová pozorně, zda je mu to příjemné, nebo vůbec neví, kdo by mohl být jeho skřítkem. Tato hra se pobíhá nepřetržitě během celého pobytu. Vedoucí jsou připraveni pomoci s případnými problémy. Vždy na večerním Sedánku (zpětnovazebné schůze) je dětem hra připomenuta a vyhodnoceny dílčí úspěchy či nezdary .

Cíl hry: - ovlivnit nevhodně zavedné dvojice či skupiny z předcházejících kontaktů,

- snažit se poznat ostatní,
- být všímavý,
- pracovat sám na sobě, umět pomáhat, být pozorný, empatický.

Režim dne:

Budíček 7⁰⁰

Rozcvička 7¹⁵ - 7⁴⁵

Ranní hygiena 7⁴⁵ - 8⁰⁰

Snídaně 8⁰⁰ - 8³⁰

Dopolední program + dopolední přesnídávka 8³⁰ - 10³⁰, 10⁴⁰ - 12⁰⁰

Oběd 12⁰⁰ - 12⁴⁵

Polední klid 12⁴⁵ - 13⁴⁵

Odpolední program + odpolední přesnídávka 13⁴⁵ - 14⁴⁵, 15⁰⁰ - 18⁰⁰

Večeře 18⁰⁰ - 18³⁰

Večerní program 18³⁰ - 20⁰⁰

Večerní hygiena 20⁰⁰ - 21⁰⁰

Večerka 21⁰⁰

Porada vedoucích + noční hlídka

Budíček vykonává vedoucí oddílu, který má ten den službu (případně více vedoucích). Ráno vzbudí děti, pomohou jim s přípravou na rozcvičku. K rozcvičce jsou svoláni službukonajícím oddílem. Dostaví se ve sportovním úboru. Vedoucí kontrolují oblečení vzhledem k počasí.

Rozcvičku organizují v počátečních dnech vedoucí, snahou je, aby děti v průběhu týdne samy zvládly vymyslet a začlenit nějaký cvik, v dané posloupnosti. Na zahřátí je zařazeno krátké rozběhání. Následuje vydýchání, uvolnění, zklidnění. Protážení celého těla. Od hlavy až po dolní končetiny. V průběhu týdne lze zařadit i některé ásany. Můžeme pro ozvláštňení použít i míče, švihadla, obruče. Na závěr rozcvičky následuje opět zklidnění, vydýchání, relaxace. Během každého cvičení vedoucí dbají na správné provedení dílčích cviků. Klienti by měli umět procítit jednotlivé polohy těla, protahování příslušných svalových skupin provádět tak, aby bylo účinné a nedošlo ke zranění. Je tedy nutné při každém cviku popsat jeho provedení, zmínit jeho rizika, charakterizovat účinky.

Ranní hygiena následuje hned po rozcvičce, vedoucí dohlédnou na provedení zubní hygieny, umytí obličeje a rukou. Mladším dětem pomohou s výběrem oblečení vedoucí či starší klienti.

Před snídání službukonající oddíl připraví jídelnu. Hrnky, talíře, příborové nože. Po snídání opět dohlédnou na úklid. Každý si použité nádobí uklidí samostatně. Služba utře stoly, upraví židle. Vedoucí musí mít přehled o tom, zda všichni dodrželi vhodný stravovací režim. V průběhu dne dohlíží na dodržování pitného režimu.

Dopolední program je uskutečňován v rámci jednotlivých oddílů nebo po domluvě vedoucích společně - sportovní nebo vědomostní soutěže. Dopoledne po snídání bývají zařazeny klidnější aktivity, zhruba hodinu po jídle je možná i větší zátěž. V rámci dopoledne probíhá i pauza s přesnídávkou, většinou ovocného charakteru. Průběh činnosti koordinuje hlavní vedoucí, tak, aby činnosti jednotlivých skupin nebyly narušeny. Zároveň přizpůsobuje aktivity (včetně vybavení jedince - oblečení apod. tak, aby klienti nebyli ohroženi klimatickými podmínkami).

Oběd je opět připraven službukonajícím oddílem, připraví talíře a příbory. Vedoucí na stoly donesou polévkové mísy. Druhý chod je vydáván přímo z kuchyně výdejním okénkem. Každé z dětí si pro ně dojde samo a odnese si použitý polévkový talíř. Jednotlivec (s kontrolou vedoucího) si individuálně může říct množství vydané stravy, následně probíhá kontrola vlastní konzumace vedoucím. Po obědě přesun na ubykaci. Služba utře stoly, uklidí židle.

Polední klid je věnován osobnímu volnu, odpočinku. Menší děti mohou být po dopoledním programu unavené - spánek, relaxace. Pro klienty, kteří jsou hyperaktivní a nechtějí tzv. „odpočívat“, jsou připraveny stolní hry, přehrávač. Pokud počasí dovolí, je možné polední klid trávit venku, ve stínu na podložkách pod dohledem vedoucích. Ti se zapojují do her, kontrolují jednotlivé pokoje, mají přehled o činnostech, které vykonávají jeho svěřenci.

Odpolední program slouží k celotáborové hře, popřípadě ke koupání. Děti se smí koupat jen ve vymezeném prostoru pod dohledem vedoucích a zdravotníka. Ten je přítomen při každé aktivitě. Někteří vedoucí se mohou koupat společně s dětmi, zároveň však v dostatečném počtu musí zajistit dozor na břehu. Každé dítě, které chce opustit prostor ke koupání, vždy odchod ohlásí vedoucímu s popisem, kam a proč jde. Je nežádoucí, aby se do skupiny účastníků týdenního zotavovacího pobytu vmísila skupina jiných účastníků (plavců - rekreantů. Vedoucí dbají na dodržování vymezeného prostoru. Děti neustále počítají. Je zakázáno skákat, vyhazovat se, potápět jeden druhého, prát se ve vodě. O plaveckých dovednostech jsou vedoucí informováni od rodičů každého dítěte. Pokud je někdo neplavec, pohybuje se pouze v mělké části vodního prostoru, má při sobě pomůcky, které mu pohyb ve vodě bezpečně zajišťují. Nevhodný je plavecký kruh. Vedoucí zajistí dostatek pomůcek pro nácvik plavání a pro hru. Na konci pobytu je žádoucí, aby se děti v pohybu ve vodním prostředí zdokonalily v rámci jejich možností.

Celotáborová hra je připravena během poledního klidu vedoucími, kteří nezajišťují dozor. V průběhu odpoledního programu je opět zařazena přesnídávka, kterou zajistí hlavní vedoucí. Kontrola a doplnění tekutin, opalovacích krémů, pokrývek hlavy. Při každé aktivitě vedoucí výchovně působí na své svěřence. Snaží se vyvarovat negativním reakcím ostantích účastníků včetně příslušného hodnocení: posmívání, nesportovnímu chování, násilným projevům, apod.

Večeři připravuje služba, zajistí talíře, příbory. Po večeři si každý odnese použité nádobí na sběrné místo, služba utře stoly, uklidí židle.

Večerní program je zahájen „Sedánkem“. Všichni se sejdou na domluveném místě, služba předem připraví podložky. Jednotlivá družstva sedí v kruhu spolu s vedoucími, zdravotníkem a hlavním vedoucím. Na začátek se uvítají družstva jednotlivými pokřiky. Hlavní vedoucí vyhodnotí uplynulý den. Reflektuje jednotlivé soutěže, celotáborovou hru a ostatní aktivity. Nastíní program následujícího dne, ustanoví službu na další den.

Nastává časový prostor pro výtky a pochvaly, reflexi. Reflexi lze přiblížit pomocí principu trychtýře, který popsal v roce 1999 Miles a Preist. V průběhu reflexe se prožitky nechají protékat přes šest filtrů, šest typů otázek, čímž je zážitek destilován. Do trychtýře nalijeme prožitky a z ústí „kape“ změna. Každá otázka odfiltruje neužitečnou součást prožitku. Zároveň tak zaměřuje pozornost účastníka k diskusi o užitečných změnách. Filtry se nazývají:

1. Posouzení - např. stupeň zapojení do akce.
2. Vyvolání a vzpomínání - vzpomínáš si na příklad dobré spolupráce?
3. Působení - jaké jsi prožíval emoce, a účinek - jak se to projevilo na plnění úkolu?
4. Shrnutí - co jsi s naučil?
5. Aplikace - vidíš souvislost mezi tím co jsi dělal a školou?

6. Závazek a rozhodnutí - co budeš dělat příště jinak? (KIRCHNER, 2009). Některé filtry můžeme pro naši potřebu upravit, např. aplikace - vidíš souvislost mezi tím co jsi dělá a školou? Případně tím co dělal v jiných situacích, které má zažité již stereotypně.

Návrhy mohou podávat vedoucí, děti i zdravotník. Cílem je, aby se děti snažily samy všimnout ostatních, jejich chování, pomoci druhým apod. Na Sedánku pak mohou vyzdvihnout jejich úspěchy. Vzhledem k problémovému chování některých dětí, je dobré vyzdvihnout, jaké chování je pozitivně hodnoceno ostatními. Naopak lze i vytknout některé nedostatky, ale závažné prohřešky řeší vedoucí individuálně. Výtka nesmí vyznít hanlivě, aby se předešlo riziku posmívání a utvrzení se v daném chování. Vedoucí jednotlivých oddílů sledují své svěřence a na konci dne je navrhuje hlavnímu vedoucímu na udělení vyznamenání (medaile, odznak, stužka, apod.) za pomoc, sportovní nebo vědomostní výkon, za posun v chování. Ideální stav by byl, kdyby všechny děti na konci tábora měly alespoň jedno vyznamenání, pochvalu či diplom udělený na Sedánku. Vedoucí se snaží podnítit všechny děti a motivovat je k činnosti, která by jim pomohla dostat ocenění. Na konci tábora budou mít všechny děti ocenění, je nutné se vyvarovat toho, aby vyznamenání získalo pouze z důvodu, aby nebylo jediné, které v ničem neuspělo, nevynaložilo žádnou námahu. To by snížilo hodnotu ostatních. Na konec je shrnuto vše co bylo na Sedánku prezentováno, pochvala na závěr, motivace k dalšímu dni, apod.

Následuje večerní program, děti mohou hrát hry s vedoucími, stolní hry, aktivitu si volí sami. Vedoucí opět mají přehled o svém družstvu. Mladší děti již mohou nastoupit k večerní hygieně a jít spát, jsou-li již unavené. Pro starší děti platí denní režim, ve 21⁰⁰ hodin jsou připraveni k večeři. Vedoucí dbají na průběh večerní hygieny. Kontrola před nástupem na hygienu: ručník, pyžamo, mýdlo, šampon, zubní kartáček a zubní pasta. Po hygieně vedoucí projdou jednotlivé pokoje, zkontrolují účastníky. Pokud projeví zájem, jsou jim k dispozici knížky. Někteří jedinci dávají přednost večernímu čtení pohádek, nabízí se možnost promluvit si s dětmi. Zjistit jejich dojmy. Jak se cítí v kolektivu.

Po večeři se vedoucí sejdou, aktualizují předem připravený program na další den, nastupuje noční dozor.

Celotáborová hra

Celotáborová hra se line celým týdnem, pomáhá určit cíl, za kterým účastníci programu společně jdou. Je snazší motivovat i ty nejmenší a tematicky zaštiťuje celý program. Důležitý je výběr tématu. Měl by být dostatečně atraktivní jak pro chlapce tak pro dívky. Musí mít spád, gradaci a nečekané vyústění. Děti musí mít pocit, že se jim za vynaložené úsilí dostalo adekvátní odměny.

Z tohoto důvodu bylo zvoleno téma Piráti - záchrana Černé perly. Základní linie příběhu začíná v dobách zámořských objevů. Významný mořeplavec zakotvil u břehů Jižní Ameriky. Nějaký čas žil v Aztéckém městě. Dozvěděl se mnoho užitečného, jeho posádka na oplátku předávala poznatky tehdejší vědy a objevů. Ale ani toto město nebylo ušetřeno nájezdů dobytých objevitelů, kteří zaslepeni vidinou bájněho zlatého pokladu postupně útočili a ničili všechna Aztécká města. Náš mořeplavec pochopil nebezpečí a snažil se domorodcům pomoci. Bohužel, jeho záchranná mise se nezdařila, město bylo vypáleno, obyvatelé vyhnáni, zotročeni. Bájný poklad byl navždy zničen, těsně před příchodem nepřátelských dobyvatelů. Mořeplavec za odměnu dostal od krále Aztéků truhlici, jež ukrývala malou část pokladu a především Černou perlu. Tato perla nosila štěstí majiteli, pokud ji dostal darem nebo ji našel čestným způsobem. Ale byla-li ukradena, šířila zkázu. Proto král mořeplavce nabádal, aby ji dobře uschoval a velmi přemýšlel, než s ní jakýmkoliv způsobem naloží. Mořeplavec se vydal na zpáteční cestu do své vlasti. Během plavby byl napaden piráty, kteří číhali u malých ostrovů na okolo plující loď. Naštěstí se mu podařilo

vyvážnout na malém záchranném člunu i s truhlicí a Černou perlou. Sebou vzal ještě lodní deník.

První den, po příjezdu do tábora, budou děti provedeny celý areálem, při této příležitosti najdou vzkaz v láhvi. Jeho součástí je i kus mapy. Vzkaz je vlastně kus lodního deníku, vytržená stránka. Tím by měli být účastníci vtáhnuti do děje. Každý další den najdou buď část mapy, nebo další vzkaz v láhvi. V každé láhvi bude nastíněn úkol na daný případně následující den. Budou muset plnit zkoušku zdatnosti, úsudku, přežití apod. Jednotlivé části mapy budou vždy večer po Sedánku vylepovat a skládat jednotlivá družstva, která mají ten den službu. Na konci týdne naleznou truhlici s černou perlou a pokladem, ke které je navede mapa a indicie ukryté ve vzkazech.

První den děti najdou vzkaz s kusem mapy. Ve vzkazu bude úvodní zpráva, čímž budou účastníci vtaženi do děje. V té bude výzva k započetí výpravy na objevení a záchranu Černé perly. Prvním úkolem na další den je složit zkoušky plavčíka. Bez té by nebylo možné v plavbě a objevování pokračovat. Na další den je tedy připraveno odpoledne v rázu vodních her. V průběhu toho dne je objeven další vzkaz. Pro úspěšnou plavbu je nutné znát navigaci a v případě nouze se umět dorozumět na dálku s ostatními loděmi. Následující den budou realizovány hry s mapou, buzolou a morseovkou. Dalším bodem, který musí ovládat je vaření. Na každé lodi je lodní kuchař - příprava polévky a obilné placky na ohni. Poté zažijí den lanových aktivit. Děti se budou učit vázat uzly, budou mít možnost si vyzkoušet chůzi po laně, sun po laně a další. Zajistí kvalifikovaný specialista v oboru. Šestý den se uskuteční celodenní výlet do okolí, především do Telče, na telčský zámek a přilehlé zahrady. V indicii na tento den bude legenda o tom, že na zdejším zámku jeden čas tajně pobýval onen dobyvatel a mořeplavce. Zde pak naleznou poslední vzkaz. Sedmý den naleznou poklad (vlastní zdroj).

1. den - sobota

Příjezd na místo pobytu Vanov u Telče v dopoledních hodinách. Svoz se bude konat podle počtu zájemců z lokalit Moravské Budějovice a Jemnice. Po příjezdu budou rozděleni do pokojů, vybalení zavazadel, kontrola dotazníků o zdravotním stavu, kontrola a sběr vlastních léků s harmonogramem jejich užívání. Následuje oběd a zkrácené polední volno. Odpolední program bude zaměřen především na seznamovací hry. Cílem dne je seznámit se s ostatními, osvojit si co nejvíce jmen účastníků, najít vzkaz v láhvi, rozdělení do oddílů.

Odpolední program: představení jednotlivých vedoucích, zdravotníka, vymezení prostoru, ve kterém se mohou po táboře pohybovat, stručný nástin organizačních záležitostí. Službu tento den vykonávají vedoucí.

Dále se všem představí děti, stručně jméno, příjmení, případně zda mají na táboře nějakého kamaráda, sourozence, zda již někoho znají. Následují seznamovací hry:

- WC papír - v kruhu koluje rolička toaletního papíru, každý si z ní utrhne tolik dílků, kolik myslí, že potřebuje. Poté co rolička oběhne celé kolo, jsou vysvětlena pravidla. Každý o sobě na seznámení řekne tolik vět, kolik útržků toaletního papíru si vzal. Začíná některý z vedoucích. Ostatní se snaží dávat pozor a zapamatovat si zajímavé informace. Hra slouží k uvolnění atmosféry, podrobnějšímu představení se (vlastní zdroj).

- Další hra slouží k zapamatování jmen jednotlivých osob. Každý řekne svoje křestní jméno a přidá přívlastek, který vystihuje jeho osobu a zároveň je jeho počáteční písmeno shodné s prvním písmenem v křestním jménu. Určí se první, ten začíná, řekne své jméno a přívlastek. Druhý řekne jméno a přívlastek člověka, který začínal, poté řekne své, další již musí znát jak jméno a přívlastek prvního, tak druhého a říct i svůj. Takto hra pokračuje, končí první osoba, která řekla jen své jméno a přívlastek. Shrne jména všech, kteří sedí v kruhu. Hra může být náročnější pro menší účastníky, proto mu mohou starší pomoci (vlastní zdroj).

- Jiná hra na procvičení jmen, se jmenuje prostěradlo. Děti i s některými vedoucími se rozdělí na dvě poloviny. Mezi nimi je nataženo prostěradlo, které drží dva vedoucí. Hra spočívá v tom, že se obě poloviny snaží protihráče přistihnout v momentě, kdy si nemůže vzpomenout na jméno některé osoby. Skupiny se střídají. Vždy jedna vyšle někoho, kdo má hádat jméno osoby, která se objeví poté, co je prostěradlo spuštěno. Musí odpovídat co nejrychleji, protože osoba na druhé straně hádá jeho jméno. Kdo dřív a správně řekne jméno protivníka, přináší své skupině bod. Lze různě taktizovat. Skupina se může domluvit celá a sednout si za prostěradlo, čímž využije momentu překvapení a protivníka pojmenuje dřív. Nebo se otočí zády k soupeři, mohou si půjčovat vyměňovat části oblečení, pokrývky hlavy, brýle apod. Hra je zábavnou formou sloužící k zapamatování jmen, uvolnění atmosféry. Je nutná spolupráce celého týmu. Aby taktika fungovala, musí mezi sebou šeptat, popřípadě komunikovat mimikou či nonverbálně (vlastní zdroj).

Jakmile hra skončí, vedoucí uvedou další organizační záležitost - pravidla. Ta budou stanovena dopředu, děti si mohou samy navrhnout, co bude jak trestáno. Vedoucí diskusi usměrňují, doplňují pravidla, která jsou naprosto nezbytná a děti na ně nepřišly. Vše se sepíše na velký balicí papír, který bude po celou dobu pobytu vyvěšen na viditelném místě, které je dobře přístupné všem.

Poté se všichni vydají na prohlídku areálu. Seznámí se se sportovišti, a blízkým okolím. Mezi tím je již připravena první láhev se vzkazem. Jakmile ji někdo objeví, svolá ostatní a všem vzkaz přečte. V láhvi bude část lodního deníku - úvod a kus mapy. Vedoucí se snaží podnítit diskusi na téma obsahu vzkazu. Pokusí se děti motivovat k samovolnému nadšení pro výpravu. Jakmile se všichni dohodnou, že budou ve výpravě pokračovat, vrátí se do tábora. Zde jsou děti rozděleny do oddílů k jednotlivým vedoucím. Po návratu je připravena odpolední přesnídávka.

Dalším bodem programu je vymyšlení názvu, sestavení pokřiku jednotlivých družstev a vytvoření vlajky. Práce probíhá v oddílech. Vedoucí pomáhají. Do večera by oddíly měly stihnout vymyslet pokřik, případně začít pracovat na vlajce. Pokud mají děti zájem, mohou si pustit hudbu dle vlastního výběru. Do práce se zapojují všichni.

Po večeři následuje Sedánek. Na něm se shrne uplynulý den, nález láhve, pravidla. Nastíní se program dalšího dne, který částečně vyplývá ze vzkazu v láhvi. Je ustanovena služba na další den. Na závěr je věnován prostor pro sdělení dojmů z prvního dne, žádoucí je spolupráce dětí a ukázky jednotlivých pokřiků. Slouží jako zpětná vazba pro vedoucí. Po Sedánku zbývá prostor do večerky na dodělání vlajek, naučení se pokřiků nazpaměť, případně hraní stolních her.

Následuje večerní hygiena a večerka.

2. den - neděle

Ráno proběhne budíček. Služba svolá nástup na rozcvičku. Rozběhání, vydýchání, protažení. Následuje ranní hygiena a snídanež, příprava na dopolední program. V průběhu dopoledne jsou v plánu společné hry.

- Hu-tu-tu-tu: Hraje se na vyznačené ploše, která je rozdělena na dvě poloviny. Děti jsou rozpočítány na dvě družstva o stejném počtu. Každé je na jedné polovině hrací plochy. Družstva se pravidelně střídají. Úkolem je, že jeden z družstev vyběhne a snaží se dotknout co nejvíce osob z protivnickova družstva. Podmínkou je, aby při překročení dělící čáry zadržel dech a pro kontrolu musí říkat hu-tu-tu-tu. Jakmile přestane mluvit, nebo mu dojde dech, prohrál a zůstává na druhé polovině, hraje s protivníkem. Pokud se stihne vrátit zpět na svoji polovinu, toto kolo hry vyhrál. Všichni soupeři, kterých se dotkl, musí na jeho stranu hřiště. Ti, kterých se vybíhající hráč dotknul, mají šanci se zachránit, pokud mu znemožní návrat nebo mu blokují cestu zpět na jeho polovinu tak dlouho, až mu dojde dech a přestane říkat

hu-tu-tu-tu, může jim pomáhat i zbytek družstva. Pokud se ale vybíhající hráč dostane přes bariéru zpět na svoji polovinu, musí se k němu přidat nejen ti, kterých se dotknul, ale ostatní, jež se ho dotkli sami. Družstvo té poloviny, na které již nikdo nezbyl, prohrává. Během hry je možné taktizovat. Rozvíjí spolupráci (HRANOSTAJ.CZ, on-line, 2010).

- **Revoluce:** Hráči nejsou rozděleni na družstva, každý hraje sám za sebe. Ve vymezeném prostoru jsou rozmístěny mety ve stejném počtu, jako je počet hráčů. Mety jsou rozmístěny do tvaru obdélníku, jedna strana chybí. Na této straně je umístěna pouze jedna meta a za ní je umístěna značka. Před začátkem hry si všichni stoupnou na libovolnou metu. Značka zůstává volná. Poté je hra vysvětlena. Na jedné straně stojí bezzemci, otroci. Na druhé poddaní, na třetí šlechta. Poslední strana - pouze s jednou metou je strana, na které stojí vůdce - král. Hráči si mezi sebou přihrávají míčem. Jejich cílem je, aby ten komu přihrávají, přihrávku nezvládl, musel tedy opustit metu a dojít pro míč. To je okamžik, ve kterém je možné přeběhnout na jeho metu. Pravidla jsou taková, že bezzemek může přihrávat pouze osobám na své straně, popřípadě poddaným. Poddaní mohou přihrávat jak své řadě, tak bezzemkům, ale i šlechtě. Šlechta přihrává všem, i králi. Cílem všech je, dostat se na co nejvyšší post ve společenském žebříčku, tj. na místo krále. Protože ale krále nemůže ohrozit bezzemek, musí se postupně díky přihrávkám dostat na místo poddaného, pak na šlechtu a potom může útočit na krále. Když tedy míč není chycen, musí pro něj dotyčný, komu byl přihrán jít. Mezi tím se uvolní jeho meta a hráči se mohou přemísťovat. Může se také stát, že ten, který házel míč, hodí tak, že není chycen, ale na místo o které měl zájem, doběhne hráč, který je této metě blíž. Proto může obsadit metu, tohoto hráče. Po nějaké době je vedoucím zvoláno slovo revoluce. Jakmile hráči uslyší toto slovo, musí vyběhnout ze svého místa, oběhnout značku za metou krále a vrátit se zpět a stoupnout si na libovolnou metu. Obíhat musí i král. Jakmile všichni stojí na metě, hra začíná znovu. Nahrávka musí být ve výšce od ramen po kolena protihráče. Pokud je míč špatně hozen, jde pro něj ten, který házel. Uvolní se tedy jeho meta, můžou toho ostatní využít a posunout se. Pro přesnost vždy ten, který hází, řekne zároveň jméno osoby, pro níž je přihrávka určena. Tato hra rozvíjí pohybové schopnosti, taktizování, přesnost a pomáhá si zapamatovat jména ostatních účastníků tábora (HRANOSTAJ.CZ, on-line, 2010).

- **Hmota:** Hráčům jsou zavázány oči. Postupně jsou vedoucími dovedeni na určené místo. To je ohraničeno lanem, položeným na zem, tak aby si hráči mohli hmatem ověřit svoji polohu vně hracího prostoru. Všichni si sednou. Vedoucí chodí kolem a poklepem na rameno určí hmotu - 1 hráče. Cílem všech je, se shluknout do hmoty. Jediné jak se mohou dozvědět, kde je hmota, aby se k ní mohli přidat, je, že pokaždé když někoho potkají, zeptají se:

„Hmota?“ Pokud dostanou odpověď: „Hmota.“ Jejich pátrání zatím není úspěšné a hledají dál. Oči mají stále zavázané. Jakmile nahmatají osobu, zeptají se jí, ale ona neodpoví, jsou u cíle, a jsou součástí hmoty. Nyní když se ho někdo dotkne a zeptá se: „Hmota?“ Neodpovídá. Hra končí v momentě, kdy jsou všichni připojeni na hmotu (zdroj: Kurz zážitkové pedagogiky).

- Molekuly: Každý hráč hraje sám za sebe. Je molekulou jež se volně pohybuje po vymezeném hracím poli. Vedoucí zvolá číslo. Nyní je na molekule, aby se shlukla s ostatními, tak, že jejich součet odpovídá vyřknutému číslu. Pokud se neshlukne v daném počtu, vypadává ze hry. Hra končí poslední molekulou, která je v hracím poli (HRANOSTAJ.CZ, on-line, 2010).

V průběhu dopoledních her je přestávka na dopolední přesnídávku, doplnění tekutin. Podle časového harmonogramu služba svolá přípravu na oběd, tzn. převléknutí se, umytí rukou. Služba připraví jídelnu. Po obědě nastává polední klid. Odpolední program je věnován vodním hrám. V průběhu poledního klidu vedoucí připraví rekvizity.

Všechny oddíly se přesunou k vodě. Zde jsou již připraveny všechny pomůcky. Oddíly postupně předvedou své pokřiky a poté začíná sportovní klání.

- Přenášení vody na polívkové lžici s obutými holínkami. Každé družstvo se seřadí v zástupu. Soutěží všichni. První v řadě má vedle sebe kbelík plný vody a gumové holínky. Jeho úkolem je, nazout si holínky, nabrat vodu na lžici a běžet k metě zde do připravené nádoby vylít vodu a běžet zpět předat štafetu - lžici, jakmile se vyzuje, obouvá se další, nabere vodu a běží k nádobě. Hra pro oddíl končí v momentě, kdy je nádoba plná. Postupně naplní nádoby i ostatní družstva. Jsou přiřazeny body: 1. družstvo 5, 2. družstvo 4, 3. družstvo 3 apod. (vlastní zdroj).

- Lovení jablek z vodní kádě. Soutěží jen jeden za každé družstvo. Členové družstva vyberou ze svých řad toho, o kom si myslí, že je nejzdatnější. Ostatní ho budou povzbuzovat a počítat vylovená jablka. Tato disciplína je měřena časomírou. V kádi do půlky naplněné vodou je pět jablek, která plavou na hladině. Úkolem zástupce oddílu je, bez pomoci rukou, vylovit co nejrychleji všechna jablka. Aby soutěž byla regulérní, má ruce spojené za zády. Vedoucí začne měřit čas, jakmile mu dá soutěžící znamení, že je připravený. Vyhrává to družstvo, jehož zástupce vyloví všechna jablka v nejkratším čase. Nejlepší čas je obodován 5ti body, dále jsou časy seřazeny a obodovány (vlastní zdroj).

- Přenášení vody v ústech. Hraje celé družstvo, které je seřazeno v zástupu. Úkolem je, pojmout do úst co největší množství vody a to přenést k nádobě ve vzdálenosti 5m co nejrychleji. Do nádoby vyprázdnit obsah úst a běžet zpět na start. Zde předá štafetu

plácnutím ruky. Hra je omezena časovým limitem 10ti minut. Po uplynutí této doby je stanoveno pořadí družstev podle množství vody v nádobách. Hra je omezena časem 10 minut. Po uplynutí této doby je stanoveno pořadí družstev podle množství vody v nádobách. Hra rozvíjí spolupráci (vlastní zdroj).

Po této disciplíně je pauza na odpolední přesnídávku.

- Štafeta v ploutvích. Družstva jsou seřazena v zástupu, hrají všichni. Po odstartování si první obuje potapěčské ploutve, musí proběhnout mezi kužely, oběhnout metu a rovnou trasou se vrací zpět ke svému družstvu. Zde se zouvá a v momentu, kdy je obut další vybíhá. Hra končí, jakmile doběhne poslední z oddílu. Družstva jsou obodována stejně jako u předcházejících disciplín (vlastní zdroj).

Nyní je sportovní klání přerušeno.

- Následuje volné koupání ve vymezeném prostoru za dodržení všech pravidel. Následuje poslední nesoutěžní hra - balónková válka. Kolem hrací plochy jsou rozmístěny nádoby s balónky naplněnými vodou. Každý si může najednou nést dva balónky jako munici. Úkolem je zasáhnout co nejvíce protivníků. Mohou se zúčastnit i vedoucí. Hra slouží k uvolnění sportovního napětí, energie, děti mohou zasáhnout i vedoucí, všichni jsou si na chvíli rovni. Je třeba dbát na to, aby výpady nebyly surové, někdo se nezranil. Pro potřeby programu vychází aktivita z upravené hry: Papírová válka (HRANOSTAJ.CZ, on.line, 2010).

Po této poslední hře následuje úklid místa, děti vysbírají zbytky balónků, jsou odneseny pomůcky. Po cestě na ubykaci děti najdou další vzkaz. Všichni se jdou připravit na večeři, tzn. převléci se do suchého oblečení, umýt si ruce. Služba připraví jídelnu. Pokud dovolí čas, lze zařadit dvacetiminutovou pauzu na odpočinek, než se půjde na večeři. Po večeři se všichni shromáždí na Sedánek. Zde je shrnut uplynulý den, vyhodnoceny soutěže, předány stužky a všichni obdrží odznak plavčíka, tudíž mohou pokračovat ve výpravě. Společně si zkusí vyložit význam další zprávy. Následuje prostor pro pochvaly, ocenění, slovní hodnocení dětmi. Po sedánku se všichni přesunou k večernímu programu. Jsou připraveny hry, případně volnější zábava - navlékání korálků, karty, stolní hry.

- Hra Zrcadlo: Do kroužku sedí děti. Jsou to zrcadla, která opakují to, co dělá člověk, stojící před nimi. Celá hra spočívá v tom, že jeden vybraný jde za dveře, ostatní se domluví, kdo bude původcem pohybu. Poté je na dotyčném, který stál za dveřmi, vypožorovat kdo má na svědomí pohyby, které všichni dělají (HRANOSTAJ.CZ, on-line, 2010).

- Neznámá osobnost je hra, při které je dobrovolníkovi na záda spínacím špendlíkem připevněna cedule se jménem osobnosti kterou představuje. Zády si stoupne k ostatním, ti mají dostatek času si jméno přečíst. Poté se otočí čelem k nim a klade jim otázky, čímž zjistí,

koho představuje. Otázky musí formulovat tak, aby odpověď byla buď ano nebo ne. Vzhledem k věku a okruhu zájmu dětí volíme osobnosti z filmu, pohádkové postavy, některého z ostatních táborníků, apod. Cílem je co nejrychleji zjistit jméno osobnosti. Hra rozvíjí spolupráci, bystrý úsudek, taktizování, schopnost tříbit informace (vlastní zdroj).

Po večerním programu se děti připravují na večerku večerní hygienou. Vedoucí zkontrolují pokoje, zájemcům přečtou pohádku. Dále pokračují na programu pro další den, začíná noční služba.

3. den - pondělí

Pondělí bude den převážně strávený venku. Ve vzkazu z předešlého dne je informace o tom, že pokud chtějí uspět na výpravě, je nutné umět se orientovat. Z toho důvodu se všechny oddíly během dopoledne budou pohybovat okolo areálu tábora s buzolou a mapou. Na odpoledne jsou připraveny hry s morzeovkou.

Mapu předem připraví vedoucí. Zakreslí do ní pár hlavních orientačních bodů v krajině. Po oddílech pod dozorem vedoucích půjdou podle údajů v mapě po určené trase. Cestou se zastaví na jednotlivých stanovištích, na kterých budou plnit úkoly. Na konci je čeká hlavní vedoucí, ten překontroluje správnost provedených úkolů.

Odpoledne se budou oddíly věnovat morzeovce. Bude jim vysvětlena její podstata a význam. Zkusí si, zda by se zvládli dorozumět. Na konci dne bude připravena hra, která prověří jejich nové znalosti a dovednosti.

V průběhu dne bude prostor i pro odpočinek a osvěžení. Odpoledne je v plánu volné koupání. Harmonogram dne odpovídá dnům předešlým.

Dopolední hra má prověřit a zdokonalit orientaci v krajině. Každé družstvo obdrží buzolu a mapu. V intervalech po 15 minutách budou jednotlivé oddíly vycházet z místa startu. Rozhodující je tedy čas, za který zvládnou celý okruh. Pokud se stane, že se na jednom stanovišti potkají dvě družstva, přednost má to, které vyšlo ze startu dříve, popřípadě dovoluje li to prostor, úkol vykonají paralelně.

Celá trasa měří zhruba 5km kolem areálu tábora. Je žádoucí využít vše, co terén nabízí. Každý si sebou v batohu ponese pokrývku hlavy, láhev s vodou, repelent, tužku, papír, šátek plus po celou dobu se budou členové oddílu střídát v nesení lékárničky, lana a zápalek. Všechny tyto pomůcky budou potřebovat na jednotlivých stanovištích ke splnění úkolu.

Celkem je po trase rozmístěno 6 stanovišť včetně cílového. Při startu je jim do mapy zapsán startovní čas.

- Na prvním stanovišti je úkolem natrhat zelené větve a v jejich přepravě k dalšímu místu zkoušky se střídat. Tento bod je třeba zakreslit do mapy.

- Druhé stanoviště navazuje na úkol z prvního. Oddíl musí rozdělat oheň, pomocí větví musí vytvořit dým a zkusit si kouřové signály. Dbají na správné založení ohně a jeho uhašení. Místo této zkoušky zakreslí do mapy. Najdou brouka, toho schovají do krabičky od sirek. Tu pak pro kontrolu ukáží v cíli.

- Na třetí stanoviště padne mlha. To znamená, že si všichni kromě vedoucího musí zavázat šátkem oči. Chytnou se jeden za druhým lana, které sebou nesou. Vedoucí oddílu je vede k dalšímu stanovišti. Nikdo nemluví, pouze vedoucí upozorňuje na terénní nerovnosti.

- Čtvrtá meta je vyvede z mlhy. Musí však projít mezi „skalami“, tj. musí se chytit šňůry natažené mezi stromy a po jednom přejít daný úsek. Vedoucí každého provází a upozorňuje je na terén. Na konci si mohou sundat šátek z očí. Opět zakreslí stanoviště do mapy a najdou pět šišek, které sebou donesou do cíle pro další kontrolu.

- Následuje páté, předposlední místo zkoušky. Zde dojde k nehodě, jeden z družstva se zranil, ostatní jej ováží jako v případě vymknutého kotníku a přepraví ho na vzdálenost 5m. Opět je místo zakresleno do mapy. Následuje poslední zastávka.

- Šestá stanoviště je zároveň cílem výpravy, zde je zapsán čas příchodu. Poté hlavní vedoucí zkontroluje obsah krabičky od sirek a přepočítá šišky. S dětmi projde jednotlivé zastávky zakreslené v mapě, vyptá se jich, co na které museli plnit za úkol. Před obědem je vyhodnocena celá soutěž, vyhlášeno vítězné družstvo. Vzhledem k časové náročnosti bude na čtvrtém stanovišti po splnění úkolů připravena dopolední přesnídávka. Čerpáno z Orientační hry nejen do přírody (KIRCHNER, HNÍZDIL, 2005). Pro potřeby programu upraveno.

Následuje oběd a polední klid. Odpoledne je připravena morzeova abeceda. Mezi tím je v táboře umístěna další láhev. V rámci oddílů jednotliví vedoucí vysvětlí symboly určené pro písmena abecedy a způsob, jak si je lze zapamatovat pomocí memotechnických pomůcek. Následuje hra.

Do každého družstva je předán zašifrovaný vzkaz v morzeovce. Vzhledem k tomu, že za tak krátkou dobu se nestihnou naučit všechna písmena abecedy, bude nápověda rozmístěna v prostorách tábora. Nápovědy budou upevněny na porostu, na prolézačkách, na zemi tak, aby na ně dosáhli i ti nejmenší a nevystavovali se riziku úrazu následkem pádu. Z každého družstva vždy jeden vyběhne, najde lístek s písmenkem, zapamatuje si je, lístek nechá na místě a běží zpět ke svému družstvu. Zde písmeno zapíše. Záleží na družstvu, jak si rozvrhne

funkce. Někdo může být pouze zapisovatel, někdo hledat nápovědy. Cílem je, aby skupina pracovala konstruktivně. Jakmile si přeloží vzkaz, zjistí že, se jedná o hádanku. Vyhrává ten, který jako první pod vyluštěný text napíše odpověď a předá hlavnímu vedoucímu. Oddíloví vedoucí mohou pomáhat těm nejmenším s případnými nejasnostmi. Cílem hry je rozvrhnout si účelně funkce, spolupracovat a plně využít možností jednotlivých členů (vlastní zdroj).

Poté je hra zhodnocena, vyhlášena jednotlivá umístění. Následuje ještě jednou výklad morzeovy abecedy, děti si zkusí zapamatovat co nejvíce písmenek. Pro ověření, zda zvládly alespoň základní písmena se zkusí podepsat, popřípadě zapsat ještě další slova. Další aktivitou je hra na telegraf. V každém oddíle se celá skupina domluví a napíše na kus papíru vzkaz. Ten pak převede do šifry v morzeově abecedě. Následně si sednou dva týmy naproti sobě, mezi nimi je nataženo prostěradlo. Každý oddíl má k dispozici pár ozvučných dřívěk. Rozhodčí určí, která strana začíná první. V rámci skupiny je vybrána osoba, která bude dřívky vyťukávat jednotlivé signály, tak předá svůj vzkaz protivníkům. Ti si jej zapíší a po skončení hry převedou zpět do latinky. Jakmile první družstvo předá svůj vzkaz, role se otočí. Nakonec jsou jednotlivé vzkazy přečteny nahlas. Autoři kontrolují správnost. Hra opět rozvíjí spolupráci ve skupině, schopnost domluvit se, uvědomit si kvality jednotlivých lidí.

Obdobně lze procvičit morzeovku i s použitím ručních svítilen. Je však nutné nejprve vyčkat na soumrak, či se přesunout na stinnější místo, například do lesa. Tam si družstva zapisují světelné signály, které vysílá jeden z vedoucích. Poznamenávají všechny týmy. Vyhrává ten, který má nejméně chyb. V případě zájmu, si lze role vyměnit. Vzdálenost zdroje světla je nutné uzpůsobit vizuálním podmínkám prostředí. Hra slouží k dalšímu rozvoji nových vědomostí a dovedností. Lesní přítmí může být atraktivní forma hry (vlastní zdroj).

Na závěr odpoledního programu je zařazena pohybová aktivita. Družstva jsou rozpuštěna, děti si mohou hlasováním vybrat hru: fotbal, přehazovanou, volejbal nebo vybíjenou (všichni proti všem). Tato hra na závěr slouží k uvolnění, vybití energie, k aktivnímu odpočinku po odpoledni stráveném převážně mentální prací. Následuje přesun na ubykaci, příprava na večeři, hygiena. Po večeři se všichni sejdou na Sedánku. Je zhodnocen uplynulý den, všichni dostanou odznak navigátora, mohou tedy pokračovat ve výpravě. Je nastíněno téma dalšího dne. Dále je vyhrazen prostor pro pochvaly od vedoucích či dětí. Večerní program je volný, k dispozici jsou stolní hry, logické hry, výtvarné pomůcky. Účelem je zklidnit atmosféru, uvolnit se, relaxovat. Podle denního režimu následuje večerní hygiena a večerka. Porada vedoucích, noční hlídka.

4. den - úterý

Po ranní rozcvičce, hygieně a snídani jsou na programu dne outdoorové hry.

- Jako první bude uvedena hra na zvířata. Její výhodou je, že ji lze aplikovat i za nepříznivého počasí ve vnitřních prostorech. Na papírových lístečcích jsou napsány názvy zvířat. Každé je uvedeno na dvou lístcích. Každý si vylosuje jeden. Cílem hry je, nalézt partnera do dvojice, na základě příslušnosti ke stejnému živočišnému druhu. Nikdo ale nesmí mluvit, mohou se pouze porozumět na základě vydávání zvuků, které jsou pro daného živočicha typické. Po skončení lze hru zopakovat a obměnit, všichni budou mít zavázané oči.

- I pro další hru, jsou potřeba šátky. Dvojice, které se utvořily při předešlé hře, mají nyní za úkol, domluvit si zvukový signál. Díky němu se budou vzájemně přivolávat. Jakmile se všechny páry domluví na signálu, rozdělí se. Jedna část páru zůstane na jedné straně hřiště, druhá se vzdálí, zhruba o 10m. Nyní si jedna strana zaváže oči, a druhá strana se promísí, tak aby pár nestál člen proti členu. Na znamení vedoucího začnou ti, jež nemají zavázané oči vydávat smluvený signál tak, aby ho protějšek zaznamenal a po jeho síle se dostal k partnerovi. Vyhrává ta dvojice, která se shledá jako první, v dalším kole se role vymění. Hra se může několikrát opakovat, páry si mohou vyzkoušet různé signály, popřípadě se najít pár jiný. Cílem výše zmíněných aktivit je zkusit si spolupracovat i s osobami, které nejsou členy daného oddílu a spoléhat a ověřit si své smysly (zdroj: Kurz zážitkové pedagogiky).

- Na smysly je zaměřená i další hra, souboj. Všichni utvoří kruh a sednou si na zem. Dva dobrovolníci si zavážou oči a jsou rozmístěni dovnitř kruhu. Mezi ně vedoucí položí dva předměty sloužící jako zbraň. Pro tento účel jsou nejvhodnější měkké předměty, například stočené podložky na sezení, polštáře či lehké deky, které jsou pevně ovázané. Nesmí se jednat o tvrdé předměty s hranami. Cílem hry je, nalézt svoji zbraň, a vystopovat svého soupeře. Jakmile hráč zasadí tři údery, vyhrává. Aby bylo možné tuto hru absolvovat, je naprosto nezbytné, aby kolem sedící byly potichu. Předem je dobré upozornit, že údery jsou symbolické, cílem je najít soupeře a dát najevo, že o něm víme, nikoli jej bít. Hra tříbí ostrážitost, sluch, pohyb poslepu, rovnováhu, úsudek, taktiku a cit pro hru. Lze několikrát opakovat. Výhodou je, že soupeři nemusí být stejného věku či pohlaví, protože se nejedná o silový souboj. Výhodou menších dětí je jejich vzrůst, je obtížnější je najít a zasadit údery. Dívky zase mohou mít oproti chlapcům výhodu v motorických schopnostech. Hoši mohou být rychlejší (zdroj: semináře psychomotoriky).

Po této hře následuje dopolední přesnídávka. Čas do polední přestávky využijeme k batikování triček. Každý si vybere bílé bavlněné tričko ve velikosti, která mu vyhovuje.

Provázky pevně omotá jednotlivé jeho části, může použít i kamínky nebo mince, které do trička zaváže. Menším dětem pomohou starší děti nebo vedoucí. Poté jsou trička vložena do hrnce s barvou. Přejdou varem a jsou namočena v octu. Dál jsou sušena a poté rozvázána. Je na výběr i druhá varianta obarvení. Děti mohou aplikovat sypanou techniku. Barvy jsou sypány na vlhkou látku trička, částečně se rozpíjí a tvoří obrazce. Dále je tričko vloženo do mikrotenového sáčku, ten je zavázán a ponořen do vroucí vody. Po přejití varem je tričko vyjmuto z lázně a vyndáno ze sáčku a naloženo do octa. Další postup je stejný jako u předešlé metody. O vroucí lázeň se starají pouze vedoucí, čímž předejdou riziku opaření či popálenin. Trička lze po uschnutí dozdobit textilními fixy či savováním. Pokud děti trička nestihnou, mohou si je dodělat v průběhu večerního programu.

Následuje oběd a polední klid. Po poledním klidu, dovoluje-li to počasí, je do programu zahrnuto koupání. V průběhu odpoledne je nalezena další láhev se vzkazem a mapou.

Odpoledne je zasvěceno celotáborové hře, úkolem dětí je získat titul lodního kuchaře. Z tohoto důvodu jsou jim do každého oddílu rozdány různé ingredience: brambory, mouka, voda, sůl, klas kukuřice, vejce. Dále nádobí: kotlík, lžíce a další pomůcky: sirky, noviny. V každém oddílu se domluví, jaký pokrm z uvedených surovin uvaří. Následuje ochutnávka a vyhlášení nejlepšího chodu. Jídlo je tepelně upravené na ohni, každý oddíl si musí opatřit dřevo a klestí k rozdělení ohně. Vedoucí dbají na správné poměry při mýsení, bezpečné ohniště. Hra navozuje tvůrčí atmosféru, spolupráci v týmu (vlastní zdroj).

Po absolvování vaření je podle zájmu dětí znovu zařazeno koupání, popřípadě hry na hřišti. Ještě před tím je čas pro odpolední přesnídávku.

- Gordický uzel: Hra spočívá v tom, že se se zavřenýma očima chytíme v kruhu za ruce, různě přes sebe. Poté všichni otevřou oči a musí se rozmotat, tak že na konci hry stojí v kruhu a drží se za ruce svých parterů po stranách. Hra se může hrát v menším počtu v rámci oddílů a poté všechny oddíly dohromady, tím se obtížnost zvyšuje (HRANOSTAJ.CZ, online, 2010).

- Ovečka a vlk: Jsou utvořeny páry, ty si stoupnou do kruhu, čelem do středu. Pár stojí v zástupu. Jedna dvojice se z kruhu vyjme. Pomocí hry kámen, nůžky papír si vylosují toho, kdo dělá ovečku a kdo vlka. Vlk honí ovečku, obíhají po vnější straně kruhu za zástupy dvojic. Mohou měnit libovolně směr. Vlk má za úkol chytit ovečku, jakmile se jí dotkne, role se obrací, ovečka je nyní vlk a honí „novou“ ovečku. Ovečky se mohou zachránit tak, že zaběhnou do domečku, tj. do kruhu a postaví se před jednu dvojici, tím pádem stojí tři za sebou, poslední ze zástupu přejímá její roli a je ovečkou. Utíká před vlkem. Ovečka může

zaběhnout do domečku, oběhne-li jedno kolo aniž by se jí vlk dotkl. Hra rozvíjí rychlost, taktiku, pozornost, všechny páry musí sledovat děti, v případě že se k nim schová ovečka, musí co nejrychleji reagovat, aby je vlk nechtyl. Pokud jsou děti již unavené vzhledem k odpoledním hodinám, lze zmírnit pravidla, ovečka zabíhá do domečku kdykoliv, role se pravidelně mění. Tím hra dostává na akci, je rychlejší.

Následuje večere a večerní program. Po Sedánku, na kterém dostaly všechny děti odznak lodního kuchaře, následuje dodělávání batikovaných triček, společenské hry: pantomima. Na lístcích jsou napsány situace - miniscénáře, které mají oddíly předvést. Vylosují si všichni najednou, poté mají 15 minut na poradu, zajištění kostýmu, rekvizit a rozdělení rolí. Hra se může opakovat až 3x. Vždy jedno družstvo předvádí pantomimickou scénku, ostatní hádají. Kdo uhodne, přináší bod svému týmu. Hra slouží k rozvoji spolupráce, uvolnění prostřednictvím nové role, nevšední zážitek, navzájem se představí ostatním v jiné rovině, než jak jsou běžně vnímáni (vlastní zdroj).

Následuje večerní hygiena, večerka, porada vedoucích a noční hlídka.

5. den - středa

Program celotáborové hry začíná hned ráno. Děti nejsou probuzeny na rozcvičku vedoucími jako obvykle, naopak, místo toho se v areálu ozývá hlas z tlampače, který je vybízí k budíčku a okamžitému nástupu. Vedoucí se pohybují mezi dětmi, pomáhají jim s oblékáním, a rychlým přesunem na hřiště. Zde na ně čekají tři osoby ve vojenském. Následuje hlášení, čtení denního rozkazu. Tito muži byli pozváni na přání hlavního vedoucího, za účelem získání odznaku mistra lana, který potřebují k dalšímu putování za Černou hvězdou. Jedná se o velmi důležitou misi, proto prosbu vyslyšeli a přijeli jim pomoci. Uvedou rozcvičku, cvičí i vedoucí, momentálně činnost vedou „vojáci“. Poté je zavelen rozchod na hygienu a snídani. Po snídani program pokračuje.

Dopoledne jsou děti rozděleny do tří skupin, v každé skupině se učí dovednostem s lanem. Během dopoledne se protočí na všech třech stanovištích, která jsou v okolí tábora. Na prvním stanovišti se učí vázat uzly. Na druhém podbíhat a přeskakovat lana. Na třetím se učí uvazovat do sedáku. Na závěr dopoledne si mohou vyzkoušet střelbu z luku a paintballové zbraně na cíl. Je velen rozchod na oběd a polední klid. Během poledního klidu jsou v lese připraveny lanové aktivity. Lana jsou různě natažena mezi kmeny stromů, celé odpoledne budou děti pod vedením vojáků absolvovat výcvik lanových aktivit. Vedoucí a starší děti

dělají záchranu, navzájem se povzbuzují. Ještě před přesunem do lesa je zařazeno koupání. Odpolední přesnídávka bude podávána v lese. Mimo lan se mohou jednotlivci pokusit dostat z pout, jimiž mají ruce svázané za zády kolem kmenu stromu, klíček je položen v dosahu rukou. Při hrách v lese je nalezen poslední vzkaz.

Následuje večere a večerní program. Na sedánku jsou všichni oceněni hodnotí mistra lana. Děti se mohou diskutovat k zážitkům tohoto dne, který byl výjimečný návštěvou i aktivitami. Následuje večerní program: Všichni se shromáždí ve společných prostorách. Zkusí poskládat jednotlivé díly mapy a nalepit je na velký papír. V průběhu kompletace mapy si ještě jednou přečtou všechny vzkazy, které doposud našli. Zopakují si to, co se v předešlých dnech naučili, zkusí si zodpovědět otázky: K čemu jim nové dovednosti budou? Bylo pro ně něco obtížné, mají pocit, že něco ještě dostatečně neovládají? Umí danou disciplínu někdo jiný z jeho oddílu? Jak se ve svém týmu cítí, kdo má jakou funkci, komu co jde? Otázky slouží ke zpětné reflexi, děti si mohou uvědomit svoje postavení ve skupině, ocenit sami sebe, ale i ostatní, mohou si uvědomit, kdo v čem vyniká. Mají přátele i v ostatních týmech? Jak spolu vycházejí obyvatelé jednotlivých pokojů? Jak se cítí v kolektivu? Otázky slouží jako příprava na další den, který bude vyplněný celodenním výletem do 4,5km vzdálené Telče. Cestou, během pauzy, si děti zkusí pády důvěry. Tato aktivita je záměrně zařazena až v druhé polovině pobytu, je naprosto nezbytné, aby mezi aktéry panovala důvěra, uvolněná atmosféra bez napětí. Pokud se podaří rozpoutat diskusi, bude jí ponechán větší časový úsek. Mohou se zapojit i vedoucí. Celý večer by měl podpořit a dokreslit přátelskou atmosféru. Následuje večerní hygiena, večerka. Vedoucí se sejdou k definitivnímu upřesnění organizace následujícího dne. Začíná noční služba.

6. den - čtvrtek

Následující den ráno jsou děti vzbuzeny. Hned po probuzení vykonají ranní hygienu, dostaví se na snídani a zde si převezmou i balíčky na cestu, které obsahují obě přesnídávky a oběd. Další teplé jídlo je připraveno k večeři v táboře po návratu z cesty. Doplní si láhve s tekutinami. Vedoucí zkontrolují batohy, zda obsahují pláštěnky, pokrývky hlavy, tužku, papír, kdo má tak opalovací krém, repelent, plavky, osušky. Případně bundu či mikinu, pokud by se cestou zhoršilo počasí. Všechny děti budou obuty v pevné kotníčkové obuvi, budou mít ponožky. Před odchodem z tábora se všichni protáhnou, především dolní končetiny, v průběhu cesty budou pořádány hry, proto by nemělo dojít ke zranění. Děti jsou poučeny

o bezpečnosti přesunu do Telče a zpět. Poté se všichni vydají na cestu. První jdou dva vedoucí, další dva celou skupinu uzavírají. Děti jdou po dvojicích v zástupu při levém okraji vozovky. Daná komunikace není příliš zatížena dopravou. Zbytek vedoucích a zdravotník se průběžně pohybují ve skupině.

Pro zpestření cesty je připravena hra: Nálet, potopa, výbuch. Jeden z vedoucích vždy v nahodilých intervalech zvolá jedno ze slov, tvořící název hry. Pokud zakřičí nálet, všichni se musí ukrýt tak, aby je nebylo ze vzduchu vidět. Při potopě musí najít výstupek, kmen stromu, na který se na pár vteřin vyšplhají, jinak je smete vlna. Při výbuchu se musí schovat za nějakou překážku, terénní nerovnost. Daný vedoucí stojí na místě a kontroluje důmyslnost jednotlivých úkrytů. Hrají i vedoucí. Pro tuto hru je vhodné využít polní cestu, cestu lesem, nepříliš frekventovanou komunikaci. Při hře se děti musí schovat ve vzdálenosti, která je na dohled vedoucímu.

Cesta je zároveň dobrou příležitostí na zapředení hovoru s dětmi. Je velmi pravděpodobné, že ony sami se pokusí rozhovor začít. Menší se většinou chtějí nechat vést za ruku. I mezi dětmi je prostor pro komunikaci.

Zhruba v půli cesty na klidném místě bude první přestávka. Zde se odehraje dopolední přesnídávka, kontrola obuvi, pitného režimu. Poté se bude pokračovat v cestě. Po příchodu do Telče bude rozchod, zhruba na 60 minut. Děti mají možnost se občerstvit, podívat se do krámků v podloubí náměstí. Mezi tím hlavní vedoucí zamluví nejbližší možnou prohlídku zámku. Před nástupem na prohlídku je dětem znovu přečten vzkaz z láhve. Na zdejším zámku na sklonku života působil mořeplavec, po jehož stopách již týden pátrají. Po prohlídce bude půl hodiny k občerstvení a následuje cesta zpět do tábora. Zhruba v půli cesty zpět následuje odpolední přesnídávka.

Po přesnídávce následují psychomotorické hry, pády důvěry. Děti se nejprve rozdělí do trojic. Jeden stojí uprostřed, jeden proti němu, druhý stojí za jeho zády. Prostřední zkříží paže na prsou a pokusí se přenést váhu na špičky nohou, tělo je propnuté a zpevněné, tím přepadne na připravené dlaně osoby, stojící naproti němu, ta ho opatrně zbrzdí, a vychýlí zpět do svislé polohy a dále až váhu přenesení na paty a spočine na dlaních druhého, který mu stojí za zády. Tyto aktivity jsou naprosto dobrovolné. Pokud někdo necítí potřebu či nutnou dávku důvěry, nemusí si zkoušet pád důvěry. Při hře je nutné dodržet klidnou atmosféru, ticho, nepropukat v smích, být oporou jak fyzickou (člověk, který stojí uprostřed, nesmí spadnout). Před začátkem pádu se prostřední zeptá, zda jsou obě záchrany připravené, sám potom řekne, kdy chce začít a zda jeho první pád bude směřovat na osobu stojící před ním, či vzadu. Trojice

jsou rozvrženy také podle fyzických dispozic jednotlivců. Nikdo není do aktivity nucen. Nikdo nebude vystaven posměchu, nebude-li se chtít účastnit.

Další obměnou je pád v kruhu. Dobrovolník stojí uprostřed, opět zkříží paže na prsou, zpevní celé tělo. Ostatní jsou v úzkém kruhu, jeden vedle druhého, tak, že se dotýkají ramen. Opět se prostřední zeptá, zda jsou všichni připraveni, sám pak řekne, kterým směrem začne jeho pád. Kruh umožňuje pády směřovat do více stran, dotyčný může být posílán po kruhu, napříč kruhem, do stran, dopřed, dozadu. U obou variant může prostřední zavřít oči. Nevidí, kam padá, kam ho skupina posílá. Hra vyžaduje od všech maximální pozornost a soustředění. Hry končí v momentě, kdy se vystřídají všichni zájemci. Na závěr lze provézt lidskou houpačku. Skupinka v počtu o 4 - 5 lidech zaujme klek vzpomo, těsně rameno vedle ramene, kyčel vedle kyčle. Na jejich zdá se opatrně položí dobrovolník. Skupina ho pohyby zad houpe, natřásá, krouží s ním. Aktivita slouží k uvolnění, navozuje libé pocity u houpaného. Lze zároveň provádět v několika skupinách. Po prostřídání všech, kteří mají zájem, se pokračuje v cestě do tábora. Zde, pokud je možnost večerního koupání, ne příliš dlouhého. Následuje přesun na večeři. Na sedánku po večeři je opět zhodnocen výlet, prohlídka zámku. Vedoucí odhalí poslední indicii, kterou našli na zámku, nechtěli však jejím objevem rušit výklad. Nahlas přečtou její obsah. Píše se v ní, že jejich cesta je téměř u konce, byli jistě stateční a zdatní, jinak by se k poslední indicii nedostali. Nyní musí být obezřetní. Až nastane čas, objeví se znamení, které jim dá vědět kudy se vydat podklad najít. Následuje večerní program - volný, věnovaný i prezentaci fotografií z předešlých dní. Poté večerní hygiena, večerka. Vedoucí se připraví na další den, nastupuje noční služba.

7. den - pátek

Ráno budíček, rozcvička, hygiena a snídaneč. Na programu dne jsou hry na venkovním hřišti.

- Jako první je hra Ponožky, boty. Děti se rozdělí do družstev po oddílech. Všichni se zují z bot a ponožek. Vedoucí nahází vše na jednu hromadu a promíchají. Úkolem je, obout celé družstvo do svých ponožek a bot. Z každého družstva vybíhají po jednom. V hromadě musí najít své věci, na místě se obout a zavázat tkaničky na mašličky, doběhnout zpět a plácnutím ruky předat štafetu. Vyhrává družstvo, které bude obuto jako první. Je nutné, aby byl terén bezpečný, vzhledem k tomu, že se budou pohybovat bosí. Nejlépe na travnatém podloží bez kvetoucích rostlin, riziko bodnutí hmyzem a alergické reakce. Hra rozvíjí

rychlost, spolupráci a u menších účastníků programu procvičuje vázání tkaniček (vlastní zdroj).

- Další hra je honička: Podleze, přeskoč, oběhni. Hrají všichni proti všem. Jsou určeni dva, kteří honí. Jakmile se někoho dotknou, ten musí zůstat stát s rozkročenýma nohama. Jakmile ho uvidí někdo z honěných a bude mu chtít pomoci, zachrání ho tak, že k němu doběhne, podleze pod jeho do široka rozkročenýma nohama, poté si zachraňovaný dřepne, zachránce ho přeskočí, jako když skáče přes kozu, a nakonec ho oběhne kolem dokola. Až pak je chycený opět volný a může hrát znovu. Je nutné, aby tyto tři úkony při záchraně byly provedeny co nejrychleji (vlastní zdroj).

- Skákání přes obří švihadlo. Dva vedoucí drží jeden konec lana. Úkolem ostatních je, stoupnout si do zástupu a v něm lano přeskakovat, jako když skáčou přes švihadlo. Zkouší, kolik lidí najednou dokáže plynule skákat, aniž by zavadili o lano, či popadali. Lano se otáčí pomalu, tak aby při případném dotyku lana a někoho z dětí, nedošlo ke zranění (vlastní zdroj).

- Přetahování lana: Opět jsou utvořeny oddíly, budou přetahovat lano, soutěž je koncipována tak, že budou hrát všichni se všemi, v případě shodného počtu výher se rozhodne dalším soubojem mezi těmito oddíly. Následuje dopolední přesnídávka. Poté si mohou děti vybrat z několika her: fotbal, přehazovaná, frisbee. Hraje se podle zájmu, neřídí se podle oddílů. Každou hru má na starosti jeden až dva vedoucí. Hraje se do oběda, hráči mohou jednotlivé hry střídát. Pokud se domluví víc hráčů, mohou si zkusit i softball. Následuje oběd a polední klid. Po poledním klidu bude následovat dobytí pokladu s Černou hvězdou. V průběhu poledního klidu zhruba 3 vedoucí pronesou truhlici s pokladem ven a ukryjí ji blízko areálu tábora (vlastní zdroj).

- Hra: Dračí souboj. Jsou vytvořena dvě družstva, hráči stojí v zástupu za sebou a pevně se drží hráče pře sebou kolem pasu. Poslední hráč má za kalhoty zastrčený šátek, který větší části vyčnívá. První hráč v zástupu je hlava. Úkolem je aby hlava draka sebrala šátek na posledním článku protivníkovy těla. Tak toto kolo vyhrává. Ostatní části těla se musí pevně držet. Hra může skončit i tak, že se drak roztrhne, v tom případě vyhrává protivník. Může být i více draků najednou (HRANOSTAJ.CZ, on-line, 2010).

- Pexeso: Z dětí se stanou kartičky pexesa. Dva dobrovolníci poodstoupí tak, aby neviděli na zbytek skupiny. Ta se rozdělí na páry, ty si domluví znamení: pohyb, zvuk, grimasu, apod. Podlé té budou rozpoznatelní. Zamíchají se, aby dvojice neseseděla vedle sebe. Nyní se vrátí dva dobrovolníci a začínají rozehrávat partičku pexesa. První jmenuje dvě osoby, sedící před ním, ty mu postupně předvedou svůj signál. Pokud nejsou signály totožné, hraje druhý hráč. Pokud odhalí pár, hrají ještě jednou. Vyhrává ten, který má více párů.

Hru lze opakovat několikrát (HRANOSTAJ.CZ, on-line, 2010). Následuje odpolední přesnídávka.

V průběhu hry se na větvi objevil červený fáborek. Vedoucí se pokusí uvést pozornost tímto směrem, jakmile se hra skončí. Po svačině jdou všichni k fáborku. U něj je vzkaz, v morzeově abecedě. Nyní je na dětech, aby oprášily své nově nabyté znalosti a hromadně se pokusili vyluštit vzkaz. Instruktoři jsou jim samozřejmě k dispozici. Ve vzkazu se dozví, že jsou před cílem. Nyní musí najít Černou perlu. Na cestu si musí vzít šátek, tužku, papír a mapu, jejíž části v průběhu týdne našli. Je dán rozchod ke sbalení pomůcek, na místo rozchodu se musí dostavit do 5 minut. Poté se všechny oddíly vypraví na cestu. Ta je i dále značena červenými fáborky. Po cestě je čekají dvě stanoviště. Na prvním opět padne na výpravu mlha. Již jednou tuto situaci zažili, nyní nebudou překvapeni. Zavážou si oči a pomocí lana, které se drží, nataženého mezi stromy se dostanou na jeho konec. Vedoucí vždy pomáhá a upozorňuje na případné nerovnosti terénu. Zde si mohou šátek sundat. Čekají na ostatní, mezi tím se pokusí najít další červený fáborek, aby zjistili směr další cesty. Pokračují dál ve směru nápovědy. Čeká je další zastávka. Před místem zkoušky leží další vzkaz, psán latinkou. Je v něm vysvětlena důležitost zkoušky. Je připraveno 10 nádob s obsahem, který ale děti nevidí. Jedná se o zkoušku odvahy. Deset dobrovolníků si zaváže oči a vedoucí je dovedou k jedné z nádob, poté do ní musí ponořit ruce a vyndat předmět, který je na dně. V nádobách je voda, uvařený solamil, který vypadá jako sliz, želé, písek, bahno, listí, tráva, hadříky, hliněné kuličky, vata, plyš. Na dně devíti nádob je pouze kamínek, v solamilu je vhozen klíč k truhlici. Po této disciplíně se mohou aktéři umýt ve vědru vody. Nyní děti zkusí porovnat mapu, kterou postupně po kusech našly s trasou, kterou prošli. V mapě je zakresleno místo v lese. Sem se děti s vedoucími vydají. Zde je poslední vzkaz, psaný latinkou. Někde na zemi v listí, je schováno vodítko (provaz), když se ho všichni budou držet a půjdou podél něj, dorazí až k místu, kde je truhla schovaná. Provaz je zahrabán v listí, jeho volným koncem je ovázaný kámen na viditelném místě. Truhla je zasypána listím a překryta větvemi za stromem, ve vzdálenosti zhruba 10 - 15m od místa, kde byl připraven volný konec lana. Klíčem, který byl ukryt v nádobě otevřou truhlu, v ní leží Černá perla (míč velikosti házenkářského, nastříkaný kovově lesklou tmavou barvou). Pod ní je závěť mořeplavce. Píše v ní, že pokud došli až na toto místo, jsou nejzdatnější objevitelé, popíše jim jaké účinky má perla, je-li s ní dobře či špatně naloženo. Pod testamentem je odměna pro objevitele: pamlsky, bonbóny, pastelky, fixy, čepice s kšiletem, pravítka a pod. (sponzorské dary) (vlastní zdroj).

Poté je truhla dopravena společnými silami do tábora, poklad je rozdělen mezi táborníky, a pokud počasí dovoluje, nastává možnost koupání.

V čase do večere, se všichni připraví na závěrečný galavečer, který propukne po sedánku. Pro zájemce jsou k dispozici převleky: starší šaty, trička, sukně, klobouky apod. Po večeři, na sedánku, je zhodnocen celý uplynulý týden vedoucími, dětmi, zhodnocen poklad, sděleny dojmy a zážitky. Rozdána poslední ocenění a medaile. Po sedánku propuká galavečer. Je připraven hudební doprovod, v případě hezkého počasí lze uspořádat venku. Výzdobu tvoří barevné nafukovací balónky, lampióny. Do večerky je taneční zábava. Následuje večerní hygiena, večerka.

8. den - sobota

Po budíčku následuje ranní hygiena, snídáně a příprava na odjezd. Děti si za pomoci vedoucích sbalí své věci a připraví pokoje k převzetí majiteli. Na cestu dostanou balíček s přesnídávkou. Následuje rozloučení a odjezd domů. V 10:00 opouští svoz areál tábora.

5 VÝSLEDKY A DISKUSE

5.1 Výsledky - nedokončené věty

V této kapitole se budu zabývat zpracováním standardizované projektivní techniky nedokončené věty podle Válkové (VÁLKOVÁ, 2000), který jsem užila ke zjištění změn v postojoyé orientaci probandů. Každý samostatně a nezávisle doplnil věty dle svého uvážení před začátkem pobytu a na jeho konci. Zadání věty bylo přečteno nahlas, poté měli probandi bezprostředně větu dokončit. Pokud nevěděli, byli vyzváni, aby ještě chvíli přemýšleli, pokud stále nebyli schopni větu dokončit, pokračovali dále, k nezodpovězeným větám se vrátili na konci. Dotazník se sestává z 9 vět a 3 přání. Následně jsem provedla kategoriální analýzu. Odpovědi byly řazeny do jednotlivých kategorií, které jsem si pro potřebu toho šetření rozdělila do dvou skupin: pozitivní kategorie a negativní kategorie. Sumarizace odpovědí byla tříděna jednak podle skupin, na které byl program aplikován a jednak podle pohlaví jednotlivých probandů. V průběhu šetření jsem sledovala především, zda proband v průběhu pobytu preferoval spíše pozitivní kategorie, případně negativní. Dále jsem provedla srovnání mezi chlapci a děvčaty v rámci jedné skupiny, totéž jsem opakovala u skupiny druhé a na závěr jsem porovnávala obě skupiny mezi sebou, abych zjistila celkové skóre pozitivních a negativních kategorií. Též uvádím typ odpovědi, který se v příslušné větě či přání objevovala nejčastěji.

Pozitivní jsou kategorie č. 1, 3, 4, 6, 10, 11, 12, negativní kategorie č. 2, 5, 7, 8, 9, 13, 14. Celkem bylo kategorií 14. Pokud proband nedokončil větu či nenapsal přání vůbec, byla tato část zahrnuta do 14. kategorie - nevím.

Jednotlivé kategorie:

1. Zvířata: Hrát si s nimi, starat se o ně, vlastnit je.
2. Jídlo: mít je v oblibě, těšit se na ně, chtít je konzumovat nebo kupovat. Patří sem i zmrzlina a sladkosti.
3. Aktivita běžné: Práce (obecně či v konkrétní poloze), kreslení a malování, zpívání, vyšívání, zahradničení, poslech hudby, činnosti spojené s denním režimem a sebeobsluhou, zábava (jít na ples, diskotéku), odpočívat, spát.
4. Orientace a výkon: Mít tendenci něco ukončit, dokázat, naučit se nebo zvládnout něco, nezklamat, být úspěšný.

5. Věci: Vlastnit je, přát si je, věci denní potřeby, pohádkové, kouzelné (prsten, závoj, zlatá rybka), hračky, věci nákladnější (auto, motorka).
6. Domov: Být doma, provádět činnosti spojené s domovem, sourozenci, typické činnosti pro úzký rodinný život (sám si vařit, sám chodit nakupovat do města, mít miminko, partnera, založit rodinu, jít pryč odsud, být doma, s rodinnými příslušníky, mít blízkého kamaráda.
7. Počasí: Roční či denní doba, je pěkně, sluníčko, jaro atd.
8. Hyperkritičnost: Negativní (hostilní) hodnocení vlastní osoby okolím nebo sebou samým: jsem hloupý, škaredý, postižený, lžu, nemají mě rádi, raději nebýt, jsem sám.
9. Nekritičnost: pozitivní, nadnesené hodnocení vlastní osoby sebou samým: chytrý, hezký, šikovný, ale též: umím psát, číst.
10. Chování: Jsem hodný, poslušný, umím se slušně chovat, jsem zlobivý, přemýšlení o sobě samém.
11. Aktivity sportovní: všechny sportovní činnosti včetně tance, cestování, výletů, vycházky, příprava a trénink na soutěže, mít sportovní potřeby.
12. Ideály: Aby byl mír, pomáhat jiným, aby byli všichni šťastní, aby se lidé nehádali, mít se dobře, být spokojený, i nerealistické: létat, být Zlatovláskou, známou osobností, vykouzlit něco), uvědomění si hodnoty zdraví u sebe i ostatních.
13. Abstraktní: Obsahy, které nezle zařadit: uvádění vlastního jména, opakované a inkoharentní věty, bez kontextu s uvádějící myšlenkou.
- 14: Nevím (VÁLKOVÁ, 2000).

Pro přehlednost jsem data zpracovala graficky, ke každému grafu je přiřazeno číslo a komentář.

1. skupina - dívky, první šetření

V první skupině bylo celkem 8 dívek, což činí 40 % z celkového počtu probandů, jejich průměrný věk byl 14,0 let. Při sběru dat v průběhu prvních nedokončených vět dosáhlo 6 děvčat kladného skóre, tj. celkem 58 pozitivních a 14 negativních odpovědí, 1 měla vyrovnané skóre pozitivních a negativních odpovědí, tj. 6 pozitivních a 6 negativních a 1 nadpoloviční většinou záporné skóre, tj. 3 pozitivní a 9 negativních, tuto skutečnost znázorňuje graf č. 1: Četnost jednotlivých skóre (dívky I). (s. 67) .

Nejčastější příčina negativních odpovědí byla 13. (abstraktní) a 14. (nevím) kategorie, tzn., že dívky nebyly schopny doplnit věty tak, aby plynule navazovaly na počátek věty či jakkoli větu dokončit:

Kdybych tak.....

Jsem

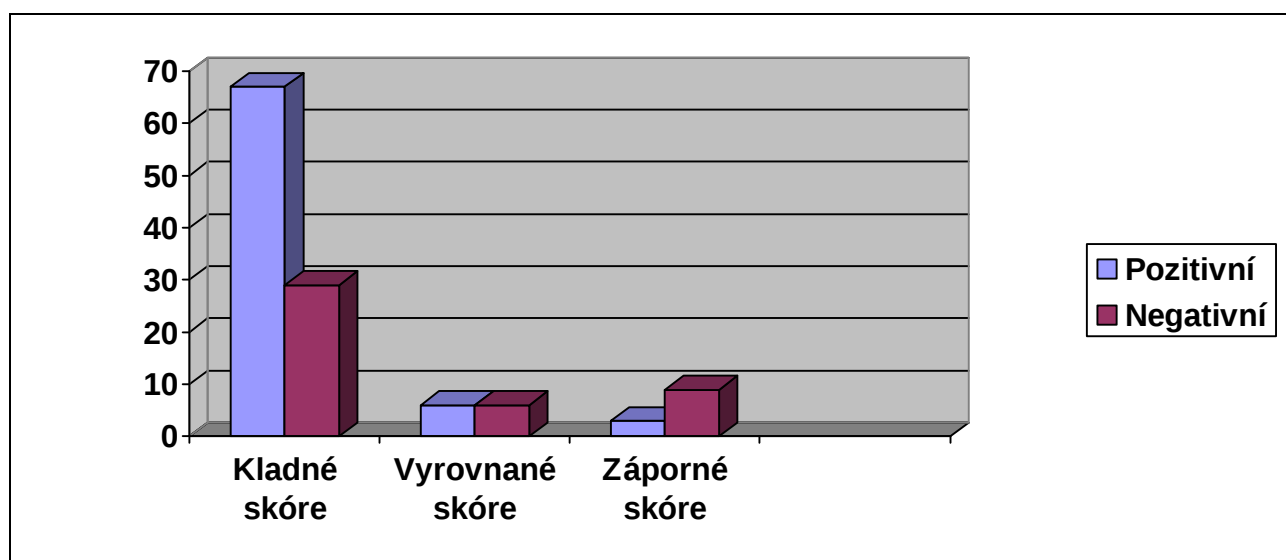
Nejraději bych.....

Lidé si myslí, že já.....

Kdybych měla tři kouzelná přání, která se vyplní, přála bych si:

Dále byly negativní odpovědi z kategorie 8 (hyperkritičnost), 9 (nekritičnost) a 5 (věci).

Graf č. 1: Četnost jednotlivých skóre (dívky I).

Zdroj: vlastní tvorba

Nejčastější odpovědi:

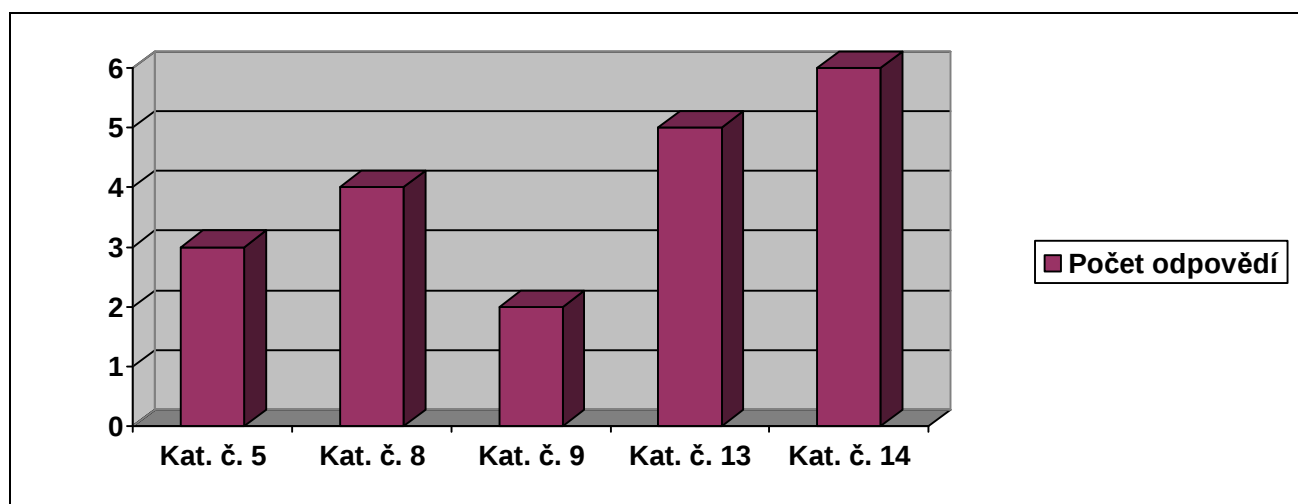
5. kategorie: Kdybych měla tři přání, která se vyplní, přála bych si: 3000 000Kč.

8. kategorie: Lidé si myslí, že já jsem blbá. Lidé si myslí, že jsem hnusná.

9. kategorie: Jsem ráda, že mám dobrý hlas. Lidé si myslí, že umím dobře tancovat.

Toto zjištění popisuje graf č. 2: Nejčastěji užívané negativní kategorie.

Graf č. 2: Nejčastěji užívané negativní kategorie.

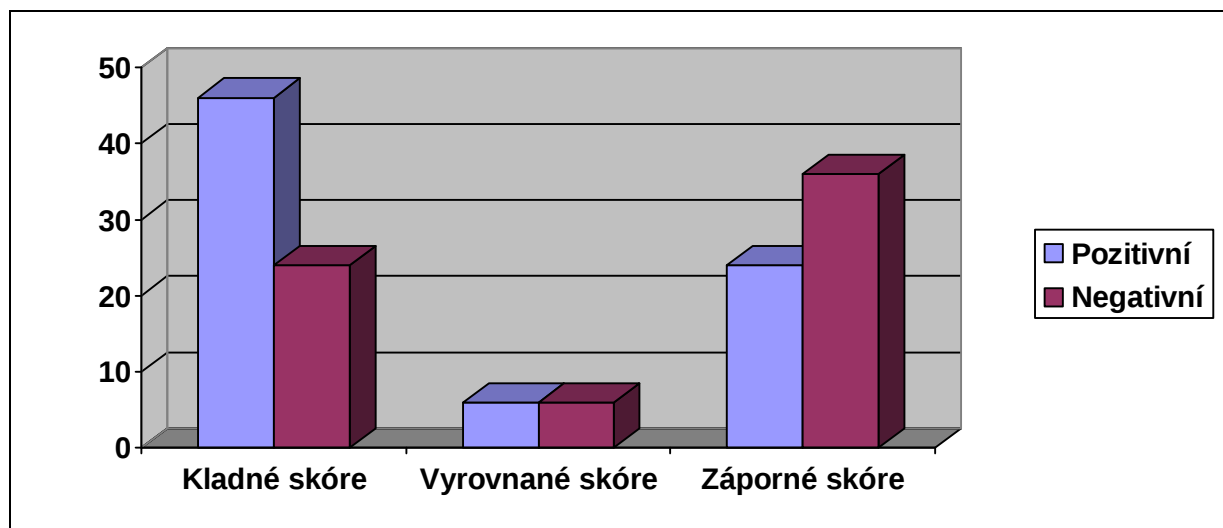

Zdroj: vlastní tvorba

1.skupina - chlapci, první šetření

V první skupině bylo celkem 12 chlapců, což je 60 % z celkového počtu probandů. Průměrný věk je 12,7 let. Z celkového počtu chlapců odpovědělo s kladným skóre 6 chlapců, tj. 46 pozitivních a 24 negativních odpovědí, s vyrovnaným skóre odpověděl 1 chlapec, tj. 6 pozitivních a 6 negativních odpovědí. Záporného skóre dosáhlo 5 chlapců, tj. 24 pozitivních a 36 negativních odpovědí. Toto zjištění reflektuje graf č. 3: Četnost jednotlivých skóre (chlapci I) .

Graf č. 3: Četnost jednotlivých skóre (chlapci I).

Zdroj: vlastní tvorba

Nečastější příčinou negativních hodnot jsou tyto kategorie: 5, 7, 8, 9, 13, 14. Množství odpovědí spadající do jednotlivých vyjmenovaných kategorií je popsáno v grafu č. 4: Nejčastěji užitá negativní kategorie.

Nejčastější odpovědi:

5. kategorie: Kdybych tak měl novou helmu na kolo, byl bohatý milionář, měl plyšáka, auto.

7. kategorie: Nejlepší je, když svítí Slunce, je hezky.

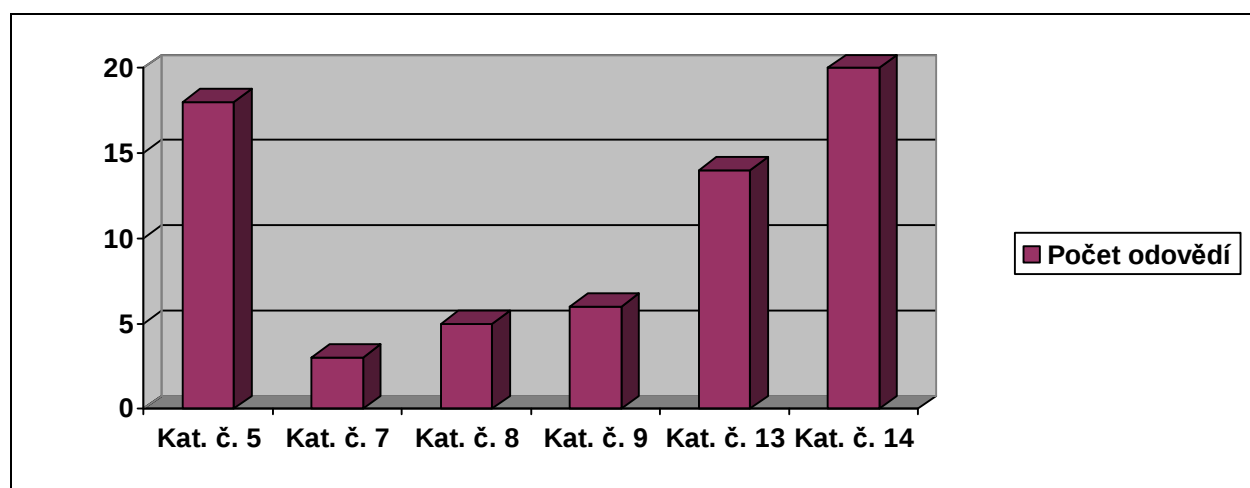
8. kategorie: Jsem zlobivej, sám, hnusný.

9. kategorie: Jsem milý. Lidé si myslí, že mám na vše, že dobře maluju, jsem machr.

13. a 14. kategorie: Nekoherentní odpovědi, odpovědi nečitelné, dále věty bez jakéhokoliv dokončení, nevyřčená přání.

Problém doplnit větu je ve stejných typech vět jako u děvčat.

Graf č. 4: Nejčastěji užitá negativní kategorie.

Zdroj: vlastní tvorba

Srovnání prvního měření dívky vs. chlapci

Z výše uvedeného vyplývá, že chlapci jsou oproti dívkám více materiálně zaměřeni. Dále mají ve vyšší míře problém srozumitelně písemně sdělit svá přání a pocity. Více se zaměřují na vnější faktory, jako je například počasí. Dívky naopak více dbají na to, jak se jeví svému okolí, zda jsou hodnoceny kladně, co se týče vzhledu i dovedností. Spíše než nekriticky se posuzují hyperkriticky. Což lze zejména u dívek přičíst vývojovému období, kterým procházejí, vzhledem k průměrnému věku 14,0 let. Vyskytují se u nich též materiální potřeby, nikoliv však v takové míře jako u chlapců. U obou pohlaví se vyskytlo přání

bohatství. V souboru dívek nebyla ani jedna odpověď orientovaná na počasí, či roční dobu.

U obou pohlaví lze pozorovat problém v dokončení vět:

Lidé si myslí, že já.....

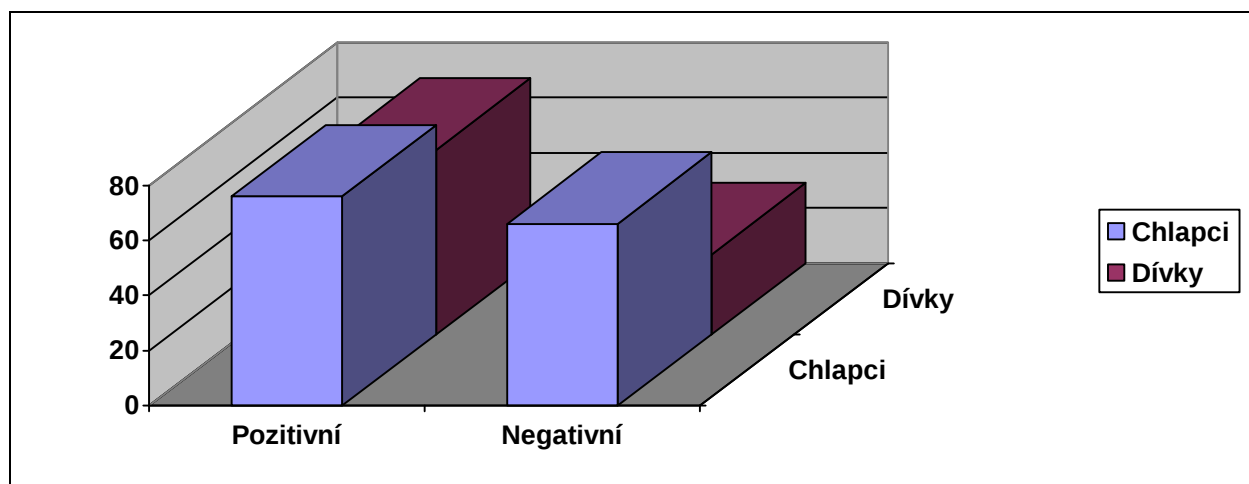
Jsem.....

Někdy přemýšlím o.....

Kdybych měl(a) tři přání, která se vyplní, přál(a) bych si:

Graf č. 5: Porovnání chlapců (I) a dívek (I). (s. 70) nabízí srovnání v četnosti pozitivních a negativních odpovědí u chlapců a dívek.

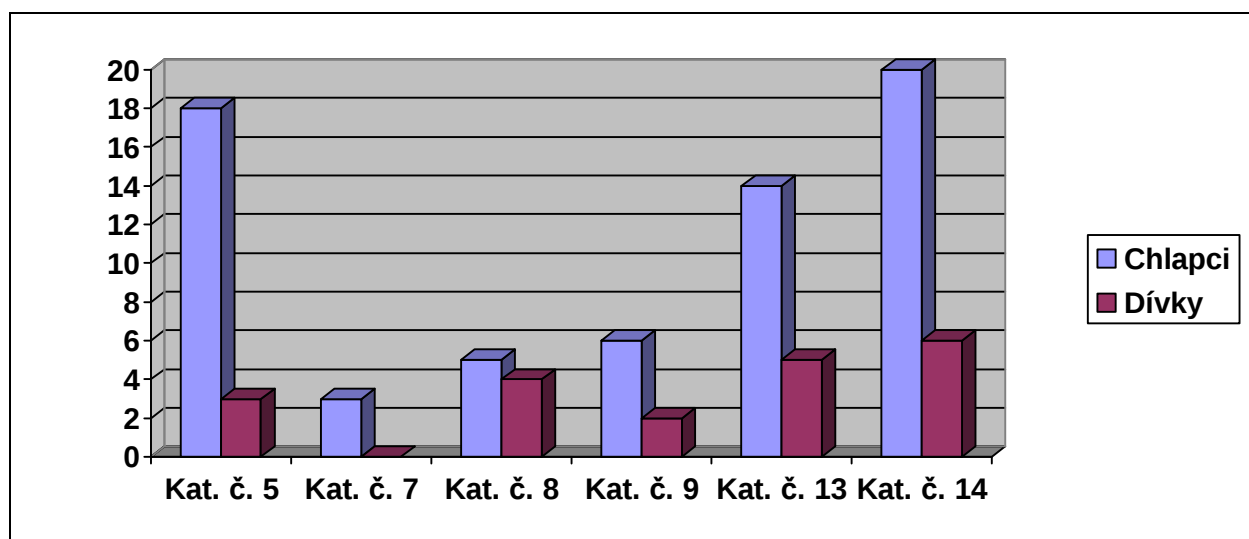
Graf č. 5: Porovnání chlapců (I) a dívek (I).

Zdroj: vlastní tvorba.

V grafu č. 6: Nejčastěji užívané negativní odpovědi v souvislosti s pohlavím probandů prezentují četnost negativních odpovědí s ohledem na pohlaví, které je volilo.

Graf. č. 6: Nejčastěji užívané negativní odpovědi v souvislosti s pohlavím probandů.

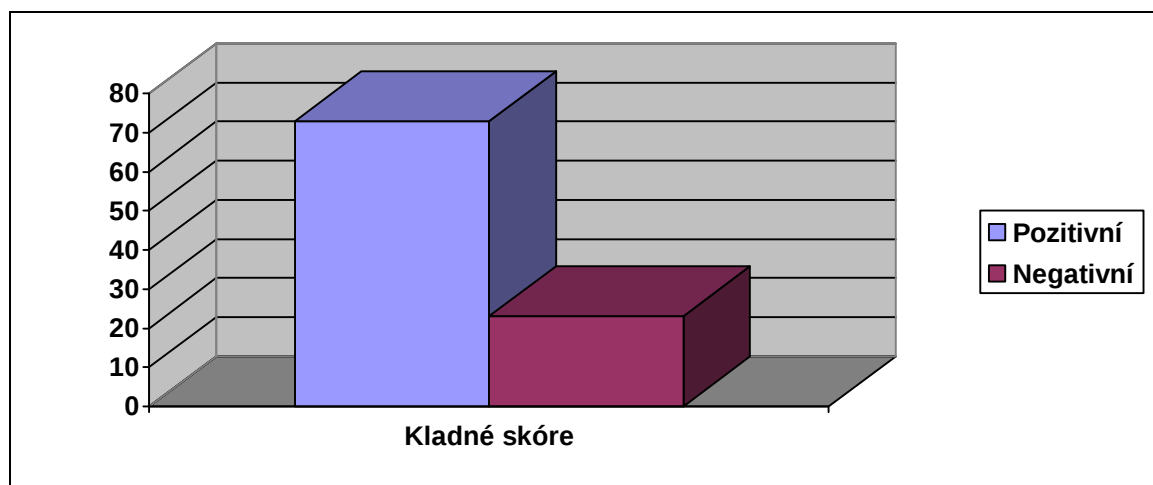

Zdroj: vlastní tvorba.

1. skupina dívky - druhé šetření

Po druhém šetření jsem konstatovala, že všechny dívky dosáhly pozitivního skóre, vzhledem k počtu pozitivních a negativních odpovědí. Což znamená, že z 7 dívek dosáhlo 7 kladného skóre. Nejčastější negativní odpovědi spadaly do kategorií: 5, 8, 9, 13, 14. Oproti prvnímu šetření se zde více vyskytují materiální zájmy. U jednoho probanda došlo k absolutně pozitivnímu skóre. Tyto skutečnosti znázorňuje graf č. 8. V druhém dotazování bylo zvoleno celkem 76 pozitivních kategorií a 20 negativních.

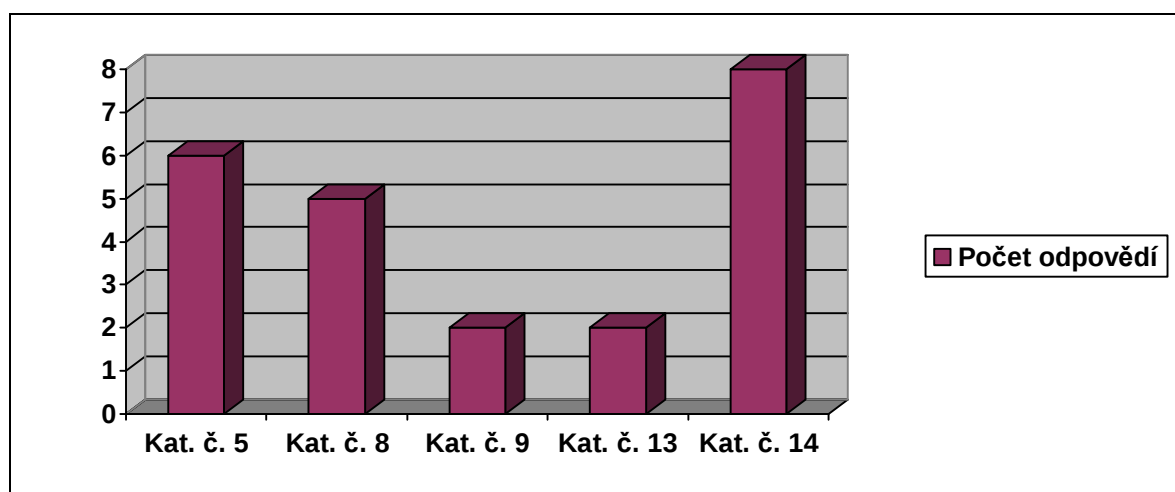
Graf. č. 7: Četnost jednotlivých skóre (dívky I).

Zdroj: vlastní tvorba.

Pro úplnost uvádím v grafu č. 8: Nejčastěji užívané negativní kategorie. Zastoupení jednotlivých negativně kategorizovaných konců vět a přání. Významně zastoupená je 14. kategorie, jedná se především o nezapsaná přání. Již více oproti prvnímu šetření kladou dívky důraz na vlastnictví různých věcí. Tento nárůst lze přičíst působení jedinců ve skupině. Proband v průběhu interakce s ostatními zjistí jaké jsou jejich hodnotové orientace, co je pro ně důležité, například osobní vybavenost (notebook, stolní počítač, jízdní kolo, apod.).

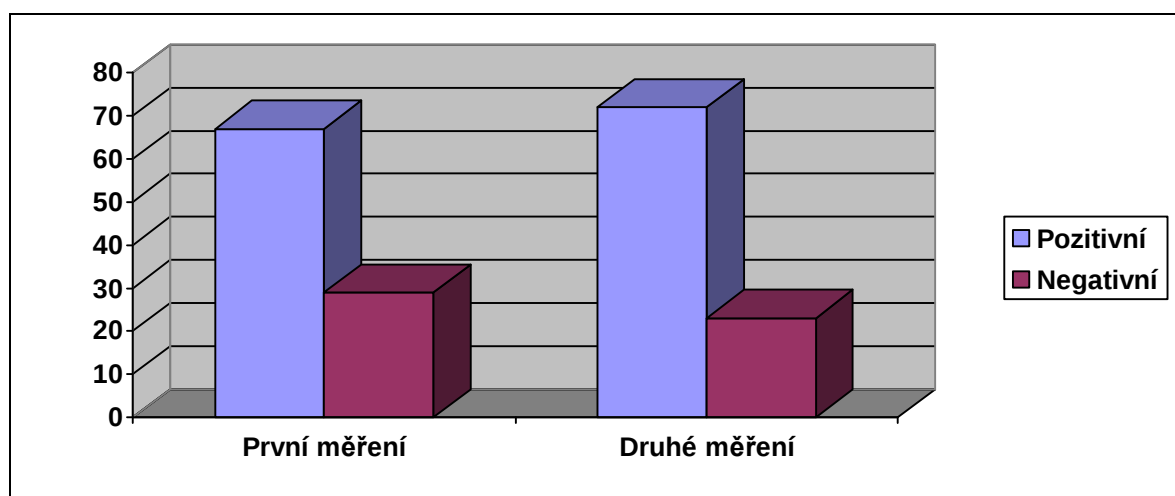
Graf č. 8: Nejčastěji užívané negativní kategorie.

Zdroj: vlastní tvorba.

V následujícím grafu č. 9: Srovnání obou měření (dívky) můžeme pozorovat srovnání obou měření dívek. V prvním šetření 1 dívka dosáhla záporného skóre a 1 vyrovnaného. Ve druhém získaly všechny kladné skóre.

Graf č.9: Srovnání obou měření (dívky I).

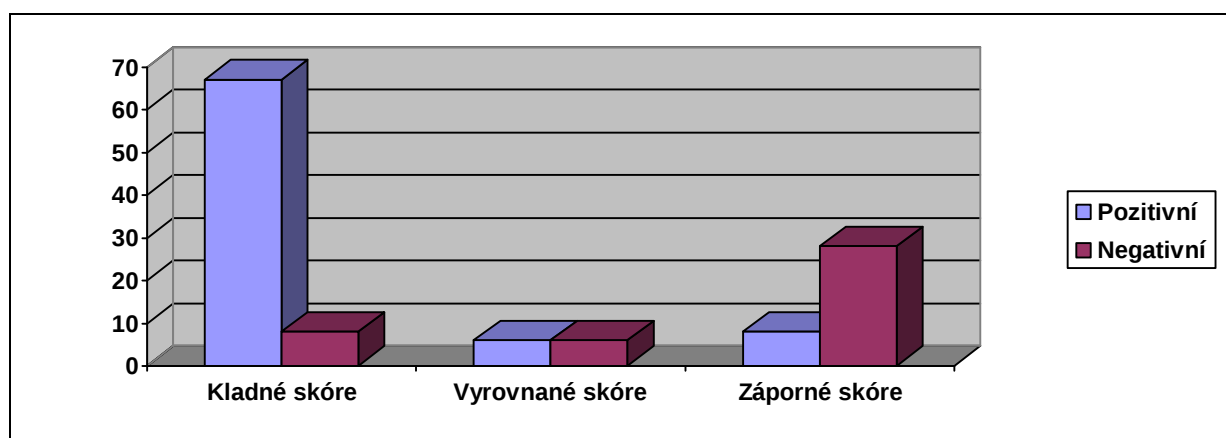

Zdroj: vlastní tvorba.

1. skupina chlapci - druhé šetření

Při druhém šetření odpovědělo celkem 8 chlapců kladně, tj. dosáhlo celkem 67 pozitivních a 29 negativních odpovědí. 1 chlapec získal vyrovnané skóre, tj. 6 pozitivních a 6 negativních odpovědí, 3 chlapci mají záporné skóre, tj. 8 pozitivních a 28 negativních odpovědí. To můžeme vyčíst z grafu č. 10: Četnost jednotlivých skóre (chlapci I).

Graf č. 10: Četnost jednotlivých skóre (chlapci I).

Nejčastěji jsou zdrojem negativních odpovědí tyto kategorie: 2, 5, 8, 9, 13, 14. Zastoupení jednotlivých kategorií vystihuje graf č. 11: Nejčastěji užívané negativní kategorie.

. Z tohoto grafu můžeme konstatovat, že chlapcům stále dělá obtíže dokončit některé věty. Jedná se především o věty typu:

Kdybych měl tři přání, která se vyplní, přál bych si:.....

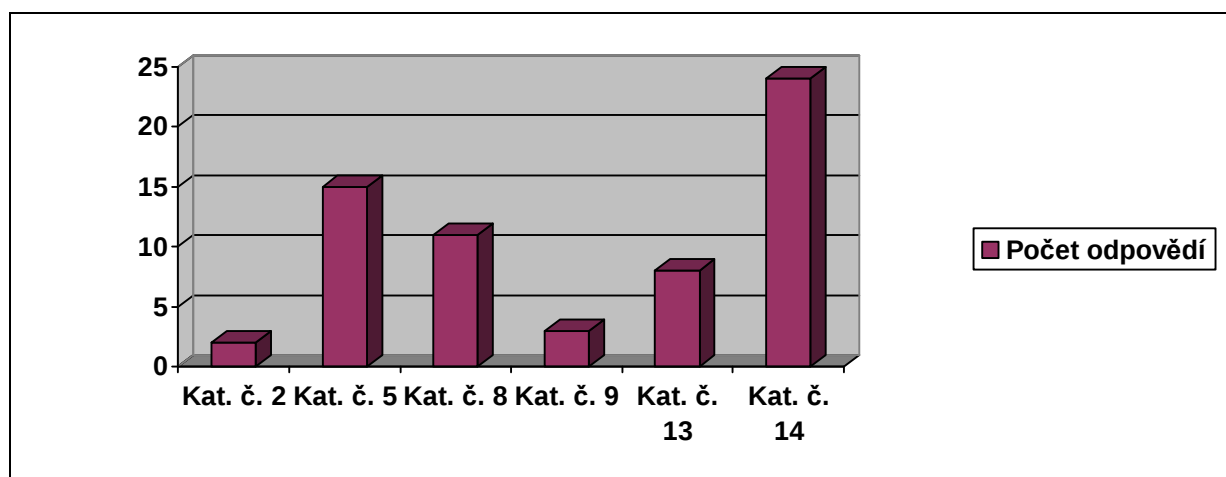
Jsem.....

Lidé si myslí, že já.....

Doufám.....

Neschopnost doplnit jakýkoliv konec věty, dává na zřetel, že tito probandi nebyly dosud schopni postihnout a popsat sebe sama. Nemají představu o tom, jak jsou vnímáni svým okolím, neumí charakterizovat své vlastnosti. I v tomto šetření je patrné, že chlapci jsou ve zvýšené míře orientováni na materiální zajištění. Snížilo se množství odpovědí spadajících do 13. kategorie, tj. inkoherentní či nezařaditelné obsahy.

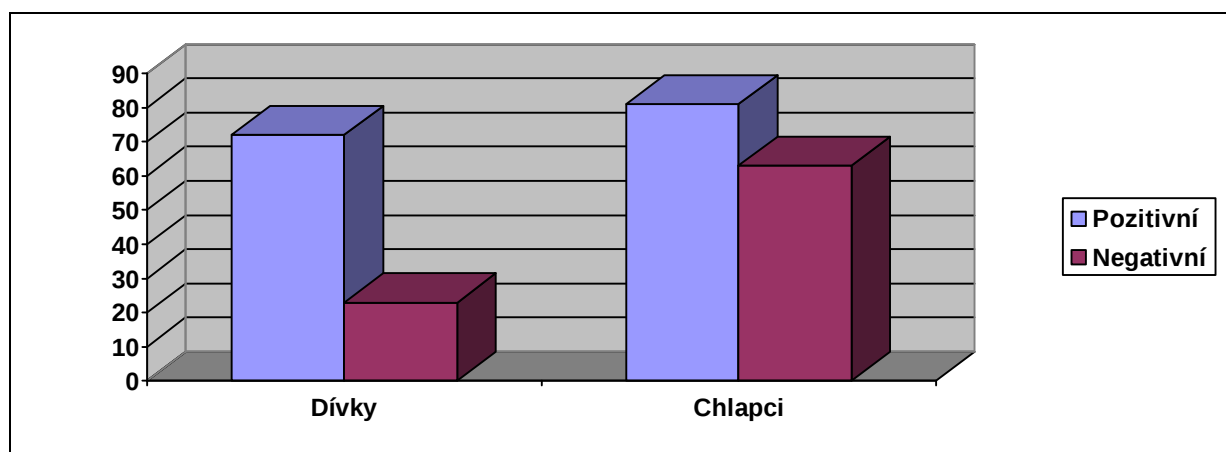
Graf č. 11: Nejčastěji užívané negativní kategorie.

Zdroj: vlastní tvorba.

V dalším grafu č. 12: Srovnání chlapců (I) a dívek (I), druhé měření, srovnávám druhá kola šetření chlapců a dívek. Můžeme konstatovat, že u dívek, oproti chlapcům je mnohem nižší četnost negativních kategorií dokončených vět.

Graf č. 12: Srovnání chlapců (I) a dívek (I), druhé měření.

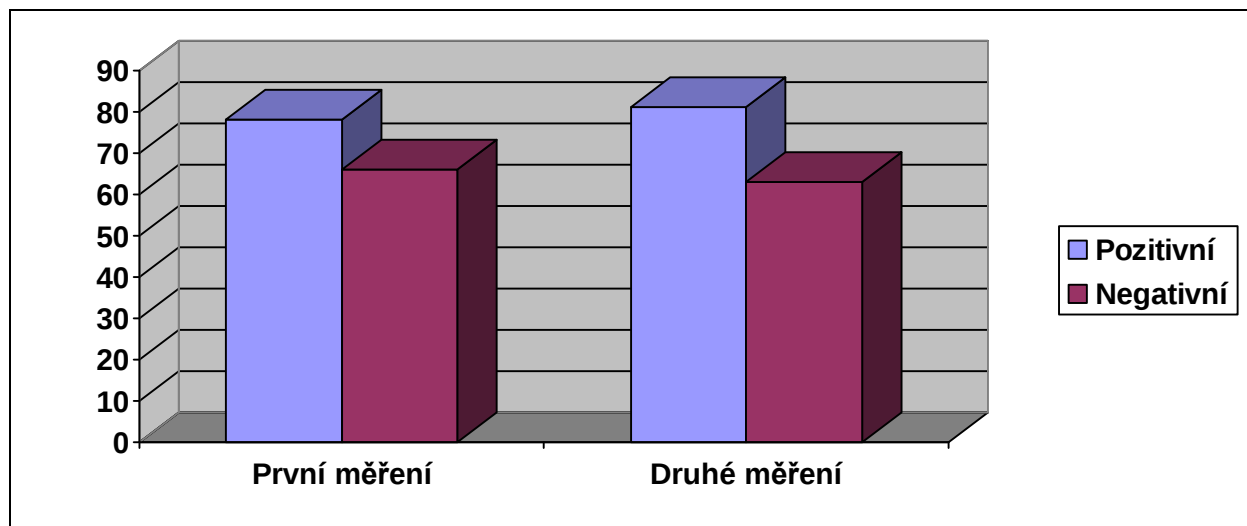

Zdroj: vlastní tvorba.

Do následujícího grafu č. 13: Srovnání chlapců a dívek v rámci obou měření, jsem zanesla srovnání obou měření chlapců. V předcházejícím grafu, můžeme pozorovat vysoký počet negativně kategorizovaných odpovědí u chlapců, zatímco u dívek tvoří zhruba jednu

čtvrtinu ze všech odpovědí (tj. 24,2 %) u chlapců je to již necelá polovina z celkového počtu dokončených vět a přání (tj. 43,8 %). Z grafu č. 14 můžeme pozorovat mírný úbytek negativně kategorizovaných odpovědí a též mírný nárůst dokončených vět, spadajících do pozitivních kategorií u chlapců.

Graf č. 13: Srovnání chlapců (I) a dívek (I) v rámci obou měření.

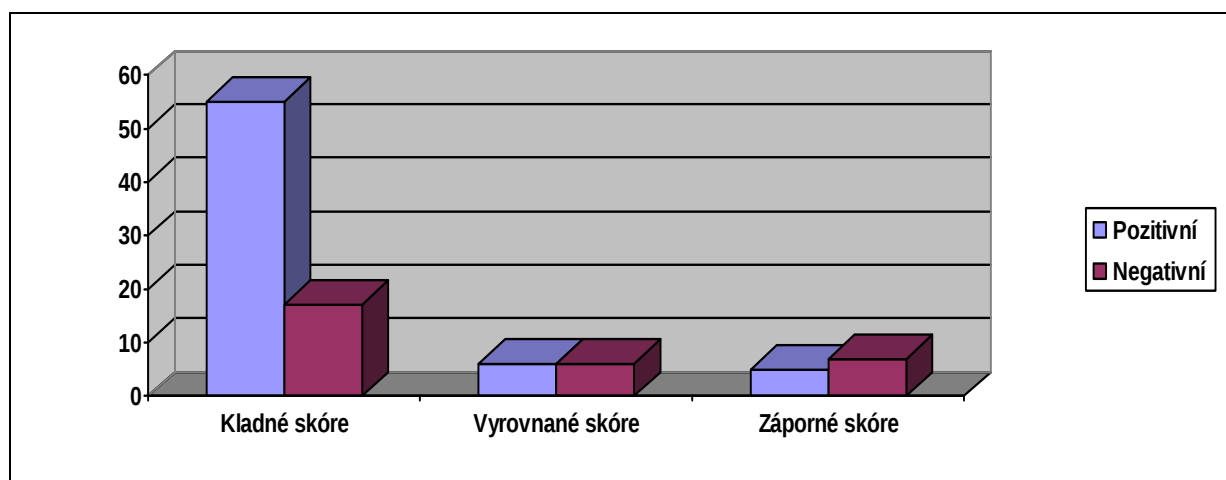
Zdroj: vlastní tvorba.

Shrnutí 1. skupiny, obě šetření: u obou podskupin (dívek a chlapců) došlo v průběhu týdenního zotavovacího pobytu k nárůstu pozitivně kategorizovaných odpovědí v dotazníku nedokončené věty. U obou podskupin můžeme pozorovat také úbytek negativních odpovědí.

2. skupina - dívky, první šetření

V této skupině bylo celkem 8 dívek, z celkového počtu 18ti probandů, tj. 44 %. Průměrný věk dívek byl 11,3 let. Při prvním sběru dat, dosáhlo 6 dívek z celkového počtu kladného skóre, tj. 55 pozitivních a 17 negativních odpovědí. 1 dívka získala vyrovnané skóre, tj. 6 pozitivních a 6 negativních, 1 dívka dosáhla záporného skóre, tj. 5 pozitivních a 7 negativních odpovědí. Tyto informace jsou zanesené do grafu č. 14: Četnost jednotlivých skóre (dívky II). viz níže.

Graf č. 14: Četnost jednotlivých skóre (dívky II).

Zdroj: vlastní tvorba.

Nejčastější negativní kategorie jsou: 2, 5, 7, 8, 9, 14. Často záporně hodnocené otázky:
Nejlepší je když je venku hezky.

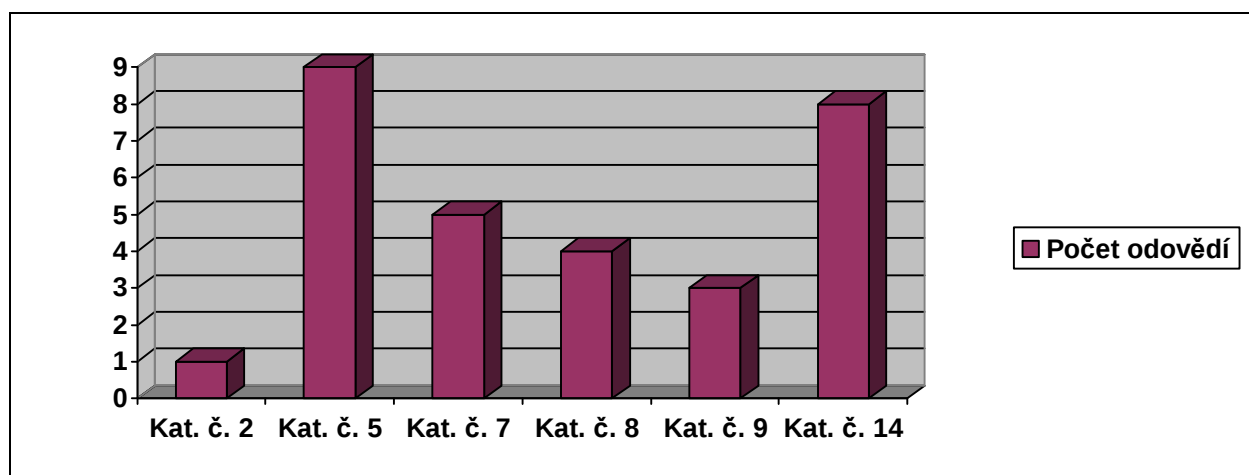
Lidé si myslí, že já jsem hezká, škaredá, hloupá, hodná.

Jsem..... (nedokončeno)

Doufám..... (nedokončeno)

Tuto skutečnost vystihuje graf č. 15. Nejčastěji užívané negativní kategorie. (s. 76).

Graf č. 15: Nejčastěji užívané negativní kategorie.

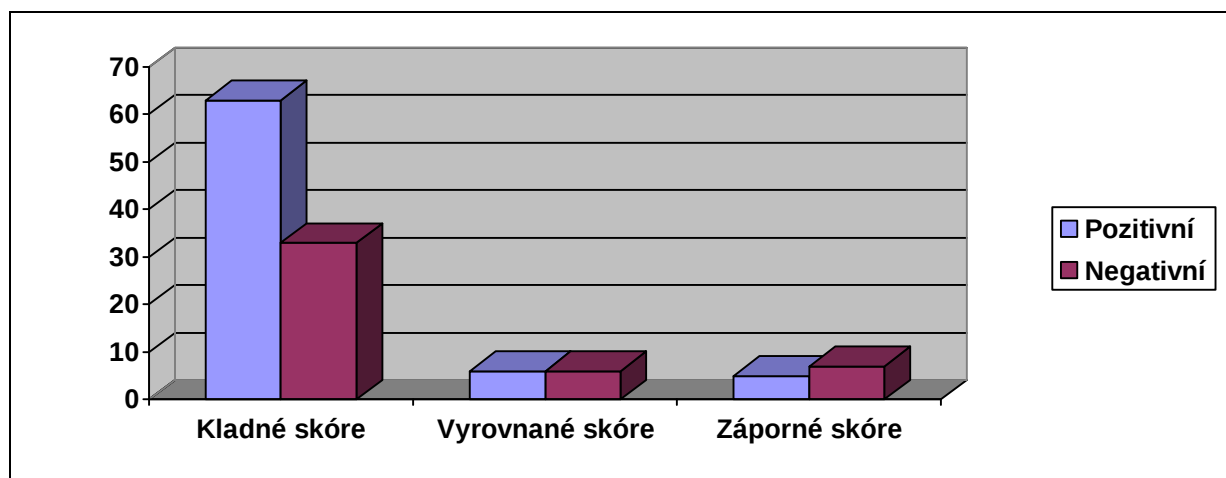
Zdroj: vlastní tvorba.

Z grafu č. 15 vyplývá, že dívky z druhé skupiny probandů jsou více materiálně založené. Dále jim činí obtíže dokončit některé věty či přání. Často se také objevuje kategorie 7, tj. počasí. Je evidentní, že nepříznivé povětrnostní podmínky na počátku pobytu poměrně značně ovlivňují jejich priority. Můžeme si povšimnout výskytu kategorie 2, tj. jídlo. Její četnost není v porovnání s ostatními velká, ale u první skupiny probandů - dívek, nebyla zastoupena vůbec.

2. skupina chlapci - první šetření

V druhé skupině probandů bylo celkem 10 chlapců, což činí 56%. Průměrný věk chlapců je 10, 6. V prvním dotazování dosáhlo 8 chlapců z celkového počtu kladného skóre, tj. 63 pozitivních a 33 negativních odpovědí. 1 dosáhl vyrovnaného skóre, tj. 6 pozitivních a 6 negativních odpovědí. 1 získal záporné skóre, tj. 5 pozitivních a 7 negativních kategorií. Tyto poznatky jsou shrnuty v grafu číslo 16: Četnost jednotlivých skóre (chlapci II). (s. 77).

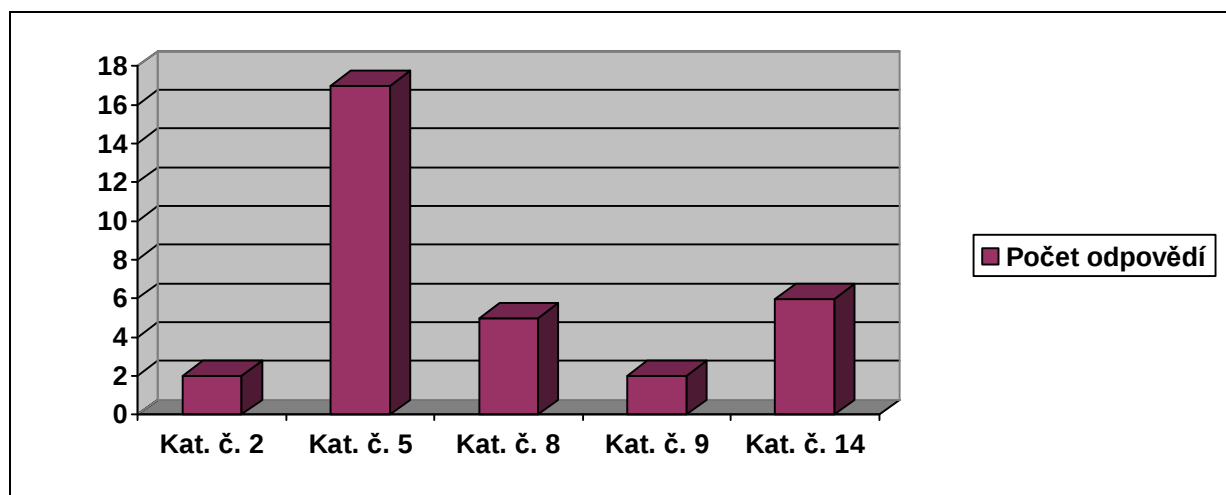
Graf č. 16: Četnost jednotlivých skóre (chlapci II).

Zdroj: vlastní tvorba.

V následujícím grafu č. 17: Zastoupení negativních kategorií, uvádím zastoupení jednotlivých negativních kategorií v dokončených větách a přáních chlapců. Poměrně významným způsobem převyšuje kategorie č. 5 (věci) ostatní. Lze tedy konstatovat, že chlapci z druhé skupiny probandů jsou více orientováni na věci, ať už se jedná o hračku či automobil, motorku, počítač.

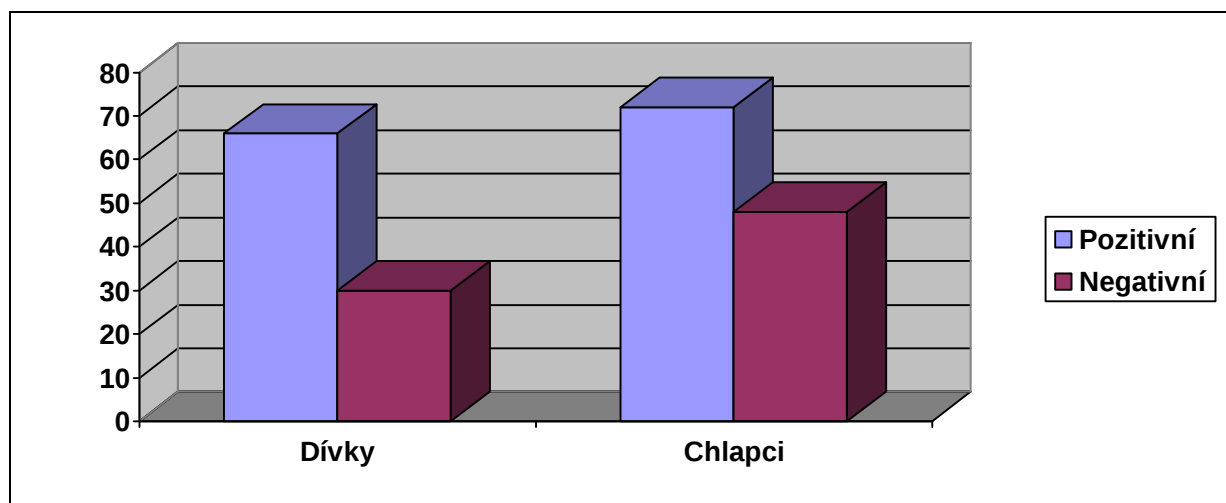
Graf č. 17: Zastoupení negativních kategorií.

Zdroj: vlastní tvorba.

V grafu číslo 18: Srovnání chlapců (II) a dívek (II). uvádím srovnání chlapců a dívek na základně zjištění z prvního kola šetření. Výkony obou podskupin jsou téměř vyrovnané. U chlapců je zhruba o 9% vyšší výskyt negativně kategorizovaných větných dokončení než-li u dívek. U dívek je to 31%, u chlapců 40%. U chlapců hraje zásadní roli kategorie č. 5, méně již kategorie č. 14, která významně ovlivňovala graf dívek druhé skupiny, prvního šetření.

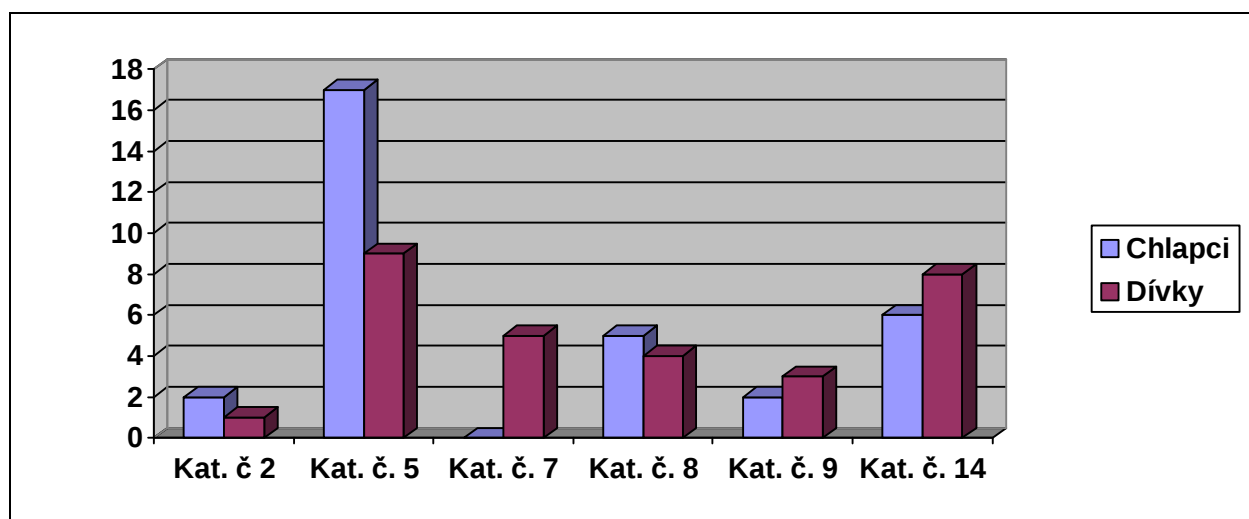
Graf č. 18: Srovnání chlapců (II) a dívek (II).

Zdroj: vlastní tvorba.

Pro bližší srovnání je v následujícím grafu č. 19: Porovnání četnost jednotlivých kategorií v závislosti na pohlaví probandů, uvedeno porovnání konců vět a přání, které byly zařazeny do negativních kategorií jak u dívek tak u chlapců druhé skupiny probandů. Je zjevné, že u dívek mnohem více skóruje orientace na hmotné věci, dále pouze u nich byly zaznamenány konce vět vztahující se k počasí. Ostatní kategorie jsou s menšími výkyvy totožně zastoupeny. Významně neovlivňují konečný efekt. Již z tohoto grafu je zřejmé, že obě podskupiny dívek (z první a druhé skupiny probandů) se v preferenci kategorií významně liší, což můžeme reflektovat na přítomnosti a počtu konců vět z kategorie 5. Další srovnání mezi oběma skupinami přikládám v závěru.

Graf č. 19: Porovnání četnost jednotlivých kategorií v závislosti na pohlaví probandů.

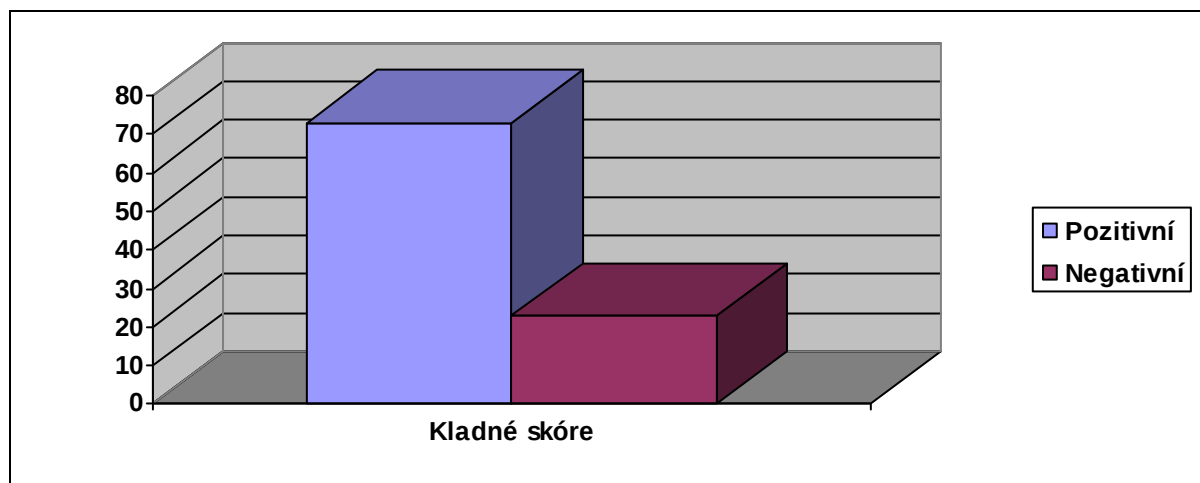

Zdroj: vlastní tvorba.

2. skupina dívky - druhé šetření

Při druhém šetření dosáhly všechny dívky v druhé skupině kladného skóre, tj. 73 pozitivních a 23 negativních odpovědí. Výsledky znázorňuji v následujícím grafu č. 21. Z dalšího grafu č. 20, lze vyčíst zastoupení jednotlivých kategorií, které mají za následek negativní hodnocení některých konců vět. Z celkového počtu možných odpovědí (96) všech dívek, tvoří negativní kategorie 24%. Viz graf. č. 29: Četnost jednotlivých kategorií (dívky II).

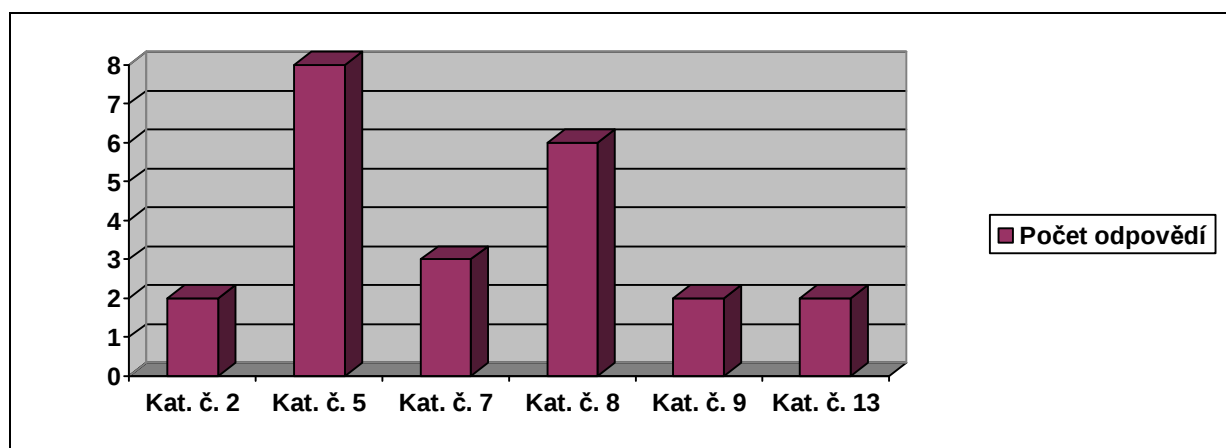
Graf č. 20: Četnost jednotlivých kategorií (dívky II).

Zdroj: vlastní tvorba.

V grafu č. 21: Nejčastěji zastoupené negativní kategorie, uvádím výčet konkrétních kategorií, spadajících do negativních, spolu s jejich počtem. (s. 80). Významně skóruje kategorie č. 5 a 8. Ostatní jsou rovnoměrně zastoupeny.

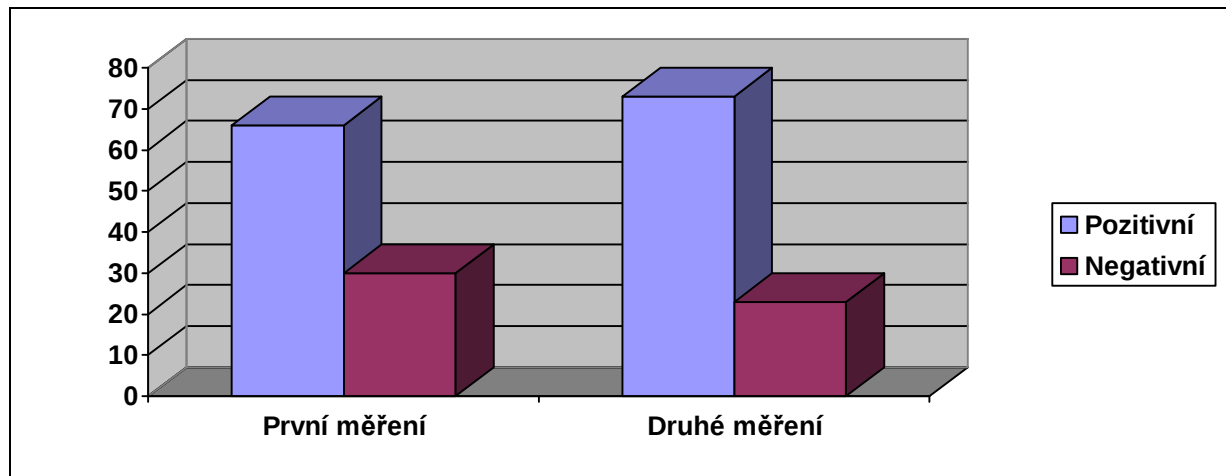
Graf č. 21: Nejčastěji zastoupené negativní kategorie.

Zdroj: vlastní tvorba.

Dále uvádím porovnání prvního a druhého šetření u dívek druhé skupiny v grafu č. 22: Porovnání obou měření dívek (II). Je zřejmé, že v průběhu aplikace zotavovacího pobytu u dívek došlo ke změně priorit v kladném směru s nárůstem pozitivních kategorií a úbytkem negativních. Počet negativně kategorizovaných konců vět a přání klesl o 7 %, tzn. z 31 % na 24 %.

Graf č. 22: Porovnání obou měření dívek (II).

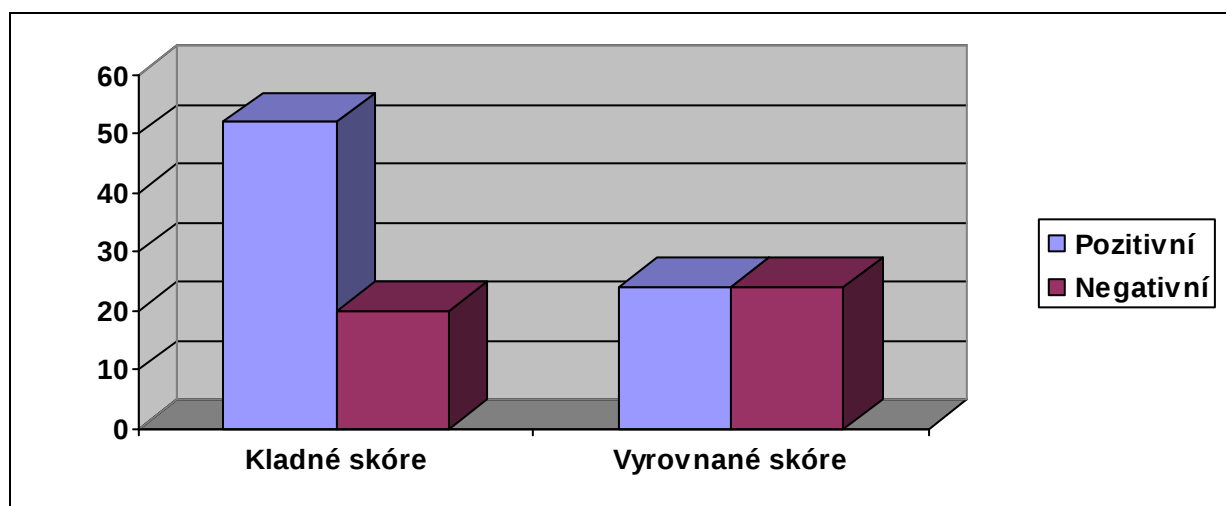

Zdroj: vlastní tvorba.

2. skupina chlapci - druhé šetření

Při druhém šetření chlapců bylo zjištěno, že celkem 6 chlapců dosáhlo kladného skóre, tj. 52 pozitivních a 20 negativních odpovědí. 4 chlapci dosáhli vyrovnaného skóre, tj. 6 pozitivních a 6 negativních odpovědí. Záporné skóre nezískal nikdo. Tato zjištění jsou uvedena v grafu č. 23: Četnost jednotlivých skóre (chlapci II). (s. 81).

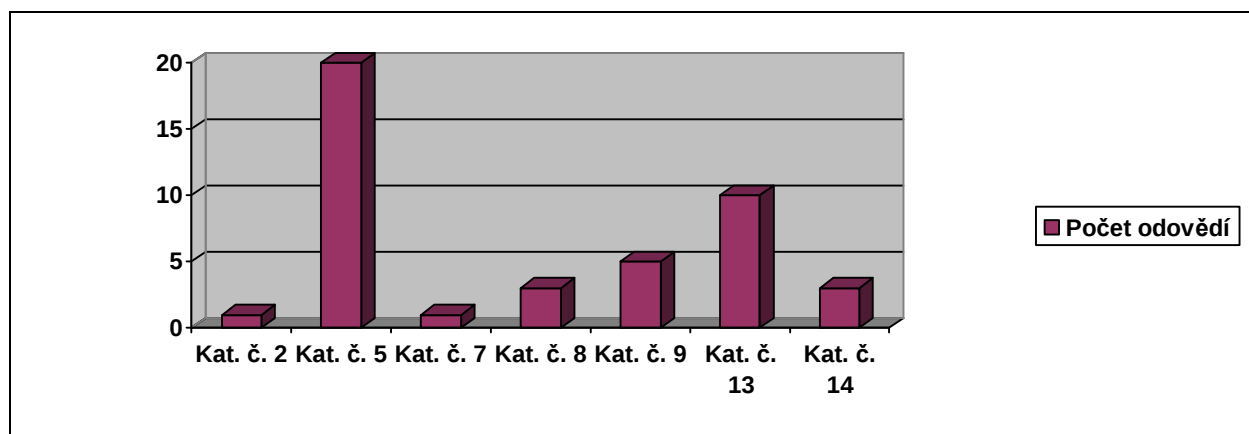
Graf č. 23: Zastoupení jednotlivých skóre (chlapců II).

Zdroj: vlastní tvorba.

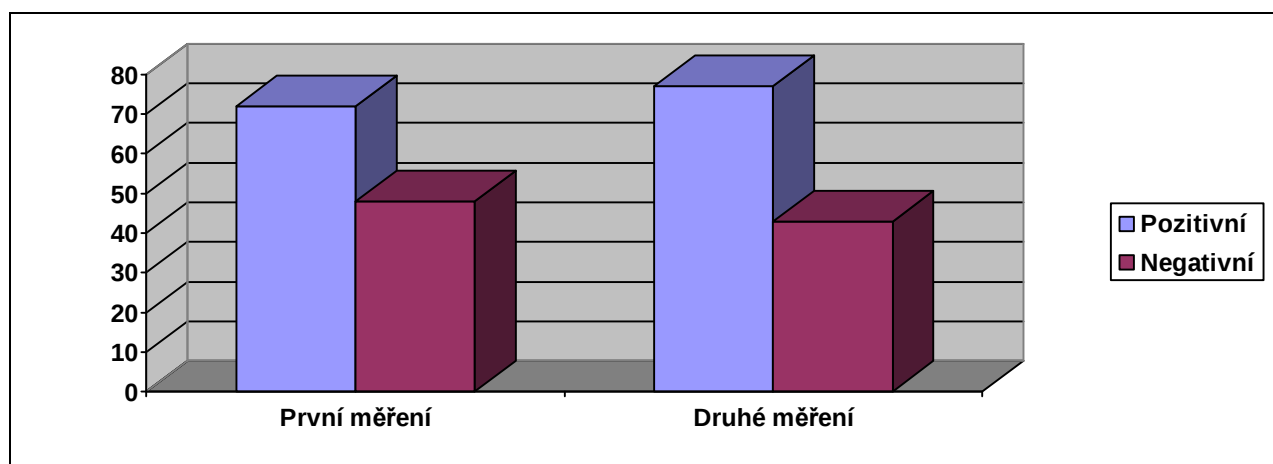
V grafu č. 24: Nejčastěji zastoupené negativní kategorie, jsou uvedeny počty jednotlivých kategorií, které jsou řazeny mezi negativní a které byly uvedeny v dotaznících chlapců. Zásadně skóruje především kategorie č. 5, dále pak již podstatně méně kategorie č. 13. Ostatní již nejsou zastoupeny ve větším počtu.

Graf č. 24: Nejčastěji zastoupené negativní kategorie.

Uvádím též porovnání v rámci obou měření chlapců z druhé skupiny probandů v grafu č. 25: Srovnání obou měření chlapců (II). Opět lze vyzorovat, že dochází k zvýšení počtu pozitivně hodnocených konců vět a přání. Klesá podíl negativních kategorií. Celkem klesl výskyt negativních kategorií o 4 % (ze 40% při prvním šetření na 36 % v druhém).

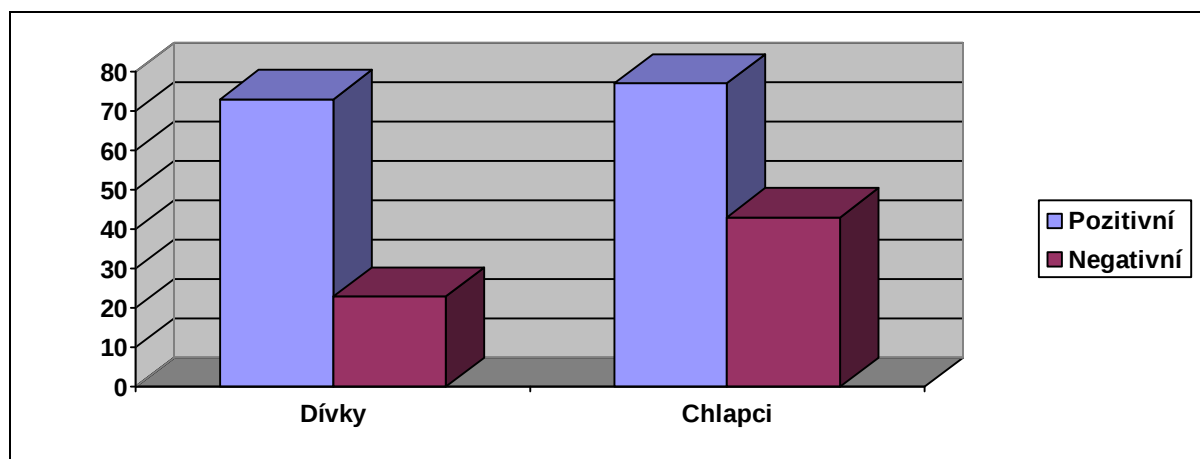
Graf č. 25: Srovnání obou měření chlapců (II).

Zdroj: vlastní tvorba.

V grafu č. 26: Srovnání druhého měření chlapců (II) a děvčat (II), je uvedeno srovnání chlapců a dívek z druhé skupiny druhého šetření. U chlapců činí procento negativních kategorií 36 %, u dívek 24 %.

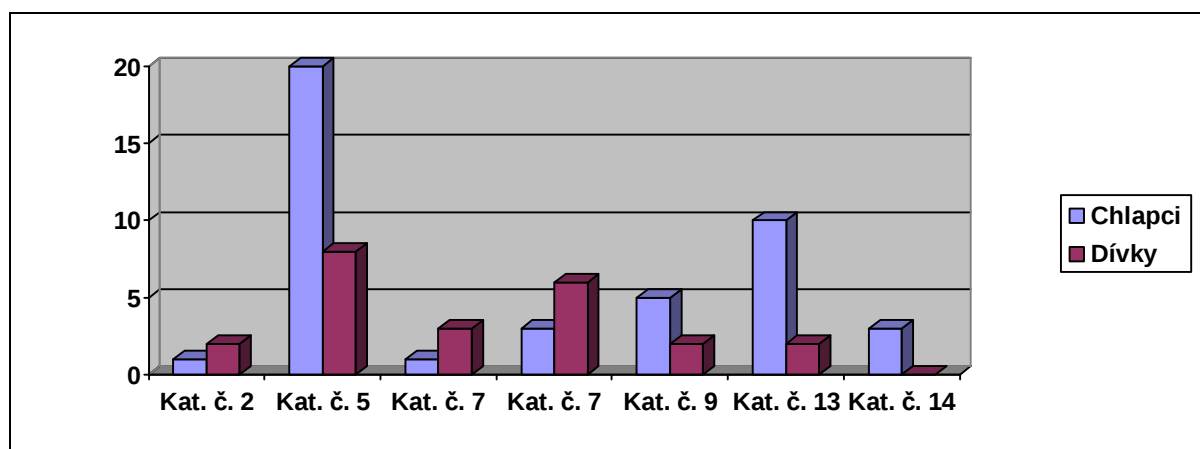
Graf č. 26: Srovnání druhého měření chlapců (II) a děvčat (II).

Zdroj: vlastní tvorba.

Porovnání zastoupení jednotlivých negativních kategorií u obou pohlaví probandů druhé skupiny. Graf č. 27: Zastoupení jednotlivých kategorií druhé skupiny v závislosti na pohlaví probandů (s. 83). U chlapců v grafu č. 27 je výrazně preferována u chlapců kategorie č. 5 a č. 13.

Graf č. 27: : Zastoupení jednotlivých kategorií druhé skupiny v závislosti na pohlaví probandů.

Zdroj: vlastní tvorba.

V závěrečném grafu č. 28: Porovnání dvou skupin probandů - všech měření, uvádím porovnání obou skupin probandů (s. 84). Graf porovnává pouze negativní kategorie zastoupené v doplněných otázkách a přání u všech skupin i podskupin.

Pro přehlednost jsem zavedla symboly: A1 - první skupina, první měření

A2 - první skupina, druhé měření

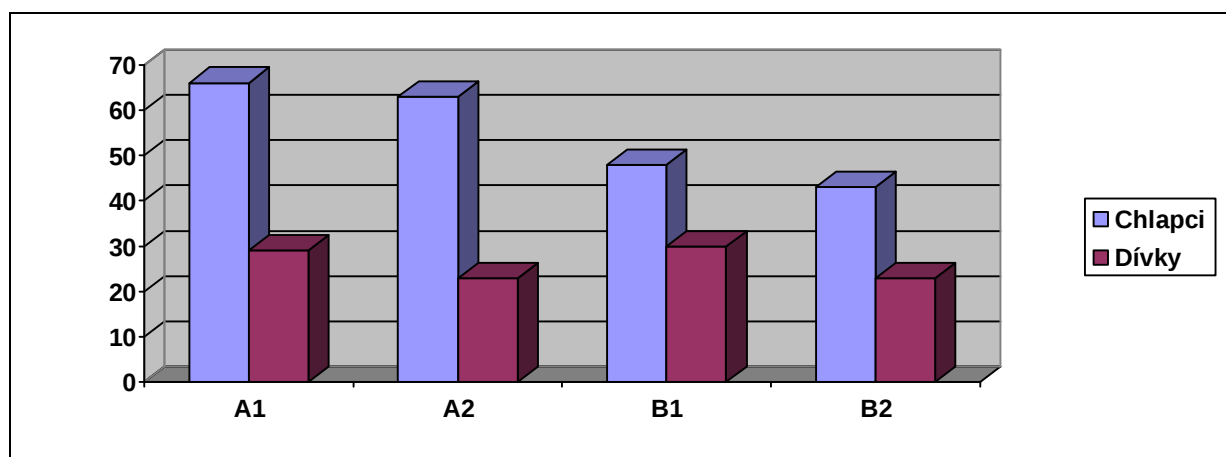
B1 - druhá skupina, první měření

B2 - druhá skupina, druhé měření

Je zřejmé, že u všech skupin i podskupin je patrná tendence snižování negativně kategorizovaných odpovědí. U chlapců v šetření A1 a A2 se snížilo procento negativních hodnocení ze 46 % na 44 %, tj. o 2 %. U chlapců v šetření B1 a B2 se počet negativních odpovědí snížil z e 40 % o 4 % na 36%. Můžeme tedy vyvodit závěr, že procentuálně byla úspěšnější druhá skupina, tedy měření B1 a B2.

U dívek je výsledek téměř srovnatelný, bereme-li jako rozhodující ukazatel, procentuální rozdíl mezi zjištěními při prvním a druhým měřením. Rozdíl u šetření A1 a A2 činí 6,8 % (ze 30,2 % na 24 %), rozdíl u B1 a B2 činí 7,3 % (z 31,3 % na 24 %). Procento zlepšení tedy vypovídá pro skupinu dívek, která spadá do měření B1 a B2. Obecně tedy můžeme konstatovat, že u obou skupin probandů bylo docíleno zlepšení ve snížení negativně hodnocených odpovědí. Větších úspěchů bylo dosaženo u druhé skupiny probandů, u chlapců i dívek.

Graf č. 28: Porovnání dvou skupin probandů - všech měření.

Zdroj: vlastní tvorba.

Diskuse:

Výsledky šetření mě velmi mile překvapily. Očekávala jsem posun v pozitivním směru. Vzhledem k průběhu obou pobytů jsem předpokládala, že úspěšnější bude první skupina probandů, v potaz jsem brala především počasí a povětrnostní podmínky, které v průběhu druhého pobytu nastaly. Počasí příliš nepřálo vodním aktivitám, které jsme však zvládli podle předem připraveného schématu

V průběhu aplikace druhého pobytu jsem se setkala se závažnějšími přestupky proti pravidlům. Celkově se druhá skupina jevila jako problémovější. Z výsledků ale jasně vyplývá, že právě tato skupina probandů, a to jak dívek tak chlapců, dosáhla většího zlepšení.

Dále bych vyzdvihla práci všech instruktorů, vedoucích a zdravotníka. Jejich odborné vzdělání v mnohém přispělo ke kvalitnímu zpracování a prožití celého programu.

Při vyhodnocování jednotlivých dotazníků jsem shledala, že většina probandů má zájem o další spolupráci a absolvování podobných akcí.

Některé hry byly pro mladší děti náročnější, ale byly voleny záměrně ve snaze navodit pocit sounáležitosti, podpory a motivace, využít předností a dovedností každého člena. Program byl atraktivní jak pro dívky tak pro chlapce. Mladší probandi měli možnost nalézt nové přátele, starší měli možnost navázat platonické vztahy s jedinci druhého pohlaví.

Oba programy považuji za kvalitně připravené a aplikované.

5.2 VÝSLEDKY A DISKUSE K ODBORNÝM OTÁZKÁM

Odborná otázka č. 1

Předpokládám, že prostřednictvím zotavovacího pobytu dojde u všech probandů k pozitivní změně hodnot.

Vyhodnocení:

U všech probandů došlo k pozitivní změně hodnot vlivem působení týdenního zotavovacího pobytu. Změny hodnot dokládá graf č. 28 (s. 84).

Odborná otázka č. 2

Předpokládám, že nadpoloviční většina probandů bude mít zájem o účast na dalším zotavovacím pobytu.

Vyhodnocení:

11 probandů z celkového počtu 38 v dotaznících, což tvoří cca 1/3 všech účastníků, zaznamenalo přání jet na tábor znovu. Vzhledem k tomu, že hlavním cílem bylo navrhnout týdenní program, prostřednictvím kterého by došlo k pozitivním změnám hodnot, se mi jeví počet zájemců o další podobnou akci dostačující. Dotazník ani program nebyl primárně zaměřen na nábor účastníků pro další zotavovací pobyty.

6 ZÁVĚR A DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Cílem mé bakalářské práce bylo sestavit a v praxi ověřit týdenní zotavovací pobyt pro klienty ze sociálně slabých rodin. Velký důraz jsem kladla především na osobní přístup, kterému jsem podřídila i počet probandů v jednotlivých oddílech. Nedílnou součástí týmu byli i kvalifikovaní vedoucí. Dále jsem využila svých zkušeností z účasti na letních táborech pro tuto klientelu.

V průběhu týdne jsem zařazovala originální a méně známé hry. Pro oživení a motivaci v průběhu celého pobytu jsem vlastními silami vytvořila celotáborovou hru. Všechny aktivity plně využívaly prostoru a lokality, která byla pro tuto akci zvolena. Zároveň jsem se zaměřila i na rozvoj základních sociálních kompetencí, mezi které patří osobní hygiena, kultura stravování, úklid osobních prostor, slušné chování vůči druhým i sobě samotným. Monitorovala a rozvíjela jsem i dovednosti jednotlivých účastníků, například plavání, míčové hry, orientace. V celkové koncepci přiblížit možnou náplň volnočasových aktivit i v období mimo školní prázdniny.

Na závěr každého dne byla zařazena reflexe v podobě sedánku. V tomto čase byl zhodnocen uplynulý den vedoucími i dětmi. Každý měl prostor pro vyjádření svých pocitů a emocí. Z toho důvodu byla zařazena i hra na dobrého skřítku. Jejím úkolem bylo podnítit probandy k větší interakci s ostatními. Hra se v obou turnusech vydařila, především starší jedinci si s hrou dali záležet.

Cíl práce byl naplněn, stanovení odborné otázky plnohodnotné a vyhodnoceny v předcházející kapitole (kap. 5.2, s. 85).

S realizací a vyhodnocením obou pobytů jsem spokojená. Mimo cíle vztahujících se k mé práci jsem dosáhla osobního cíle, za který považuji navázání kontaktu s probandy a získání jejich důvěry. Program, jež jsem navrhla, bych doporučila pro širší užití v praxi a zároveň bych uvítala další rozpracování volnočasových aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin v průběhu celého kalendářního roku s ověřením jejich účinnosti na snížení patologického chování a návyků.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura:

- ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-614-4
- HADJ-MUSSOVÁ, Z. Rodina jako jeden ze zdrojů postižení či odchylky. (pp. 94 – 105) in VÁGENROVÁ, M., HADJ-MUSSOVÁ, Z., ŠTECH, S. *Psychologie handicapu*. Praha: UK, Karolinum, 2000.
- HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-283-6
- HINTNAUS, L. *Člověk a rodina, smysl a funkce rodiny. (Anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 1998. ISBN 80-7040-315-2
- KERN, H., MEHLVOÁ, CH., NOLZ, H., PETER, M., WINTERSPERGEROVÁ, R. *Přehled psychologie*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-426-5
- KIRCHNER, J. *Psychologie prožitku a dobrodružství pro pedagogiku a psychoterapii*. Brno: Computer Press, a.s., 2009. ISBN 978-80-251-2562-5
- KIRCHNER, J., HNÍZDIL, J. *Orientační hry nejen do přírody*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. ISBN 80-247-0798-5
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-774-4
- MAHÉŠVARÁNANDA PARAMHASNS SVÁMÍ. *Systém Jóga v denním životě. Harmonie těla, mysli a duše*. Praha: Mladá fronta, a.s., 2006. ISBN 80-204-1277-8
- MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1997. ISBN 80-85121-89-1
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0690-7
- RABUŠICOVÁ, M., ŠEĐOVÁ, K., TRNKOVÁ, K. A KOL. (2004) *Vzdělávací výsledky dětí: vliv rodiny*.
- ŠEĐOVÁ, K. *Vzdělávací výsledky dětí: vliv rodiny*. (pp. 22 - 33) in RABUŠICOVÁ, M., ŠEĐOVÁ, K., TRNKOVÁ, K. A KOL. *Škola a /versus/ rodina*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3598-6
- ŠTUMBAUER, J. *Základy vědecké práce v tělesné kultuře*. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1989. 85 s.
- TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí: Jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-503-2

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: UK, Karolinum, 1997. ISBN 8M-7184-488-8

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-678-0

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2001. ISBN 80-7083-548-6

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro sociální pracovníky 1. díl*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003a. ISBN 80-7083-729-2

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro sociální pracovníky 2. díl*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003b. ISBN 80-7083-730-6

ISBN 80-7184-929-4

VÁLKOVÁ, H. *Skutečnost nebo fikce?* Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0117-7

Elektronické zdroje:

HRANOSTAJ.CZ. *Molekuly*. [on-line] citováno [31-3-2010]. Dostupné z: <http://www.hranostaj.cz/hra195>

HRANOSTAJ. CZ. *Dračí souboj*. [on-line] citováno [31-3-2010]. Dostupné z: <http://www.hranostaj.cz/hra901>

HRANOSTAJ.CZ. *Pexeso*. [on-line] citováno [8-3-2010]. Dostupné z: <http://www.hranostaj.cz/hra81>

HRANOSTAJ.CZ. *Hutututu*. [on-line] citováno [31-3-2010]. Dostupné z: <http://www.hranostaj.cz/hra170>

HRANOSTAJ.CZ. *Gordický uzel*. [on-line] citováno [31-3-2010]. Dostupné z: <http://www.hranostaj.cz/hra91>

HRANOSTAJ.CZ. *Zrcadlo*. [on-line] citováno [26-3-2010]. Dostupné z: <http://www.hranostaj.cz/hra781>

TÁBORY YMCA. *Zdravotník tábora*. [on-line] citováno [29-3-2010]. Dostupné z: <http://www.tabory.ymca.cz/index.php?str=pr4>

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Zdraví 21*. [on-line] citováno [9-3-2010]. Dostupné z: <http://www.who.cz/PDF/Zdravi21.pdf>

PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY ČESKÉ REPUBLIKY. *Výchovně rekreační tábory pro děti*. [on-line] citováno [25-1-2010]. Dostupné z: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?l=359/1999%20Sb.&p=%C2%A7%2043

UNIVERSITA JANA EVANGELISTY PURKINĚ. *Postoje*. [on-line] citováno [25-3-2010]. Dostupné z: http://fse1.ujep.cz/materialy/KSP_reissova_OMARmaterial04.pdf

TAOBRY YMCA. *Pracovníci*. [on-line] citováno [25-2-2010]. Dostupné z: <http://www.tabory.ymca.cz/index.php?str=pr1>